

МАЗМҰНЫ

I. ЗЕРТТЕУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ-ӘДІСНАМАЛЫҚ СИПАТТАМАЛАРЫ.....	2
1. Зерттеудің мақсаты	3
2. Зерттеу нысаны мен мәні	3
II. ӘЛЕУМЕТТІК ЗЕРТТЕУДІҢ РӘСІМДІК СИПАТТАМАЛАРЫ.....	5
2. ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНЫҢ ЗЕЙНЕТАҚЫМЕН ҚАМСЫЗДАНДЫРУ САЛАСЫНДАҒЫ ҚАРЖЫЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ ДЕҢГЕЙІН БАҒАЛАУ	12
2.1. Қаржылық сауаттылықтың базалық деңгейі	14
2.1.1. Зейнет жасындағы қаржылық әл-ауқаттың негізгі көздері туралы халықтың пікірі ҚР зейнетақы жүйесінің құрамдас бөліктері/Қазақстандағы зейнетақының құрамдас бөліктері туралы білімді анықтау сұрақтары	14
2.1.2. Респонденттердің зейнетақы жүйесі саласындағы жекелеген институттардың функциялары туралы хабардар болуы: 17	15
a. БЖЗҚ негізгі функциялары туралы білу.....	17
b. Қазақстанда іске асырылып жатқан зейнетақы төлемдерінің түрлері туралы білу.....	18
c. БЖЗҚ-дағы жарналар түрлері туралы білу.....	19
d. ҚР-да зейнетке шығу жасы туралы білу.....	22
e. Респонденттердің БЖЗҚ-мен өзара іс-қимылы.....	23
f. Салымшыларды зейнетақы жинақтарының жай-күйі туралы хабардар ету бөлігінде БЖЗҚ міндеттерін білу	27
g. Респонденттің жеке зейнетақы шотының жай-күйі туралы мәліметтерді алу әдістері туралы білуі	27
2.2. Қаржылық сауаттылықтың ілгері деңгейі	28
a. Инвестициялық кіріс алу үшін зейнетақы активтерін инвестициялауды жүзеге асыру	29
b. Зейнетақы жинақтарына инвестициялық кірісті есептеу қағидаттары туралы білу.....	30
Зейнетақы жинақтарының әр түрлі қаржы құралдарына инвестицияланатыны және инвестициялық кіріс есебінен көбейетіні туралы респонденттердің хабардар болуы	31
c. Зейнетақы жинақтары есебінен зейнет жасына жеткенге дейін зейнетақы жинақтарын алу мүмкіндігі	32
d. Зейнетақы аннуитеті туралы білу.....	34
e. Жинақтаушы зейнетақы жүйесіндегі салық салу туралы білу.....	35
f. Зейнетақы жинақтарының мемлекеттік кепілдігі туралы білу	37
g. Зейнетақы жүйесінің, сондай-ақ жеке кәсіпкерлікте зейнетақы жинақтарын есепке алудың ерекшеліктерін білу	38
3.ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЗЕЙНЕТАҚЫ ЖҮЙЕСІНЕ, «БЖЗҚ» АҚ-ҒА СЕНІМ ДЕҢГЕЙІ ЖӘНЕ СЕНІМ ДЕҢГЕЙІН АРТТЫРУ БОЙЫНША ШАРАЛАРДЫҢ ҚАБЫЛДАНУЫ	42
3.1. Қазақстанның зейнетақы жүйесіне халықтың сенім деңгейі	42
3.2. Бірыңғай Жинақтаушы Зейнетақы Қорына (БЖЗҚ) халықтың сенім деңгейі	46
3.3. БЖЗҚ-ға сенім деңгейін арттыру шаралары	50
4. «БЖЗҚ» АҚ ҚЫЗМЕТІ ТУРАЛЫ ХАЛЫҚТЫҢ АҚПАРАТҚА ҚОЛ ЖЕТКІЗУІ, ХАБАРДАР БОЛУЫ ЖӘНЕ ҚАБЫЛДАУЫ ЖАЙЫНДА ПРОБЛЕМАЛАРДЫ АНЫҚТАУ, СОНДАЙ-АҚ «БЖЗҚ» АҚ-НЫҢ АҚПАРАТТЫҚ РЕСУРСТАРЫ МЕН ХАЛЫҚПЕН КОММУНИКАЦИЯ ЖАСАУ АРНАЛАРЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІН АНЫҚТАУ	52
5. ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІНІҢ КОРРЕЛЯЦИЯЛЫҚ ТАЛДАУЫ	61
6. ХАЛЫҚТЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ ДЕҢГЕЙІНЕ ТЕРЕҢДЕТІЛГЕН ТАЛДАУ ЖАСАУ	64
7.ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ БОЙЫНША ТҰЖЫРЫМДАР	69
8.ҚОРЫТЫНДЫ ЖӘНЕ ҰСЫНЫМДАР	75
1-ҚОСЫМША.....	77
2-ҚОСЫМША.....	84

I. ЗЕРТТЕУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ-ӘДІСНАМАЛЫҚ СИПАТТАМАЛАРЫ

2013 жылдың 21 маусымында «Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы» Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды. Заңның іске асырылуы ретінде Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорын (бұдан әрі - БЖЗҚ немесе Қор) құру және оған жеке жинақтаушы зейнетақы қорларының зейнетақымен қамсыздандыру туралы шарттары бойынша зейнетақы активтері мен міндеттемелерін беру жүзеге асырылды.

Қордың жалғыз акционері Қазақстан Республикасының Үкіметі болып табылады. БЖЗҚ активтерін сақтауды және инвестициялық басқаруды Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі жүзеге асырады.

Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 21 маусымдағы № 105-V «Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы» Заңының 34-бабына сай БЖЗҚ міндетті зейнетақы жарналарын, міндетті кәсіптік зейнетақы жарналарын, ерікті зейнетақы жарналарын тартуды жүзеге асырады және зейнетақы төлемдерінің жүзеге асырылуын қамтамасыз етеді.

Бұдан бөлек, БЖЗҚ құрудың негізгі міндеттері мен мақсаттары¹:

- салымшылардың зейнетақы шоттарын тиісінше есепке алу, олардың жай-күйін бақылау, салымшылардың табиғи қозғалысына (кету, зейнет жасына жету және т. б.) байланысты өз уақытында өзгерістер енгізу және зейнетақы жарналарын жүзеге асыру, зейнетақы активтерін инвестициялау, зейнетақы төлемдерін жүзеге асыру мәселелері бойынша ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын жүргізу;
- зейнетақы активтерінің инвестициялық кірістілігін қадағалау болып табылады.

Зейнетақы жүйесін жаңғыртуға байланысты негізгі оқиғалардың бірі - әйелдердің зейнет жасын 58-ден 63 жасқа дейін көтеру болып табылады. Осылайша 2018 жылғы 1 қаңтардан бастап 2027 жылға дейін ерлер мен әйелдердің зейнет жасы біртіндеп теңеседі және 63 жасты құрайды.

Еске сала кету керек, 1998 жылға дейін ерлер үшін зейнет жасы 60 жас, әйелдер үшін 55 жас болды. 2001 жылдан бастап және осы уақытқа дейін ерлер 63 жасында зейнетақы алу құқығына ие болады, 2021 жылы әйелдер 60 жасында зейнетақы алу құқығына ие болады.

Қазақстанның заңнамасы бойынша 1998 жылдың 1 қаңтарына жұмыс өтілі бар тұлғалар республикалық бюджеттен ортақ зейнетақы алуға құқылы.

Бұдан басқа, барлық азаматтар мемлекеттік бюджеттен күнкөріс деңгейінің 54%-ынан кем болмайтын мөлшерде базалық төлем алуға құқылы. Бұл ретте күнкөріс деңгейінің 54%-ын 10 жылға дейін еңбек өтілі бар және зейнетақы жүйесіне қатысқан адамдар алады. Әрбір қосымша жылға 2%-дан қосылады және 33 және одан көп жылдық өтілі болған кезде зейнеткер тиісті қаржы жылына белгіленген күнкөріс деңгейінің 100% мөлшерінде базалық төлем алады.

Сондай-ақ 2021 жылдан бастап БЖЗҚ салымшыларының төмендегі келесі санаттары өздерінің зейнетақы жинақтарын тұрғын үй жағдайларын жақсартуға және (немесе) емделу ақысын төлеуге пайдалану құқығына ие болды:

1) белгілі бір жеткіліктілік шегінен асатын міндетті зейнетақы жарналары (МЗЖ) және міндетті кәсіптік зейнетақы жарналары (МКЗЖ) есебінен қалыптастырылған зейнетақы жинақтары бар азаматтар. Жеткіліктілік шегі әр жас үшін жеке анықталған;

2) қалыптасқан зейнеткерлер (күштік құрылымдар қатарындағы зейнеткерлерді қоса алғанда) - өздерінің зейнетақысының жиынтық мөлшері (жасына байланысты зейнетақыны немесе еңбек сіңірген жылдарын, базалық зейнетақыны қоса алғанда) жойылған кірісті халықаралық стандарттарға сәйкес келетін деңгейде (кемінде 40% пайыз) алмастыруды қамтамасыз еткен жағдайда, БЖЗҚ-дағы зейнетақы жинақтарының қалған

сомасының 50 пайызынан аспайтын шекте);

¹ «БЖЗҚ» АҚ сайтынан «БЖЗҚ-ның қандай негізгі міндеттемелері бар?» материалы. Келесі: https://www.enpf.kz/ru/about/press-center/media-about-fund/index.php?ELEMENT_ID=2526 сілтемесі бойынша кіруге болады.

3) оларға өмір бойғы аннуитеттік төлемдерді қамтамасыз ететін сақтандыру компанияларымен зейнетақы аннуитеті шарттарын жасаған тұлғалар.

Қосымша 1), 3) санаттарына жататын тұлғалар өздерінің зейнетақы жинақтарын инвестициялық портфельді басқарушының сенімгерлік басқаруына аударуға құқылы.

1. Зерттеудің мақсаты

Осы зерттеудің мақсаттары:

1) Қазақстан халқының зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылығының деңгейін анықтау;

2) «БЖЗҚ» АҚ-ға халықтың сенім деңгейін анықтау болып табылады.

Зерттеу міндеттері:

1) Қазақстан халқының зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылығы деңгейін топтар бойынша жынысы/жасы/тұратын жері/әлеуметтік мәртебесі тұрғысынан бағалау:

1.1. Қаржылық сауаттылықтың базалық деңгейі. Келесі өлшемшарттар бойынша топқа тиесілілігін анықтау:

- зейнетақымен қамтамасыз ету жауапкершілігі туралы түсінік;
- ҚР-дағы зейнетақы жүйесінің құрамдас бөліктері туралы білу / Қазақстанда зейнетақы неден құралады;
- БЖЗҚ-дан төленетін төлемдердің түрлері, мөлшері және қалыптасу көзі туралы білу;
- БЖЗҚ-ның салымшыларды зейнетақы жинақтарының жай-күйі туралы хабардар ету міндеті туралы білу;
- ҚР-да зейнетке шығу жасы туралы білу.

1.2. Қаржылық сауаттылықтың ілгері деңгейі. Келесі өлшемшарттар бойынша топқа тиесілілігін анықтау:

- зейнетақы активтерін инвестициялау туралы білу;
 - зейнетақы төлемдерін есептеуді білу;
 - зейнетақы аннуитеті туралы білу;
 - жинақтаушы зейнетақы жүйесіндегі салық салу туралы білу;
 - зейнетақы жинақтарының мемлекеттік кепілдігі туралы білу.
- 2) «БЖЗҚ» АҚ-ға халықтың сенім деңгейін топтар бойынша жынысы/жасы/тұратын жері/әлеуметтік мәртебесі тұрғысынан бағалау.

Бұдан басқа, респонденттердің соңғы енгізілген жаңалықтар туралы хабардар болуына, оның ішінде салымшылардың белгілі бір санаттарының өз зейнетақы жинақтарын тұрғын үй сатып алуға, емделуге, басқарушы компанияға аударуға пайдалану құқығына қатысты, сондай-ақ осы енгізілген жаңалықтың халықтың зейнетақы жүйесіне және БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейін арттыруға ықпал етуіне қатысты талдау жасалды.

2. Зерттеу нысаны мен мәні

Зерттеу нысаны: Қазақстан Республикасының ауылдық және қалалық жерлерде тұратын ересек (18 жастан асқан) тұрғындары.

Зерттеу мәні: азаматтардың Қазақстанның зейнетақы жүйесіне және БЖЗҚ-ға қатынасы, халықтың қаржылық сауаттылық деңгейін анықтау.

3. Жұмыс гипотезалары:

1. БЖЗҚ-ға және зейнетақы жүйесіне сенім деңгейі орташадан жоғары деңгейде тұр.
2. Зейнетақымен қамсыздандыру мәселелерінде респонденттер мемлекеттік телевизия сияқты анағұрлым сенімді ақпарат көздеріне сенеді.
3. БЖЗҚ қызметі туралы ақпараттың қолжетімділігі осы ақпаратты респонденттердің қаншалықты түсінетініне қарай анықталады.
4. БЖЗҚ-ға сенім деңгейі Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейіне тікелей байланысты (БЖЗҚ-ға сенім деңгейі мен зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейінің тікелей тәуелділігі).
5. Зейнетақы жүйесіне сенім деңгейі мен БЖЗҚ-ға сенім деңгейі респонденттің (оның отбасының) материалдық жағдайына тікелей байланысты.
6. БЖЗҚ қызметі туралы ақпаратты қабылдау (түсіну) деңгейі респонденттің жасына және білім деңгейіне байланысты.
7. Респондент үшін БЖЗҚ қызметі туралы ақпараттың қолжетімділік деңгейі респонденттің білім деңгейіне және жасына тікелей байланысты.

II. ӘЛЕУМЕТТІК ЗЕРТТЕУДІҢ РӘСІМДІК СИПАТТАМАЛАРЫ

Зерттеу әдістері: Қазақстанның 14 облысы мен республикалық маңызы бар 3 қаланың *қала халқына телефон арқылы пікіртерім жүргізуді*, сондай-ақ *ауыл халқына сауалнама жүргізуді* қамтитын пікіртерімнің **аралас** түрі қолданылды. Қала және ауыл халқы шегінде іріктеу Қазақстан Республикасының Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросының өзекті деректері негізінде бас жиынтыққа пропорционалды түрде есептелді.

Іріктеме жиынтықтың негіздемесі: Стратификацияланған іріктеме жиынтық квоталық (кездейсоқ емес) іріктеме негізінде қалалық және ауылдық жерлерде тұратын тұрғындардан алынатын техникалық тапсырмаға сай қалыптастырылған. Іріктеу кезінде респонденттер жасы, әлеуметтік мәртебесі және білімі бойынша бөлінді.

1. РЕСПОНДЕНТТЕРДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ СИПАТТАМАЛАРЫ

Зерттеу жүргізу мақсаттары үшін іріктеме жиынтықтың мөлшері

Іріктеме жиынтықтың мөлшері 3000 респондент мөлшерінде айқындалған. Әрі қарай 2021 жылғы 1 тамыздағы жағдай бойынша Қазақстан Республикасының Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросының (бұдан әрі – ҰСБ) порталында ұсынылған бас жиынтыққа (Қазақстан Республикасының халқына) сай есептелген қалалар мен ауылдар шегіндегі іріктеме жиынтықтың құрылымы келтірілген.

Жергілікті жердің тұрпаты бойынша бас және іріктеме жиынтықты өңірлік бөлу

	БАРЛЫҒЫ	Қала халқы, адам	Ауыл халқы, адам	БАРЛЫҒЫ	Қала халқы, %	Ауыл халқы, %	Сауалнама саны		
							ВСЕГО	город	село
Қазақстан Республикасы	18 879 552	11 151 376	7 728 176	100,00%	59,07%	40,93%	3000	1 773	1 227
Орталық өңір									
Ақмола облысы	735 566	349 320	386 246	3,90%	3,13%	5,00%	117	56	61
Қарағанды облысы	1 375 938	1 099 620	276 318	7,29%	9,86%	3,58%	219	175	44
Нұр-Сұлтан қаласы	1 184 411	1 184 411	0	6,27%	10,62%	0,00%	188	188	0
Батыс өңір									
Ақтөбе облысы	894 333	640 960	253 373	4,74%	5,75%	3,28%	142	102	40
Атырау облысы	657 110	357 787	299 323	3,48%	3,21%	3,87%	104	57	47
Батыс Қазақстан облысы	661 316	348 278	313 038	3,50%	3,12%	4,05%	105	55	50
Маңғыстау облысы	719 571	287 713	431 858	3,81%	2,58%	5,59%	114	46	68
Шығыс өңір									
Шығыс Қазақстан облысы	1 363 797	851 472	512 325	7,22%	7,64%	6,63%	217	135	82
Солтүстік өңір									
Қостанай облысы	864 550	504 909	359 641	4,58%	4,53%	4,65%	137	80	57
Павлодар облысы	751 012	530 225	220 787	3,98%	4,75%	2,86%	119	84	35
Солтүстік Қазақстан облысы	543 735	253 204	290 531	2,88%	2,27%	3,76%	86	40	46
Оңтүстік өңір									
Жамбыл облысы	1 139 192	454 055	685 137	6,03%	4,07%	8,87%	181	72	109
Қызылорда облысы	814 588	364 939	449 649	4,31%	3,27%	5,82%	129	58	71
Түркістан облысы	2 044 742	417 674	1 627 068	10,83%	3,75%	21,05%	325	66	259
Алматы облысы	2 077 967	455 085	1 622 882	11,01%	4,08%	21,00%	330	72	258
Алматы қаласы	1 977 258	1 977 258	0	10,47%	17,73%	0,00%	314	314	0
Шымкент қаласы	1 074 466	1 074 466	0	5,69%	9,64%	0,00%	173	173	0

Зерттеу сауалнамасына сай жынысы, жас топтары, сондай-ақ қоныстану түрі бойынша іріктеме жиынтықтың мөлшері төменде берілген.

Іріктеме жиынтықты отбасылық жағдайы бойынша бөлу зерттеу үдерісінде анықталатын болады, өйткені Зерттеу сауалнамасында көрсетілген бөлуге сәйкес отбасылық жағдайы бойынша ҚР СЖЖРА ҰСБ ресми статистикасы жүргізілмейді.

2-кесте

Респонденттерді жынысы, жас топтары, отбасылық жағдайы және қоныстану түрі бойынша бөлу

Респонденттердің әлеуметтік-демографиялық сипаттамалары		Саны
Барлығы		3000
Жынысы	Ерлер	1455
	Әйелдер	1545
Жасы	18-29 жас	868
	30-39 жас	849
	40-49 жас	587
	50-59 жас	489
	60-65 жас	205
	65 жастан жоғары	2
Отбасылық жағдайы	Некеде тұрмайды	Зерттеу нәтижелері бойынша анықталатын болады
	Некеде тұрады	
	Ажырасқандар	
	Жесір қалғандар	
Қоныстану түрі	Қала	1 772
	Ауыл	1 228

Іріктеме жиынтықтың жас-жыныстық құрамының анағұрлым толыққанды талдамасы төмендегі кестеде келтірілген:

3-кесте

Іріктеме жиынтықтың жас-жыныстық құрамының толыққанды талдамасы

Респонденттердің әлеуметтік-демографиялық сипаттамалары	Саны	%
Барлығы, респонденттер, оның ішінде:	3000	100,00%
Ерлер, соның ішінде:	1 455	48,52%
18-29 жас	437	14,57%
30-39 жас	418	13,93%
40-49 жас	288	9,60%
50-59 жас	221	7,37%
60-65 жас	90	3,00%
65 жастан жоғары	1	0,03%
Әйелдер	1 545	51,48%
18-29 жас	431	14,37%
30-39 жас	431	14,37%
40-49 жас	299	9,97%
50-59 жас	268	8,93%
60-65 жас	115	3,83%
65 жастан жоғары	1	0,03%

Респонденттердің әлеуметтік мәртебесі бөлігінде іріктеме жиынтық ҚР СЖЖРА ҰСБ деректеріне сай бас жиынтыққа пропорционалды түрде бөлінді, онда бас жиынтық (халық) жалдамалы жұмыскерлер, өзін-өзі жұмыспен қамтығандар және жұмыссыздар санаттары бойынша бөлінді.

Мұнымен қоса, ҚР СЖЖРА ҰСБ деректеріне сай өзін-өзі жұмыспен қамтыған халық өнімді және өнімсіз өзін-өзі жұмыспен қамтыған халық болып бөлінетінін атап өту қажет.

Алайда оңайлату мақсатында, сондай-ақ нақтылау сипаттамаларының болмауы себебінен өзін-өзі жұмыспен қамтыған халықтың саны жұмысқа қабілетті халықтың жалпы саны мен жалдамалы және жұмыссыз халық санының сомасы арасындағы айырма ретінде есептелді.

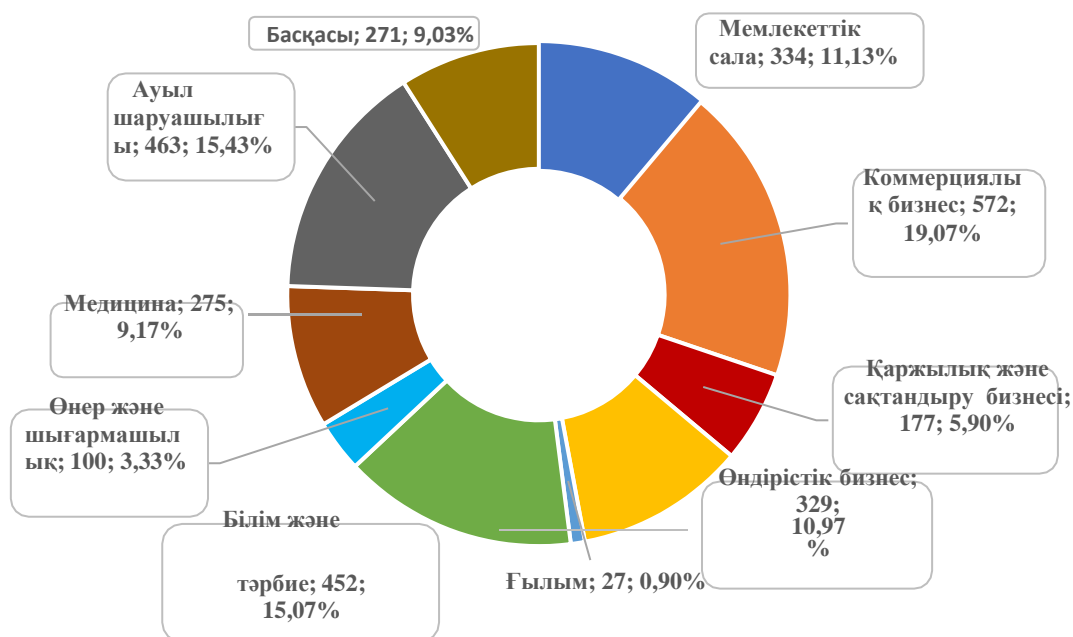
Респонденттерді әлеуметтік мәртебесі және қоныстану түрі бойынша бөлу

	БАРЛЫҒЫ	Жалдамалы жұмыскерлер, адам	Жалдамалы жұмыскерлер, %	Жұмысыздар, адам	Жұмысыздар, %	Өзін-өзі жұмыспен қамтығандар, адам	Өзін-өзі жұмыспен қамтығандар, %
Қазақстан Республикасы	3 000	2 085	69,50%	147	4,90%	768	25,60%
Орталық өңір							
Ақмола облысы	117	87	74,60%	6	4,90%	24	20,50%
Қарағанды облысы	219	143	65,30%	10	4,50%	66	30,20%
Нұр-Сұлтан қаласы	188	141	74,30%	8	4,60%	40	21,10%
Батыс өңір							
Ақтөбе облысы	142	100	70,40%	7	4,80%	35	24,80%
Атырау облысы	104	80	77,00%	5	4,90%	19	18,10%
Батыс Қазақстан облысы	105	74	70,10%	5	5,00%	26	24,90%
Маңғыстау облысы	114	84	73,70%	6	5,00%	24	21,30%
Шығыс өңір							
Шығыс Қазақстан облысы	217	145	67,10%	11	4,90%	61	28,00%
Солтүстік өңір							
Қостанай облысы	137	99	71,70%	7	4,90%	32	23,40%
Павлодар облысы	119	83	69,80%	6	4,80%	30	25,40%
Солтүстік Қазақстан облысы	86	60	69,60%	4	5,10%	22	25,30%
Оңтүстік өңір							
Жамбыл облысы	181	128	70,80%	9	4,90%	44	24,30%
Қызылорда облысы	129	84	64,70%	6	4,90%	39	30,40%
Түркістан облысы	325	213	65,70%	17	5,30%	94	29,00%
Алматы облысы	330	241	72,90%	16	4,80%	74	22,30%
Алматы қаласы	314	215	68,40%	17	5,30%	83	26,30%
Шымкент қаласы	171	107	62,80%	9	5,10%	55	32,10%

Зерттеуге 3000 респондент қатысты, бұл ретте респонденттердің басым бөлігі (сұралғандардың жалпы санының 572 немесе 19,07%) коммерциялық бизнес саласында жұмыс істейді.

1-диаграмма

Респонденттерді қызмет саласы бойынша бөлу (№32 сұрақ)

Топ саны бойынша келесі респонденттер тобы:

- ауыл шаруашылығы саласында жұмыспен қамтылған қызметкерлер – 463 респондент немесе 15,43%;
- білім және тәрбие саласының қызметкерлері - 452 респондент немесе 15,07%;
- мемлекеттік сала қызметкерлері – 334 респондент немесе сұратылғандардың жалпы санының 11,13%-ы.

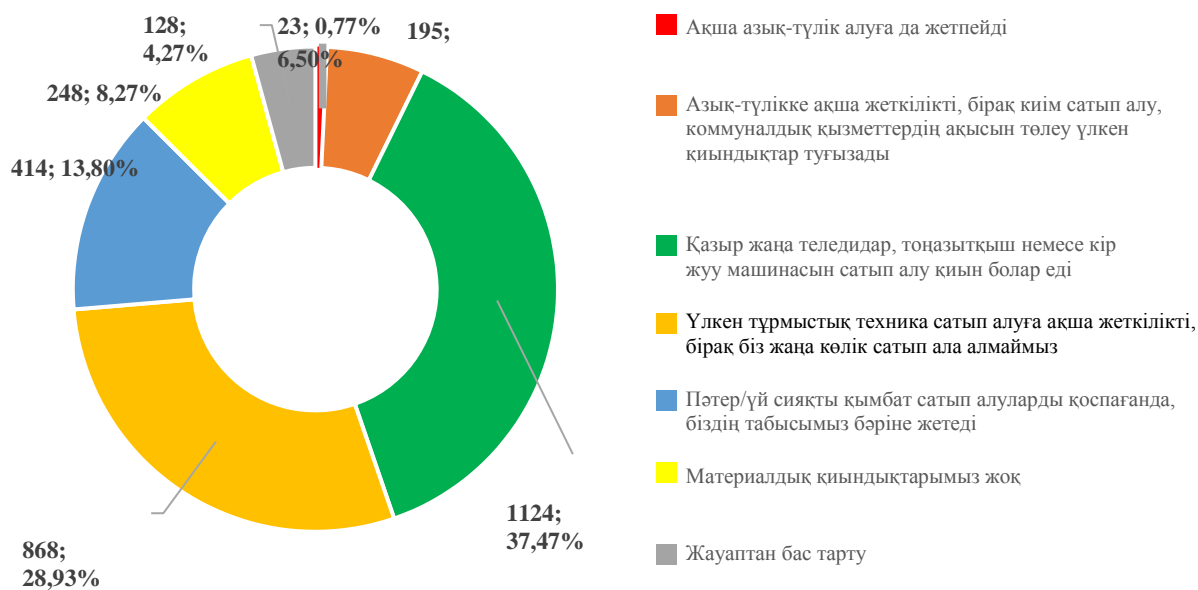
Ғылым саласында жұмыс істейтін адамдардың саны аз болды – 27 респондент немесе сұратылғандардың жалпы санының 0,90%-ы өздерін осы қызмет саласына жатқызады.

Респонденттерді материалдық жағдайы бойынша бөлу бөлігінде респонденттердің басым бөлігі өздерін кірістері жеткілікті деңгейдегі адамдар тобына жатқызды, алайда жаңа тұрмыстық техника сатып алу оңай болмайды деп есептейді (№33 сұрақтың 3-нұсқасы «Қазір жаңа теледидар, тоңазытқыш немесе кір жуу машинасын сатып алу қиын болар еді») - бұл қатарға өздерін 1124 респондент немесе сұратылғандардың жалпы санының 37,47%-ы жатқызды.

Респонденттердің материалдық жағдайын анықтайтын екінші кең танылған жауап 4-нұсқа болды. «Үлкен тұрмыстық техника сатып алуға ақша жеткілікті, бірақ біз жаңа көлік сатып ала алмаймыз» нұсқасын таңдағандар - 868 респондент немесе 28,93%.

Белгілі бір материалдық қиындықтары барын атап өткен және кірісім «азық-түлік алуға да жетпейді» деген респонденттердің саны аз болды – 23 респондент немесе сұратылған халықтың жалпы санының 0,77%-ы.

Респонденттерді материалдық жағдайы бойынша бөлу (№33 сұрақ)

Осылайша негізгі базалық қажеттіліктерді жаба алатын, орташа табысы бар респонденттердің саны (3 және 4-нұсқалар) 1992 адамды немесе 66,40%-ды құрайды.

2. ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНЫҢ ЗЕЙНЕТАҚЫМЕН ҚАМСЫЗДАНДЫРУ САЛАСЫНДАҒЫ ҚАРЖЫЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ ДЕҢГЕЙІН БАҒАЛАУ

Зерттеу сауалнамасындағы сұрақтардың негізгі блогы Қазақстан халқының зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылығын анықтауға, сондай-ақ Қазақстанның зейнетақы жүйесіне және оның операторы ретінде «БЖЗҚ» АҚ-ға сенім деңгейін анықтауға бағытталған 25 сұрақтан тұрады. Осылайша:

- 1) 1-ден 19-ға дейінгі сұрақтар халықтың қаржылық сауаттылығын анықтауға бағытталған сұрақтар санатына жатады,
- 2) 20-дан 25-ке дейінгі сұрақтар халықтың зейнетақы жүйесіне және «БЖЗҚ» АҚ-ға деген сенім деңгейін анықтауға бағытталған.

Зерттеуге қойылған талаптарға сай, осы зерттеудің екі мақсатының бірі халықтың қаржылық сауаттылық деңгейін анықтау болып табылады.

Бұл ретте осы әлеуметтік зерттеу аясында ұсынылған Техникалық тапсырмаға сай Қазақстан халқының зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылығының деңгейін анықтау қажет.

Қаржылық сауаттылық деңгейін екі деңгей: базалық және ілгері деңгей бойынша талдау ұсынылды.

Қаржылық сауаттылықтың **базалық деңгейі** келесі компоненттерді қамтитын болады:

- зейнетақымен қамтамасыз ету жауапкершілігі туралы түсінік;
- ҚР-дағы зейнетақы жүйесінің құрамдас бөліктері туралы білу / Қазақстанда зейнетақы неден құралады;
- БЖЗҚ-дан төленетін төлемдердің түрлері, мөлшері және қалыптасу көзі туралы білу;
- БЖЗҚ-ның салымшыларды зейнетақы жинақтарының жай-күйі туралы хабардар ету міндеті туралы білу;
- ҚР-да зейнетке шығу жасы туралы білу.

Қаржылық сауаттылықтың **ілгері** деңгейі келесі компоненттерді қамтитын болады:

- зейнетақы активтерін инвестициялау туралы білу;
- зейнетақы төлемдерін есептеуді білу;
- зейнетақы аннуитеті туралы білу;
- жинақтаушы зейнетақы жүйесіндегі салық салу туралы білу;
- зейнетақы жинақтарының мемлекеттік кепілдігі туралы білу.

Қаржылық сауаттылықтың **базалық деңгейі** Зерттеу сауалнамасының негізгі блогының келесі сұрақтарында көрсетілген:

№1 сұрақ: Сіздің ойыңызша, Сіздің зейнет жасыңызда қаржылық әлауқатыңыздың негізі неде деп ойлайсыз?

№2 сұрақ: Атап өтіңізші, елімізде қандай зейнетақы төлемдері бар?

№4 сұрақ: БЖЗҚ немен айналысады?

№5 сұрақ: БЖЗҚ-дағы зейнетақы жарналарының қандай түрлерін білесіз?

№6 сұрақ: Қазақстанда зейнетке қанша жаста (зейнет жасы) шығады?

№7 сұрақ: Сіз соңғы 12 ай үшін БЖЗҚ-ға ақша аударымдарын жүзеге асырдыңыз ба?

№8 сұрақ: Сіз БЖЗҚ-дағы өз зейнетақы жинақтарыңыздың сомасын білгіңіз келеді ме?

№9 сұрақ: Сіз БЖЗҚ электрондық қызметтерін соңғы 12 ай ішінде пайдаландыңыз ба?

№10 сұрақ: БЖЗҚ кеңселерінде соңғы 12 ай ішінде қызмет алдыңыз ба?

№11 сұрақ: Өзіңіздің жеке зейнетақы шотыңыздың жай-күйі туралы қалай білуге болады?

Қаржылық сауаттылықтың **ілгері деңгейі** Зерттеу сауалнамасының келесі сұрақтарында көрсетілген:

№3 сұрақ: Инвестициялық кіріс алу үшін зейнетақы активтерін кім инвестициялайды?

№12 сұрақ: Зейнетақы жинақтарының әр түрлі қаржы құралдарына инвестицияланатынын және инвестициялық кіріс есебінен көбейетінін Сіз білесіз бе?

№13 сұрақ: Сіздің зейнетақы жинақтарыңызға инвестициялық кіріс қалай есептеледі?

№15 сұрақ: Зейнетақы аннуитетін сатып алу үшін зейнетақы жинақтарын сақтандыру ұйымына аударуға кім құқылы?

№16 сұрақ: Зейнетақы төлемдеріне салық салынады ма?

Сол сияқты қосымша респонденттерге сұрақтар қойылды, ол жерде:

1) Қате пайымдауды көрсету керек болатын (№14 сұрақ):

1. БЖЗҚ-дан төленетін тұрақты зейнетақы төлемдері зейнет жасына толғаннан кейін не болмаса 1-2 топтағы мерзімсіз мүгедектік белгіленген кезде ғана жүзеге асырылады;
2. Егер сақтандыру ұйымымен зейнетақы аннуитеті шартын жасап, оған БЖЗҚ-дан зейнетақы жинақтарын аударатын болсаңыз, зейнет жасына толғанға дейін зейнетақы жинақтары есебінен ай сайынғы зейнетақы төлемдерін алуды бастауға болады;
3. БЖЗҚ-дан өзіңіздің зейнетақы жинақтарыңызды кез келген жаста және кез келген мақсатта алуға болады;
4. БЖЗҚ-дан зейнетақы жинақтарының бір бөлігін зейнет жасына толғанға дейін тұрғын үй жағдайын жақсарту және / немесе емделу ақысын төлеу мақсатында алуға болады.

2) Әр түрлі зейнетақы жарналарынан бір дұрыс жауапты енгізу керек:

№17 сұрақ: Мемлекет зейнет жасына толған сәтте жинақталған инфляция деңгейі ескеріле отырып, ... қатысты зейнетақы жарналарының сақталуына кепілдік береді.

1. міндетті және ерікті зейнетақы жарналарының түрлеріне;
2. тек міндетті зейнетақы жарналарының түрлеріне;
3. тек ерікті зейнетақы жарналарының түрлеріне.

3) Дұрыс немесе қате пайымдауды көрсету керек:

№18 сұрақ: Келесі пайымдау ДҰРЫС немесе ҚАТЕ көрсетілген бе, таңдаңыз?

1. Мемлекеттік базалық зейнетақы төлемінің мөлшері БЖЗҚ-ға төленетін міндетті зейнетақы жарналарының тұрақты төленуіне байланысты;

2. Зейнет жасына жеткен кезде зейнетақы жинақтарының төлемі үшін ХҚКО-ға жүгіну қажет;

3. Өзін-өзі жұмыспен қамтыған адамдар белгілі бір заңнамалық жағдайларда бірыңғай жиынтық төлем түрінде өз пайдасына міндетті зейнетақы жарналарын төлей алады;

4. Тұрғын үй жағдайын жақсартуға және (немесе) емделуге біржолғы зейнетақы төлемін алу үшін өтініш берген кезде ЖТС төлеуді зейнет жасына жеткенге дейін кейінге қалдыруға болады;

5. Зейнетақы жинақтары салымшының меншігі болып табылады, бірлесіп жинаған мүлікке жатпайды, мұрагерлік бойынша берілуі мүмкін және оларға мүлік ауыртпалығы салынбайды.

1) Зейнетақы жүйесінің қағидалары туралы хабардар болуын не хабардар болмауын көрсету керек:

№19 сұрақ: Келесі пайымдауларға БІЛЕМІН немесе БІЛЕЙМІН деп жауап беріңіз.

1. БЖЗҚ-ның әрбір салымшы бойынша зейнетақы жинақтарының жеке есебін жүргізетінін және жыл сайын салымшыларды зейнетақы жинақтары туралы хабардар ететінін білесіз бе;

2. Жинақтаушы зейнетақы жүйесі, өзіңіздің жинақтарыңыз және БЖЗҚ есептілігі туралы барлық қажетті ақпаратты www.enpf.kz сайтынан табуға болатынын білесіз бе;

3. ЖЗЖ туралы кез келген сұрақтар туындаған жағдайда www.enpf.kz сайтында көрсетілген телефондар бойынша БЖЗҚ-ға жүгіну қажет екенін немесе әлеуметтік желілерде өз сұрағыңызды қоя алатыныңызды білесіз бе;

4. Тұрғын үй жағдайларын жақсарту, емделу және/немесе инвестициялық портфельді басқару компаниясына аудару үшін жинақтардың бір бөлігін пайдалануға болатынын білесіз бе;

5. Сіз өз зейнетақыңыздың болжамды есебін www.enpf.kz сайтындағы зейнетақы калькуляторының көмегімен есептеуге болатынын білесіз бе;

6. Өткен жылғы зейнетақы активтерінің кірістілігінің мерзімдік депозиттер бойынша орташа кірістіліктен жоғары екенін білесіз бе.

Жоғарыда көріп отырғанымыздай, басқаша жауап құрылымы бар соңғы үш сұрақ (білу/білмеу, хабардар болу/хабардар болмау және **дұрыстық/қателік**) зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы сараптамалық білімді анықтауға бағытталған.

2.1. Қаржылық сауаттылықтың базалық деңгейі

2.1.1. Зейнет жасындағы қаржылық әл-ауқаттың негізгі көздері туралы халықтың пікірі

Зейнет жасындағы қаржылық әл-ауқаттың негізгі көзіне қатысты халықтың пікірі Зерттеу сауалнамасының «Қаржылық сауаттылық деңгейі» негізгі блогының «Сіздің ойыңызша, Сіздің зейнет жасыңызда қаржылық әл-ауқатыңыздың негізі неде деп ойлайсыз?» деген бірінші сұрағында көрсетілген.

Респонденттің қаржылық әл-ауқатының болашақ көзіне қатысты пікірі мен күткен нәтижелерін көрсететін жауаптардың бірнеше стандартты нұсқалары респонденттерге ұсынылды.

Бұл ретте, төмендегі сауалнама нәтижелерінен көрініп тұрғандай, респонденттерге мемлекеттік институттардан (БЖЗҚ), мемлекеттен немесе өзінің кәсіпкерлік дағдылары мен жеке жинақтарынан (өз бизнесінен немесе БЖЗҚ-дағы жинақтардан басқа өзге де жинақтарынан) немесе үшінші тұлғалардан (отбасы, туыстары) күтетін нәтижесін көрсететін жауап нұсқалары ұсынылды.

Бұл мәселе зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылық деңгейін анықтаумен жанама байланысты және, сұрақтың қойылуынан көрініп тұрғандай, көбінесе зейнет жасында қаржылық әл-ауқатты қамтамасыз етудің негізгі көздері туралы халықтың **пікірін** анықтауға бағытталған.

Бұл ретте осы сұрақтың негізгі мақсаты – респонденттердің зейнет жасында өзінің болашағы үшін өздерінің жеке жауапкершілігін қаншалықты түсінетінін және оған қаншалықты көңіл бөлетінін анықтау.

«Қаржылық сауаттылық деңгейі» блогының көптеген сұрақтарынан айырмашылығы, бұл сұрақ «дұрыс» жауапты жобаламайды және зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылық деңгейін анықтауға тікелей бағытталмайды.

Халыққа жүргізілген пікіртерімінен халықтың басым бөлігінің өздерінің қаржылық әл-ауқатының негізгі көзі мемлекеттен алатын зейнетақы деп есептейтінін көруге болады -

1278 респондент немесе сұратылғандардың жалпы санының 42,60%-ы.

Респонденттердің пікірінше, маңыздылығы бойынша екінші орында БЖЗҚ-дағы жинақтар болып табылады - сұратылғандардың жалпы санының 33,10%-ы (993 респондент).

288 респондент (9,60%) өз бизнесіне сенім артады, БЖЗҚ-дағы жинақтардан басқа, өзге де жинақтарға 244 респондент немесе сұратылғандардың жалпы санының 8,13%-ы сенім артады.

3-диаграмма

№1 сұрақ: Сіздің ойыңызша, Сіздің зейнет жасыңызда қаржылық әл-ауқатыңыздың негізі неде деп ойлайсыз?

Бұл ретте, жоғарыда көріп отырғанымыздай, респонденттер іс жүзінде сақтандыру төлемдерін ескермейді - бұл ең аз, жиі кездесетін жауап, оны небәрі 31 респондент немесе сұратылған халықтың жалпы санының 1,03%-ы берген.

ҚР зейнетақы жүйесінің құрамдас бөліктері/Қазақстандағы зейнетақының құрамдас бөліктері туралы білімді анықтау сұрақтары

Респонденттердің пікірін анықтауға бағытталған және «дұрыс» жауаптарды жобаламайтын алдыңғы сұрақтардан айырмашылығы, келесі сұрақтар, әдетте, бір немесе бірнеше дұрыс жауаптарға ие болуы мүмкін.

Қазіргі уақытта Қазақстанда **базалық, міндетті және ерікті деңгейлерден** тұратын көп деңгейлі зейнетақы жүйесі жұмыс істейді.

- 1) **бірінші деңгей (базалық)** – мемлекеттік базалық және ортақ зейнетақы төлемдері (республикалық бюджет);
- 2) **екінші деңгей (міндетті)** – міндетті зейнетақы жарналары, міндетті кәсіптік зейнетақы жарналары есебінен бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорынан төленетін зейнетақы төлемдері;
- 3) **үшінші деңгей (ерікті)** – ерікті зейнетақы жарналары есебінен төлемдер.

Базалық (бірінші) деңгейде мемлекеттік базалық зейнетақы төлемі көзделген, ол азаматтарға және республика аумағында тұрақты тұратын адамдарға зейнет жасына жеткен кезде тағайындалады және ортақ және/немесе жинақтаушы зейнетақы алатынына қарамастан жүзеге асырылады, сондай-ақ 1998 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша жинақталған еңбек өтіліне қарай республикалық бюджет есебінен төленетін **ортақ зейнетақы** көзделген.

Екінші деңгейде (міндетті) қызметкерлердің зейнетақы жинақтары есебінен бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорынан (бұдан әрі - БЖЗҚ) төлем ретінде берілген.

Ортақ зейнетақыны есептеу үшін (*46 еселенген айлық есептік көрсеткіш шегінде есепке алынады*) алынатын, жыл сайын республикалық бюджет туралы заңмен белгіленетін орташа айлық кірістің шекті мөлшері, сондай-ақ зейнетақы төлемінің ең жоғарғы мөлшерін шектеу заңмен көзделген (ОАК-нің 75 %-ы)².

Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 18 маусымдағы № 841 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының зейнетақы жүйесін одан әрі жаңғыртудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасына сәйкес ортақ зейнетақылардың мөлшерін қолайлы деңгейде ұстап тұру үшін олардың мөлшері инфляция деңгейінен екі пайызға оза отырып, жыл сайын индекстеледі.

Жинақтаушы зейнетақы жүйесінен зейнетақылар

Барлық жұмыс істейтін адамдардың міндетті зейнетақы жарналарын аударуды көздейтін жинақтаушы зейнетақы жүйесіне көшуге байланысты, бұл ретте әрбір жұмыс беруші МЗЖ-ны қызметкердің ай сайынғы кірісінің 10%-ы (*ең төменгі жалақының 50 еселенген мөлшерінен аспайтын*) мөлшерінде қызметкердің БЖЗҚ-да ашылған жеке зейнетақы шотына тұрақты аударып тұруға міндетті.

Заңның 31-бабына сәйкес БЖЗҚ-да зейнетақы жинақтары бар адамдардың:

- 1) зейнет жасына – әйелдер 60 жасқа (2020 жылдың 1 қаңтарынан бастап – 59,5 жасқа, 2021 жылдың 1 қаңтарынан бастап – 60 жасқа) / ерлер 63 жасқа толған кезде;
- 2) салымшы 45 жасқа толған кезде зейнетақы аннуитеті шартын жасау арқылы ең төмен күнкөріс деңгейі шамасының 70%-нан төмен емес төлеммен қамтамасыз етуге зейнетақы жинақтары жеткілікті болған кезде;
- 3) егер мүгедектігі мерзімсіз болып белгіленсе, бірінші және екінші топтардағы мүгедектігі бар адамдардың;
- 4) Қазақстан Республикасының шегінен тыс жерлерге тұрақты тұруға кеткен, кету фактісін растайтын құжаттарды ұсынған шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдардың

зейнетақы төлемдерін алуға құқығы бар.

Зейнетақыны «бір жолғы» алу құқығына, яғни БЖЗҚ-дан зейнетақы төлемін бір рет алу құқығына зейнетақы жинақтарының жалпы сомасы ең төменгі зейнетақының 12 еселенген мөлшерінен аспайтын тұлғалар ғана ие болады (2021 жылы – 519 264 теңге).

Егер жеке зейнетақы шотындағы зейнетақы жинақтарының қалдығы кезекті ай сайынғы төлемді жүзеге асырғаннан кейін ең төменгі күнкөріс деңгейінің 70%-ынан кем соманы құраған жағдайда, бұл қалдық кезекті төлем сомасымен бірге төленетін болады.

Міндетті зейнетақы жарналары, міндетті кәсіптік зейнетақы жарналары есебінен қалыптастырылған зейнетақы жинақтары мұраға қалдырылады және оларға төлемдерге құқық алған сәттегі инфляция деңгейі ескеріле отырып, міндетті зейнетақы жарналарының, міндетті кәсіптік зейнетақы жарналарының сақталуы бойынша кепілдік қолданылады.

Үшінші деңгей (ерікті) – ерікті зейнетақы жарналары есебінен төлемдер.

Ерікті зейнетақы жарналары – салымшылардың өз бастамасы бойынша БЖЗҚ-ға және (немесе) ерікті жинақтаушы зейнетақы қорына өзі немесе үшінші тұлғалар үшін салатын ақшасы. Олардың мөлшерлемесі, төлеу кезеңі ерікті зейнетақы жарналары есебінен зейнетақымен қамсыздандыру туралы шартта анықталады.

Өз қаражаты есебінен ерікті зейнетақы жарналарын жүзеге асыратын жеке немесе заңды тұлға ерікті зейнетақы жарналарының салымшылары болып табылады ³.

² Қазақстан Республикасының Кәсіби бухгалтерлер палатасының деректері. Мынадай:

<http://accountant.kz/index.php?newsid=1089> сілтеме бойынша кіруге болады.

³ Қазақстан Республикасының Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің деректері. Мынадай: <https://www.enbek.gov.kz/ru/node/272867> сілтеме бойынша кіруге болады.

2.1.2. Респонденттердің зейнетақы жүйесі саласындағы жекелеген институттардың функциялары туралы хабардар болуы:

а. БЖЗҚ негізгі функциялары туралы білу

Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 21 маусымдағы № 105-V «Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы» Заңының 34-бабына сай БЖЗҚ міндетті зейнетақы жарналарын, міндетті кәсіптік зейнетақы жарналарын, ерікті зейнетақы жарналарын тартуды жүзеге асырады және зейнетақы төлемдерінің жүзеге асырылуын қамтамасыз етеді.

Бұдан бөлек, БЖЗҚ құрудың негізгі міндеттері мен мақсаттары⁴:

- салымшылардың зейнетақы шоттарын тиісінше есепке алу, олардың жай-күйін бақылау, салымшылардың табиғи қозғалысына (кету, зейнет жасына жету және т. б.) байланысты өз уақытында өзгерістер енгізу және зейнетақы жарналарын жүзеге асыру, зейнетақы активтерін инвестициялау, зейнетақы төлемдерін жүзеге асыру мәселелері бойынша ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын жүргізу;
- зейнетақы активтерінің инвестициялық кірістілігін қадағалау болып табылады.

Респонденттерге БЖЗҚ негізгі функциялары туралы хабардар болу деңгейін анықтау шеңберінде төменде берілген **жауаптың бір нұсқасын** таңдау ұсынылды:

1. Салымшылардың міндетті және ерікті зейнетақы жарналарын жинақтайды (жинайды), зейнетақы жинақтарының жеке есебін жүргізеді, зейнетақы жинақтары есебінен зейнетақы төлемдерін жүзеге асырады;
2. Зейнетақы жинақтарының құнын сақтау және көбейту үшін зейнетақы активтерін инвестициялайды;
3. Мемлекеттік базалық зейнетақы және еңбек өтілі бойынша мемлекеттік еңбек (ортақ) зейнетақысы төлеміне өтініштер қабылдайды;
4. «Бір терезе» қағидаты бойынша халыққа барлық мемлекеттік қызметтерді көрсетеді;

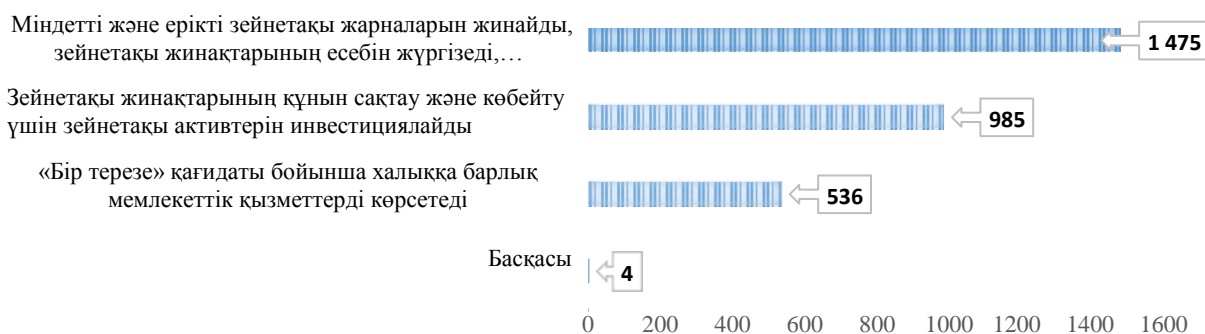
Басқасы.

Жүргізілген пікіртерімге сай респонденттердің басым бөлігі – 1475 адам (респонденттердің жалпы санының 49,17%-ы) – салымшылардың міндетті және ерікті зейнетақы жарналарын шоғырландыру (жинау), зейнетақы жинақтарының жеке есебін жүргізу, зейнетақы жинақтары есебінен зейнетақы төлемдерін жүзеге асыру болып табылатын «БЖЗҚ» АҚ функциясын дұрыс анықтайды (1-нұсқа).

Респонденттердің екінші кең танылған жауабы 2-нұсқа болды – «Зейнетақы жинақтарының құнын сақтау және көбейту үшін зейнетақы активтерін инвестициялайды». Бұл нұсқаны 985 респондент (сұратылғандардың жалпы санының 32,83%-ы) таңдады.

4-диаграмма

№4 сұрақ: БЖЗҚ немен айналысады?

⁴ «БЖЗҚ» АҚ сайтынан «БЖЗҚ-ның қандай негізгі міндеттемелері бар?» материалы. Мынадай:

Респонденттердің айтарлықтай аз саны – 536 (17,87%) респондент «БЖЗҚ» АҚ функциясы «бір терезе» қағидаты бойынша халыққа барлық мемлекеттік қызметтерді көрсету болып табылады деп санайды (3-нұсқа).

Жалпы, жоғарыда көрініп тұрғандай, респонденттердің басым бөлігі БЖЗҚ-ның негізгі функциялары туралы хабардар, бұл респонденттердің БЖЗҚ-ның жинақтаушы зейнетақы жүйесіндегі рөлін жалпы түсінетіндігін көрсетеді.

Бұл ретте осы Қорытындының 5-бөлімінен көріп отырғанымыздай, респонденттің жасы, қызмет саласы, материалдық жағдайы, білімі және қоныстану түрі (қала-ауыл) сияқты әлеуметтік-демографиялық факторлар респонденттің БЖЗҚ функцияларына қатысты пікірін айқындайтын негізгі факторлар болып табылмайды.

в. Қазақстанда іске асырылып жатқан зейнетақы төлемдерінің түрлері туралы білу.

Келесі сұрақтар БЖЗҚ-дан төленетін төлемдердің негізгі түрлері, мөлшері мен оларды қалыптастыру көздері тұрғысынан халықтың қаржылық сауаттылығының базалық деңгейін анықтауға бағытталған.

Жоғарыда келтірілген ақпаратқа сай, қазіргі уақытта Қазақстанда:

- 1) Қазақстанның барлық азаматтарына кепілдік берілген мемлекеттік базалық зейнетақы төлемі және еңбек өтілі бойынша мемлекеттік еңбек (ортақ) зейнетақысы бар;
- 2) Қызметкердің міндетті зейнетақы жарналарынан, міндетті кәсіптік зейнетақы жарналарынан, ерікті зейнетақы жарналарынан қалыптастырылған меншікті зейнетақы жинақтары есебінен БЖЗҚ-дан төленетін зейнетақы төлемдері бар;
- 3) Екі нұсқа да дұрыс;
- 4) Басқасы (көрсетіңіз).

Жауаптардың баламалығын шектеу мақсатында респонденттерге бір ғана жауапты таңдау немесе өз нұсқасын көрсету ұсынылды («Басқасы» нұсқасы).

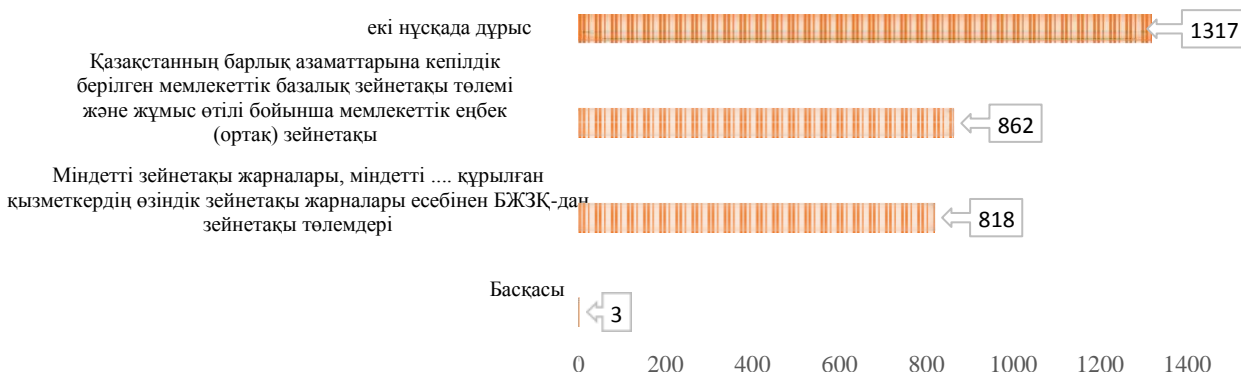
Сауалнаманың №2 сұрағында жоғарыда көрсетілген зейнетақы төлемдерінің барлық түрлері болғандықтан, сұрақтың өзі респондентке жауаптардың бірнеше нұсқасын беруге мүмкіндік береді, мұндайда респондент тарапынан жауаптардың барлық жоғарыда келтірілген нұсқаларын көрсету «дұрыс» болады (3-нұсқа: Екі нұсқа да дұрыс).

Күтетіміздей, респонденттердің басым бөлігі (1317 респондент немесе сұратылғандардың жалпы санының 43,90%-ы) Қазақстанның барлық азаматтарына кепілдік берілген мемлекеттік базалық зейнетақы төлемі және еңбек өтілі бойынша мемлекеттік еңбек (ортақ) зейнетақысы, сондай-ақ қызметкердің міндетті зейнетақы жарналарынан, міндетті кәсіптік зейнетақы жарналарынан, ерікті зейнетақы жарналарынан қалыптастырылған меншікті зейнетақы жинағы есебінен БЖЗҚ-дан төленетін зейнетақы төлемдері туралы хабардар (3-нұсқа).

Респонденттердің (862 респондент немесе 28,73%) екінші жиі таңдайтын жауабы – Қазақстанның барлық азаматтарына кепілдік берілген мемлекеттік базалық зейнетақы төлемін және еңбек өтілі бойынша мемлекеттік еңбек (ортақ) зейнетақысын қамтитын жауап нұсқасы болып табылады (2-нұсқа).

Респонденттердің аз саны – 818 (27,27%) респондент қызметкердің міндетті зейнетақы жарналарынан, міндетті кәсіптік зейнетақы жарналарынан, ерікті зейнетақы жарналарынан қалыптастырылған меншікті зейнетақы жинақтары есебінен БЖЗҚ-дан төленетін зейнетақы төлемдерін қамтитын жауап нұсқасын таңдады (2-нұсқа).

№2 сұрақ: Елімізде зейнетақы төлемдерінің қандай түрлері бар екендігін айта аласыз ба?

Қазіргі уақытта еліміздің тұрғындары өтпелі кезеңді басынан өткеруде, 1998 жылға дейінгі жұмыс өтілі бар халықтың бір бөлігі 1998 жылғы зейнетақы реформалары кезеңіне дейін зейнетақы төлемдерінің жалғыз көзі болып табылатын еңбек (ортақ) Мемлекеттік зейнетақы жүйесінің болуы туралы хабардар етілген.

Уақыт өте келе базалық мемлекеттік зейнетақыға және міндетті зейнетақы жинақтары бойынша зейнетақы төлемдеріне толық көшу болжануда.

Бұл ауысу қызметкердің меншікті зейнетақы жинақтары және мемлекеттік базалық зейнетақы төлемі (3-нұсқа) есебінен БЖЗҚ-дан зейнетақы төлемдерін немесе қызметкердің меншікті зейнетақы жинақтары есебінен БЖЗҚ-дан тек зейнетақы төлемдерін (2-нұсқа) таңдауда байқалады.

Осылайша, респонденттер қазіргі уақытта мемлекеттік базалық және еңбек (ортақ) зейнетақыға аз сенім артады.

Бұл ретте, 4-сұрақтағыдай, Қазақстанда бар зейнетақы төлемдерінің түрлері туралы респонденттердің хабардар болу корреляциясын талдау респонденттің жасы, қызмет саласы, материалдық жағдайы, білімі және қоныстану түрі (қала-ауыл) сияқты әлеуметтік-демографиялық факторлардың олардың зейнетақы төлемдерінің түрлері туралы хабардар болуынан тәуелсіздігін көрсетті.

Осы мәселе бойынша неғұрлым толығырақ талдау осы зерттеудің 5-бөлімінде келтірілген.

с. БЖЗҚ-дағы жарналар түрлері туралы білу

Зейнетақы жарналарының түрлері туралы негізгі білімді респонденттердің «№5 сұрақ: БЖЗҚ-дағы жарналардың қандай түрлерін білесіз?» жауабынан да алу болжанды.

Бұл сұрақта респонденттерге **жауаптардың бірнеше нұсқасын** беру мүмкіндігі ұсынылды.

Бұл ретте, осы мәселе қаржылық сауаттылықтың базалық деңгейінің сұрақтар санатына кіретінін, бірақ мәселенің өзі "БЖЗҚ" АҚ-ға тиісті жарналардың деңгейін (%) көрсетуді ұсынатынын ескере отырып, қаржылық сауаттылық деңгейін айқындау мақсатында осы мәселелер (% үлесін көрсету) төмендетілді.

Осыған қарамастан, осы мәселені жалпы талдауда респонденттер көрсеткен жарналар мөлшерінің (%) көрсеткіштері ескерілді.

Зейнетақы төлемдерінің түрлері туралы №2 сұраққа алынған жауаптардың нәтижелерін ескере отырып, зейнетақы төлемдерінің әртүрлі вариацияларының негізін құрайтын жарналардың түрлері туралы сұраққа жауаптар бөлінді.

Осылайша, респонденттердің арасында ең көп берілген жауап міндетті зейнетақы жарналары (респонденттердің 2557 немесе 85,23%-ы) және ерікті зейнетақы жарналары (1056 немесе 35,20%-ы) болып табылады.

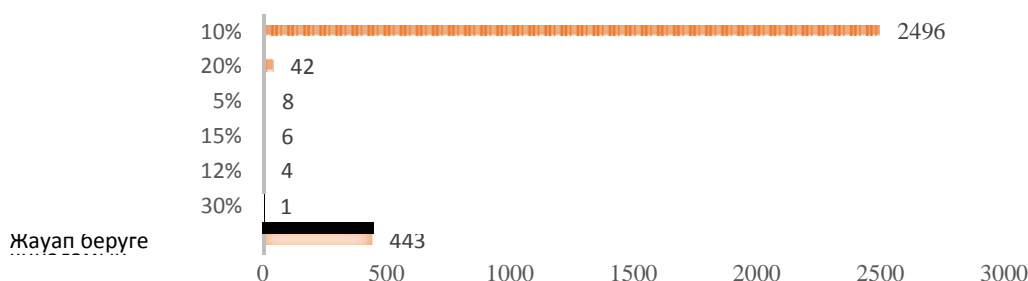
№5 сұрақ: БЖЗҚ-дағы жарналардың қандай түрлерін білесіз?

Жарналар түрінің ең көп аталғандарының жиілігі бойынша үшіншісі және төртіншісі (соңғысы) бірыңғай жиынтық төлем және кәсіптік зейнетақы жарналары болып шықты, тиісінше 826 және 277 аталу.

Бұл ретте, бір жауап нұсқасын берген респонденттердің саны 1265 адам (барлық сұралғандар санының 42,17%), екі жауап – 1457 адам (48,57%), үш жауап – 167 адам (5,56%), төрт жауап (яғни зейнетақы жарналарының барлық түрлерін біледі) – 9 адам (0,3%), 112 адам (3,7%) жауап беруге қиналды немесе зейнетақы жарналарының ешбір түрімен таныс емес.

Берілген жауаптарды неғұрлым терең талдау респонденттер зейнетақы жарналарының қандай да бір түрлері туралы білсе де, әлі де осы зейнетақы жарналарының нақты мөлшерлерін білмейтінін анық көрсетеді.

№5 сұрақ: БЖЗҚ-дағы жарналардың қандай түрлерін білесіз? (жауаптар нұсқасы)
Міндетті зейнетақы жарналары (МЗЖ)

Осылайша, респонденттердің басым бөлігі – 2496 респондент немесе сұралғандардың жалпы санының 83,20%-ы міндетті зейнетақы жарналарының (МЗЖ) деңгейін дұрыс анықтады, ол 10%-ды құрайды. 61 респондент немесе сұралғандардың жалпы санының 2,03%-ы МЗЖ деңгейінің дұрыс көрсеткішін жақсы көрсетті. МЗЖ-ның қандай да бір көрсеткішін көрсетуге қиналғандар саны 443 респондентті немесе 14,77% құрады.

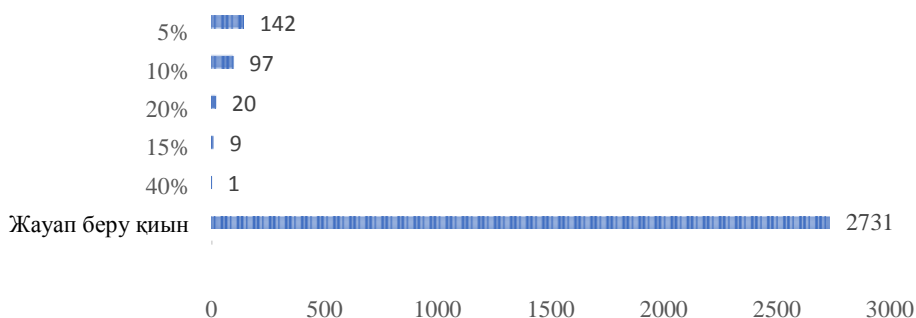
Сонымен қатар, міндетті кәсіптік зейнетақы жарналарының (МКЗЖ) нақты деңгейі туралы хабардар болған респонденттердің саны айтарлықтай аз.

Осылайша, 5% мөлшерінде МКЗЖ деңгейін дәл анықтағандардың саны бар болғаны 142 респондентті немесе сұралғандардың жалпы санының 4,73%-ын құрады. Екінші жиі кездесетін жауап "10%" болды – 97 респондент немесе респонденттердің жалпы санының 3,23%-ы осы жауап нұсқасын көрсетті.

Бұл ретте респонденттердің басым бөлігі – немесе 2731 респондент (91,03%) ең болмағанда МКЗЖ болжамды көрсеткішін дәл көрсете алмады.

8-диаграмма

№5 сұрақ: БЖЗҚ-дағы жарналардың қандай түрлерін білесіз? (жауаптар нұсқасы)
Міндетті кәсіптік зейнетақы жарналары (МКЗЖ)

Сонымен қатар, жоғарыда көрсетілгендей, респонденттердің МКЗЖ деңгейі туралы төмен хабардарлығына қарамастан, ең көп және дұрыс берілген жауап 5% мөлшерінде МКЗЖ көрсеткіші болып табылады.

Егер қызметкердің табысынан (МЗЖ) аударылатын міндетті зейнетақы жарналары және жұмыс беруші (МКЗЖ) төлейтін міндетті кәсіптік зейнетақы жарналары жағдайында, заңнамада бекітілген белгілі бір көрсеткіш (тиісінше 10% және 5%) болса, ал азаматтың өзі зейнетақы шотына енгізетін ерікті зейнетақы жарналарымен жағдай белгісіз сипатқа ие. Осылай «ҚР-да зейнетақымен қамсыздандыру туралы» ҚР заңының 27-бабына сәйкес:

1. Ерікті зейнетақы жарналарын бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорына және (немесе) ерікті жинақтаушы зейнетақы қорына салымшылар-жеке тұлғалар ерікті зейнетақы жарналары есебінен зейнетақымен қамсыздандыру туралы шарт жасаған кезде өз табысы есебінен өз пайдасына енгізеді.

2. Ерікті зейнетақы жарналарының салымшысы ерікті зейнетақы жарналарын төлеу үшін Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорын және (немесе) ерікті жинақтаушы зейнетақы қорын таңдауға құқылы.

3. Жеке және заңды тұлғалар алушының пайдасына ерікті зейнетақы жарналарының салымшылары бола алады.

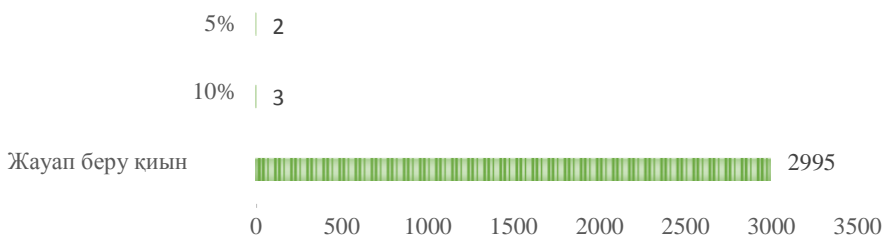
4. Ерікті зейнетақы жарналарының мөлшерлемесі, оларды төлеу тәртібі, сондай-ақ зейнетақы төлемдерінің тәртібі ерікті зейнетақы жарналары есебінен зейнетақымен қамсыздандыру туралы шарт тараптарының келісімі бойынша белгіленеді.

Осылайша, ерікті зейнетақы жарналарының мөлшерлемесін келісу бөлігіндегі ескертпе (жоғарыдағы 4-т. қараңыз) көп немесе аз мөлшерлемені қолдануға негіз.

Жоғарыда көрсетілгенге байланысты бұл мәселе респонденттердің қаржылық сауаттылық деңгейін айқындау кезінде есепке алынбаған.

9-диаграмма

№5 сұрақ: БЖЗҚ-дағы жарналардың қандай түрлерін білесіз? (жауаптар нұсқасы)
Ерікті зейнетақы жарналары (ЕЗЖ)

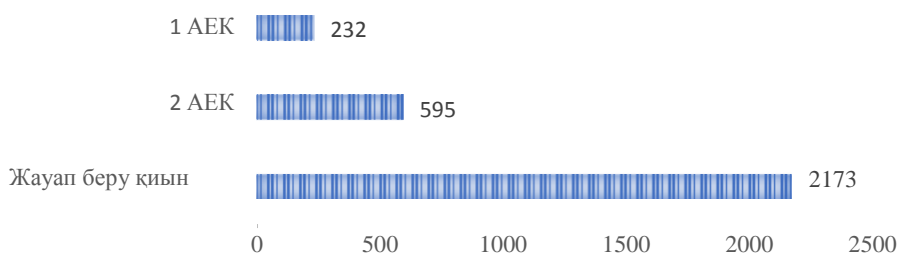
Сонымен қатар, респонденттердің басым бөлігі (2995 адам немесе сұралғандардың жалпы санының 99,83%) ерікті зейнетақы жарналарының мөлшері туралы сұраққа қандай да бір жауап беруге қиналды. 5% және 10% ЕЗЖ мөлшері туралы 2 және 3 респондент көрсетті.

Бірыңғай жиынтық төлем мөлшерлемесінің (БЖТ) республикалық және облыстық маңызы бар қалалар мен Астана тұрғындары үшін 1 АЕК және басқа елдімекендердің тұрғындары үшін 0,5 АЕК мөлшерінде белгіленген мөлшері бар.

Бірыңғай жиынтық төлем мөлшерлемесінің (БЖТ) республикалық және облыстық маңызы бар қалалар мен Астана тұрғындары үшін 1 АЕК және басқа елдімекендердің тұрғындары үшін 0,5 АЕК мөлшерінде белгіленген мөлшері бар.

10-диаграмма

**№5 сұрақ: БЖЗҚ-дағы жарналардың қандай түрлерін білесіз? (жауаптар нұсқасы)
Бірыңғай жиынтық төлем (БЖТ)**

Респонденттердің ұсынылған жауаптарына сәйкес БЖТ-ның дұрыс мөлшерін тек 232 респондент (немесе барлық сұралғандардың жалпы санының 7,73%) көрсеткен.

Респонденттердің басым бөлігі - 2173 респондент немесе барлық сұралғандардың жалпы санының 72,43%- ы БЖТ-ның қандай да бір мөлшерін көрсете алмады.

Бұл ретте сұрақтың өзі респондентті БЖТ мөлшерін АЕК-пен көрсетуге нақты бағыттады. Осылайша, респонденттерге БЖТ үшін төлем ретінде төленетін АЕК санын көрсету ғана қалды.

Жоғарыда көріп отырғанымыздай, респонденттер МЗЖ (83,03%) деңгейі туралы жақсы біледі, БЖТ (7,73%) және МКЗЖ (4,80%) деңгейі туралы біршама аздау біледі және ЕЗЖ деңгейі туралы еш ақпарат білмейді деуге болады.

Өз кезегінде ЕЗЖ деңгейі белгісіз екендігін ескеру керек, бұл жауаптың «дұрыс» нұсқасын таңдау кезінде респонденттер арасында белгілі бір түсініксіздікті тудырады.

d. ҚР-да зейнетке шығу жасы туралы білу

Қазіргі уақытта қазақстандық ерлер зейнетке 63 жасында шығады. Алайда, қабылданған заңға сәйкес, әйелдер үшін зейнеткерлік жасты кезең-кезеңімен арттыру көзделген. Өзгерістер 1960 жылдан 1964 жылға дейін туылған әйелдерге қатысты⁵.

Зейнет жасы алғаш рет 2018 жылғы 1 қаңтардан бастап көтерілді – әйелдердің зейнеткерлік жасы 58,5 жасты құрады. 2019 жылғы 1 қаңтардан бастап әйелдер 59 жасқа толғанда зейнетке шығады.

Осылайша 2027 жылға қарай Қазақстанда әйелдер зейнетке 63 жасында шығады:

- 2020 жылғы 1 қаңтардан бастап — 59,5 жасқа толғанда;
- 2021 жылғы 1 қаңтардан бастап — 60 жасқа толғанда;
- 2022 жылғы 1 қаңтардан бастап — 60,5 жасқа толғанда;
- 2023 жылғы 1 қаңтардан бастап — 61 жасқа толғанда;
- 2024 жылғы 1 қаңтардан бастап — 61,5 жасқа толғанда;

⁵ "Қазақстанда 1 қаңтардан бастап әйелдер үшін зейнетақы жасы артады" материалы SputnikNews сайтынан алынған. <https://ru.sputniknews.kz/spravka/20181113/8038420/povyshenie-pensionnogo-vozrasta-dlya-zhenshin-v-2019-godu.html> сілтемесі бойынша қолжетімді

- 2025 жылғы 1 қаңтардан бастап – 62 жасқа толғанда;
 - 2026 жылғы 1 қаңтардан бастап – 62,5 жасқа толғанда;
 - 2027 жылғы 1 қаңтардан бастап – 63 жасқа толғанда.
- 2021 жылы зейнетке шығу жасы, яғни сауалнама жүргізу сәтіне:
- Ерлер үшін – 63 жас;
 - Әйелдер үшін – 60 жас.

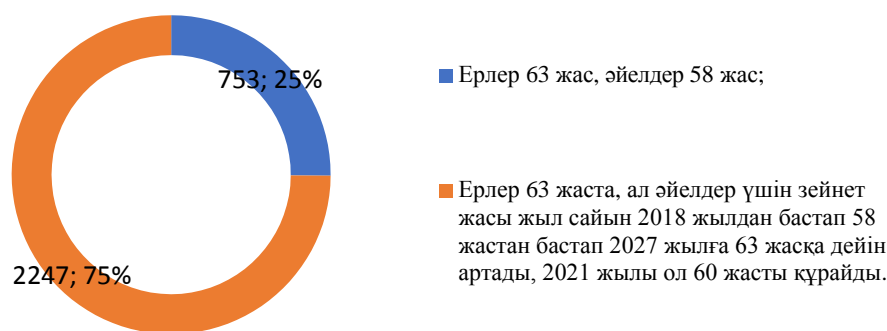
Жалпы, сұрақтың мағынасына және 2-нұсқаға қарай («Ерлер 63 жаста, ал әйелдер үшін зейнет жасы 2018 жылдан бастап 58 жастан 2027 жылға дейін 63 жасқа дейін көтеріледі, 2021 жылы ол 60 жасты құрайды») сұрақ респонденттерді тікелей әйелдердің зейнетке шығатын нақты жасын құру тетігіне бағыттайды. Бұл ретте, ерлер үшін, респонденттерге бір ғана жауап нұсқасы берілген – 63 жас.

Осылайша, респонденттерге әйелдер үшін зейнетке шығу жасы (1-нұсқа) немесе әйелдер үшін зейнетке шығатын нақты жасты құру әдістемесі бойынша нақты жауап беру қалған еді (2-нұсқа).

Төменде көрсетілгендей (15-диаграмманы қараңыз), респонденттердің басым бөлігі зейнетке шығу жасына қатысты сұраққа дұрыс жауап берді (2246 респондент немесе 74,89%).

11-диаграмма

№6-сұрақ. Қазақстанда зейнетке шығу жасы қандай (зейнет жасы)?

Сауалнамаға қатысқандардың төрттен бір бөлігінен астамы (753 респондент немесе 25,11%) әйелдер үшін зейнетақы жасы өзгерген жоқ және 58 жасты құрайды деп қате ойлайды.

е. Респонденттердің БЖЗҚ-мен өзара іс-қимылы

Респонденттердің БЖЗҚ-мен өзара іс-қимыл жиілігін айқындау шеңберінде БЖЗҚ-ға аударымдардың жиілігі (7-сұрақ), БЖЗҚ электрондық қызметтерін пайдалану жиілігі (9-сұрақ), сондай-ақ БЖЗҚ кеңселерінде қызмет көрсету (10-сұрақ) туралы сұрақтар қойылды.

Іс жүзінде барлық жалдамалы қызметкерлердің жалақысынан МЗЖ есептеу үшін алынатын ай сайынғы табыстың 10% мөлшерінде міндетті зейнетақы жарнасы (МЗЖ) ұсталады.

Нысаны салық агенттері болып табылмайтын жеке тұлғалармен жасалған жұмыстарды орындау (қызметтерді көрсету) болып табылатын азаматтық-құқықтық сипаттағы шарттар бойынша кірістер алатын, еңбек шарты бойынша жұмыс істейтін жеке тұлғалар МЗЖ төлеуден босатылады.

Сондай-ақ, жеке кәсіпкер ретінде тіркелмеген өзін-өзі жұмыспен қамтыған азаматтар БЖЗҚ-ға бірыңғай жиынтық төлем (БЖТ) төлейді.

ҚР Салық кодексінің 24-бөлімінің 774-бабына сай кәсіпкерлік қызметін жеке кәсіпкер ретінде тіркемей жүзеге асыратын жеке тұлғалар БЖТ төлеушісі болып танылады, олар бір уақытта келесі талаптарға сәйкес келеді:

- бірыңғай жиынтық төлем төлегендер;
- жалдамалы қызметкерлердің еңбегін пайдаланбайды;
- салық агенттері болып табылмайтын жеке тұлғаларға ғана қызметтер көрсетеді және (немесе) акцизделетін өнімді қоспағанда, жеке қосалқы шаруашылықтың өзі өндірген ауыл шаруашылығы өнімін тек салық агенттері болып табылмайтын жеке тұлғаларға ғана сатады.

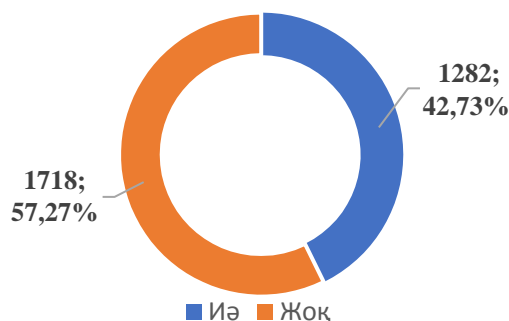
Бұл ретте БЖТ төлеушілерінің табыс мөлшері жылына 1175 АЕК аспауы керек.

Осылайша, жұмыссыздар мен зейнеткерлерді қоспағанда барлық респонденттер тікелей (БЖТ төлеу арқылы) немесе жанама түрде (жұмыс беруші және МЗЖ арқылы) БЖЗҚ-ға төлем жасайды.

Мұнымен бірге, 1718 респонденттер (57,27%) соңғы 12 айда БЖЗҚ-ға аударымдар жасамағанын айтады.

12-диаграмма

№7-сұрақ. Соңғы 12 айда БЖЗҚ-ға аударымдар жасадыңыз ба?

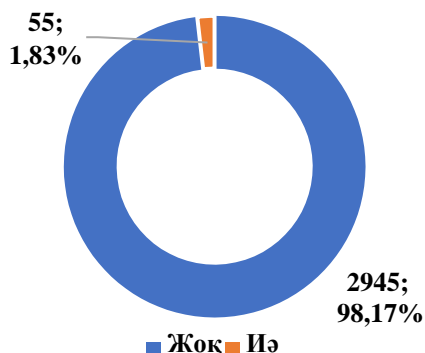

Барлық сұралғандардың ішінде 134 респондент зейнетақы аударымдарын төлеуден босатылуы мүмкін санатқа жатады (жұмыссыз студенттер/білім алушылар – 42 адам, жұмыс жасамайтын зейнеткерлер – 63 адам, денсаулығы бойынша жұмыс жасамайтын мүгедектер – 3 адам, барлық санаттағы жұмыссыздар – 26 адам), бұл 1584 респонденттердің ішінде сұралғандардың бөлігі (1718 - 134 = 1584) БЖЗҚ-ға аударымдар қалай жүргізілетіндігін түсінбейді.

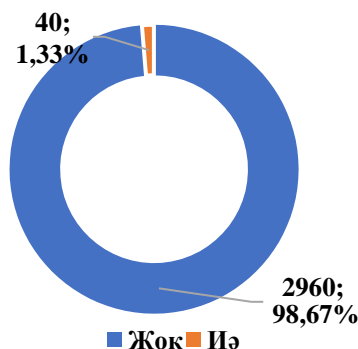
Сондай-ақ, жүргізілген сауалнама аясында респонденттердің БЖЗҚ ұсынатын электрондық қызметтермен өзара іс-қимылы анықталды. Осыған ұқсас БЖЗҚ кеңселерінде респонденттерге қызмет көрсетуге қатысты сұрақ қойылды. Респонденттердің БЖЗҚ-мен жиі қолданылатын өзара әрекеттесу тәсілін анықтау үшін осы екі сұрақтың нәтижелері өзара салыстырылды.

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, соңғы 12 айда тек 54 респондент немесе сұралғандардың жалпы санының 1,80% - ы БЖЗҚ электрондық қызметтерін пайдаланған. Өз кезегінде, ұқсас кезеңде БЖЗҚ кеңселерінде қызмет көрсеткен респонденттердің саны одан да аз – сұралғандардың жалпы санының тек 40-ы немесе 1,33%-ы тікелей БЖЗҚ кеңселерінде қызмет алды.

№9 сұрақ. Соңғы 12 айда БЖЗҚ-ның электрондық қызметтерін пайдаландыңыз ба?

№10 сұрақ. Соңғы 12 айда БЖЗҚ кеңселерінде қызмет алдыңыз ба?

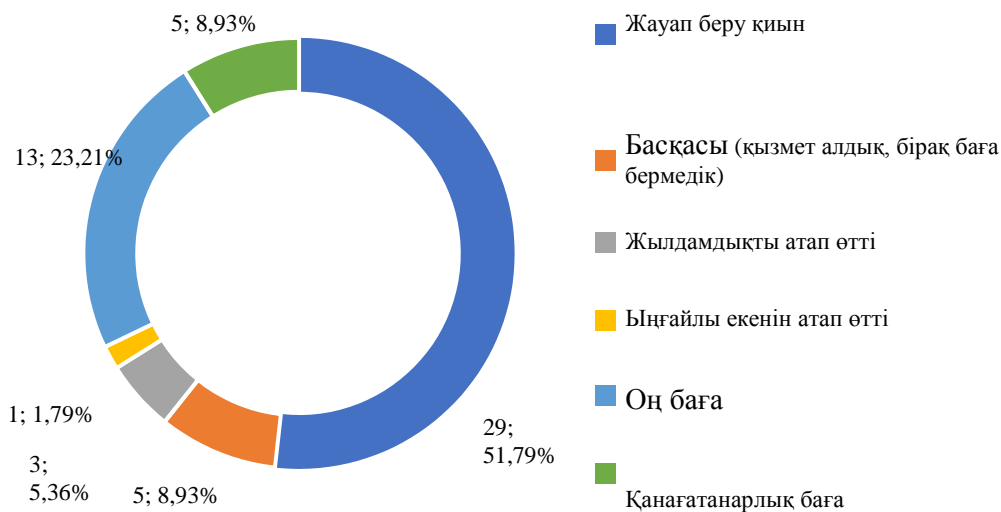
Осылайша, респонденттердің басым бөлігі БЖЗҚ-мен сирек қарым-қатынас жасайды. Бұл ретте, қажет болған жағдайда, респонденттер өзара іс-қимылдың электрондық тәсілін таңдауға бейім, бұл БЖЗҚ-ға жүгінудің осы тәсілінің ыңғайлы екендігін білдіреді.

Соңғы 12 айда БЖЗҚ электрондық қызметтерін пайдаланған респонденттердің басым бөлігі (29 адам) БЖЗҚ электрондық қызметтерін алу тәжірибесіне қандай да бір баға бере алмады.

Сонымен қатар, 5 респондент қызмет алғанын, бірақ БЖЗҚ электрондық сервисінің жұмысына қандай да бір баға бермегенін атап өтті.

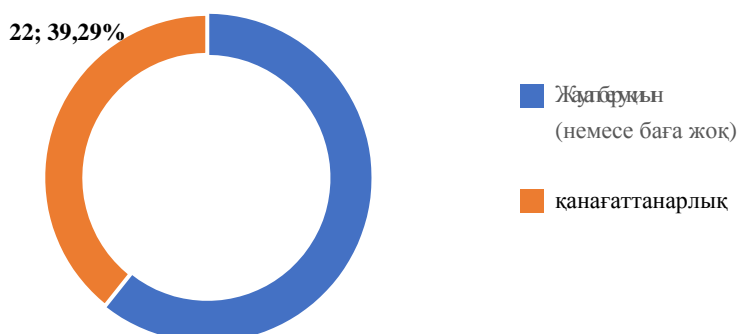
13-14-диаграмма

БЖЗҚ электрондық қызметтеріне жүгіну тәжірибесі

15-диаграмма

БЖЗҚ электрондық қызметтеріне жүгіну тәжірибесі (қанағаттанарлық/қанағаттанарлықсыз)

34; 60,71%

Бұл ретте, қалған респонденттер БЖЗҚ-ның электрондық қызметтерін алу тәжірибесін оң бағалап, жұмыстың ыңғайлылығы мен жеделдігін атап өтті.

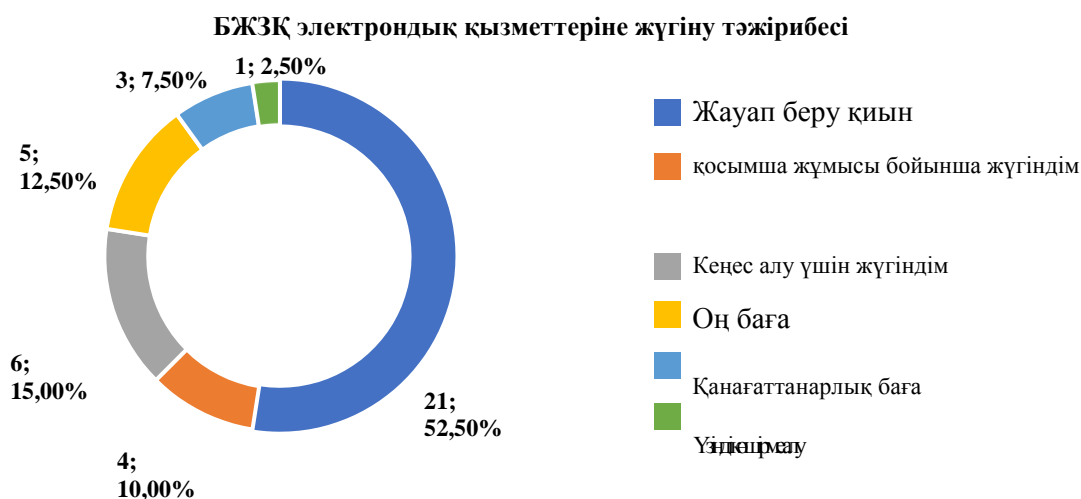
Жалпы, БЖЗҚ электрондық қызметтерін пайдаланған 55 респонденттің 22-сі электрондық қызметтерді алу тәжірибесіне оң баға берді.

Сонымен қатар, осындай тәжірибесі бар адамдардың (40 респондент) арасында БЖЗҚ кеңселеріне жүгіну тәжірибесі респонденттердің басым бөлігі алған тәжірибесіне қандай да бір баға беруге қиналғанын көрсетті (21 респондент немесе БЖЗҚ кеңселеріне жүгіну тәжірибесі бар адамдардың 52,50%).

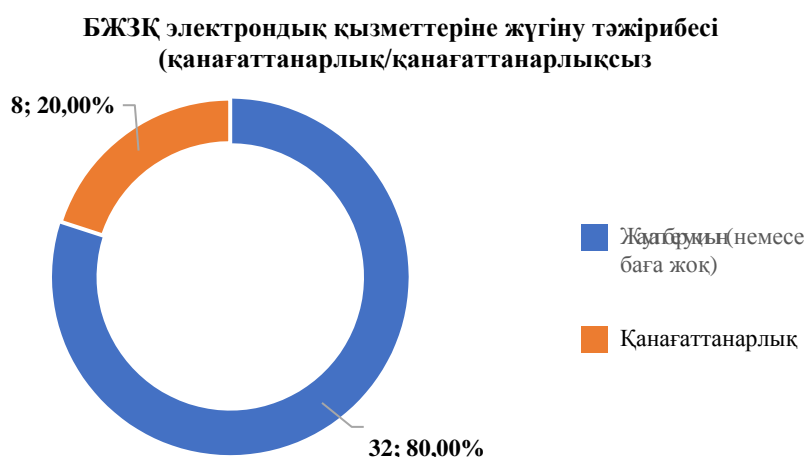
Әдетте, респонденттер кеңселерге жүгіну себебін көрсетті – кеңес алу (6), БЖЗҚ қосымшасының жұмысы бойынша өтініш беру (4), үзінді көшірме алу (1).

Сонымен қатар, БЖЗҚ-ның электрондық қызметтерін алу тәжірибесі сияқты, респонденттер БЖЗҚ кеңселеріне жүгіну тәжірибесін оң бағалайды – 5 респондент БЖЗҚ-мен өзара іс-қимылдың оң тәжірибесін атап өтті, 3-еуі БЖЗҚ кеңселерінің жұмысына қанағаттанарлық баға берді.

17-диаграмма

18-диаграмма

Жоғарыда көріп отырғанымыздай, БЖЗҚ кеңселеріне жүгінген адамдардың, сондай-ақ БЖЗҚ-ның электрондық қызметтерін алған адамдардың арасында БЖЗҚ-дағы өзара іс-қимыл процесіне қанағаттанбайтын адамдар жоқ – 8 респондент алған тәжірибесін

қанағаттанарлық бағаласа, 32-ге жауап беру қиынға соқты (не қандай да бір баға берген жоқ).

Сонымен қатар, БЖЗҚ қызметтерімен өзара іс-қимылдың қандай да бір тәжірибесі бар респонденттердің саны іс жүзінде көп емес, бұл кеңселер жұмысының және электрондық қызметтерді алу процесінің нақты бағасын бұрмалауы мүмкін екенін атап өткен жөн.

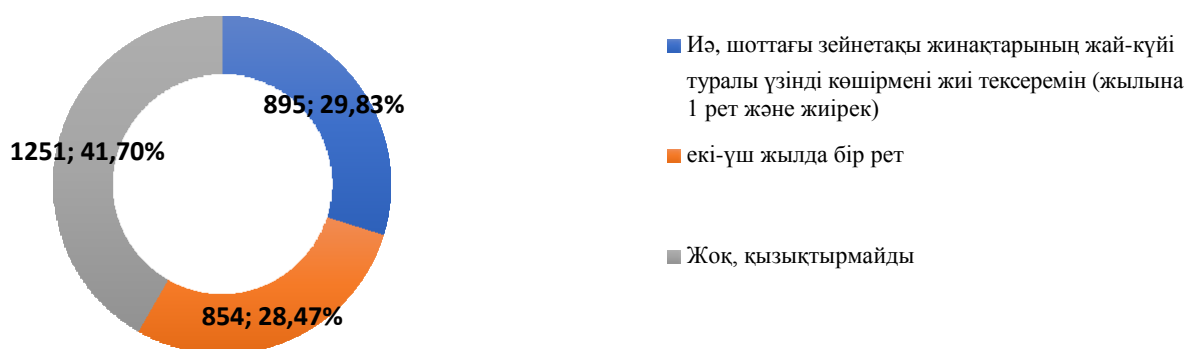
f. Салымшыларды зейнетақы жинақтарының жай-күйі туралы хабардар ету бөлігінде БЖЗҚ міндеттерін білу

Зейнетақымен қамсыздандырудың қолданыстағы моделі әрбір азаматтың өзінің болашақ зейнетақымен қамсыздандырылуы үшін дербес жауапкершілігіне бағдарланғандықтан⁶, жеке зейнетақы шоты мониторингінің жеке жауапкершілігі мәселесі зейнетақымен қамсыздандыру аясында қаржылық сауатты халықты қалыптастырудың базалық қағидаты болып табылады.

Болашақ зейнетақымен қамсыздандыру жауапкершілігі бірінші кезекте азаматтардың өздеріне жүктелгеніне қарамастан, жүргізілген сауалнамаға сәйкес халықтың басым бөлігі (1251 респондент немесе сұралғандардың жалпы санының 41,70%-ы) осы дербес жауапкершілікті бөгде ұйымдарға (Үкімет, БЖЗҚ және т.б.) немесе жалпы мемлекетке жүктей отырып, өз жинақтарына қызығушылық танытпайды.

19-диаграмма

№8 сұрақ. Сізді БЖЗҚ-дағы зейнетақы жинақтарыңыздың сомасы ойландыра ма?

Бұл ретте зейнетақы жинақтарының сомасына жылына 1 рет және одан да жиі қызығушылық танытатындардың үлесі (895 респондент немесе барлық сұралғандардың жалпы санының 29,83%-ы) өз зейнетақы жинақтарына екі-үш жылда бір рет қызығушылық танытатындарға қарағанда көбірек (854 респондент немесе 28,47%).

Жоғарыда көріп отырғанымыздай, халықтың зейнетақы жинақтары сомасына деген қызығушылықтың төмен деңгейі халықтың зейнетақымен қамсыздандыру бөлігіндегі өз болашағына деген жауапкершілігін мемлекет пен мемлекеттік институттарға артумен байланысты болуы мүмкін.

g. Респонденттің жеке зейнетақы шотының жай-күйі туралы мәліметтерді алу әдістері туралы білуі

Осы әлеуметтік зерттеу шеңберінде респонденттерге берілген жеке зейнетақы шотының жай-күйі туралы мәліметтер алу әдістері туралы сұрақ, ең алдымен, жеке зейнетақы шоты туралы ақпарат алу бөлігінде халықтың қаржылық сауаттылығын айқындауға бағытталған, сондай-ақ бұл ақпараттың қандай тәсілдермен алынатынын, «халық-БЖЗҚ» өзара іс-қимылының қандай арналары тиімді және азаматтардың қандай санаттары (жынысы, жасы, әлеуметтік мәртебесі және т.б. бөлінісінде) үшін тиімді екенін түсінуге мүмкіндік береді.

⁶ "Қазақстанда зейнетке шығу: зейнетақы мөлшерін есептеу, зейнетақы жасы және зейнетақы заңнамасындағы өзгерістер" материалы Egov.kz. сайтынан алынған. https://egov.kz/cms/ru/articles/pensionnaya_sistema сілтемесі бойынша қолжетімді

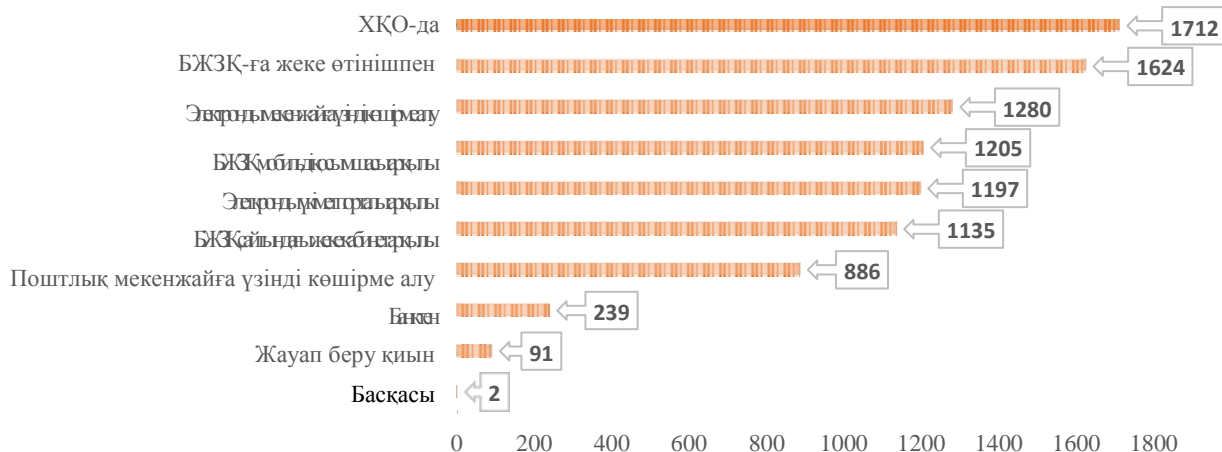
Сондай-ақ, бұл сұрақ қаржылық сауаттылық деңгейін анықтау блогының басқа

сұрақтарына қарағанда жауаптардың бірнеше нұсқасын қамтитынын ескере отырып, респонденттерге бірнеше таңдау ұсынылды, онда респонденттер жеке зейнетақы шотының жай-күйі туралы мәліметтер алу әдістерінің жиынтығын жеке анықтай алды.

Осылайша, жүргізілген сауалнамаға сәйкес, респонденттер жеке зейнетақы шотының жай-күйін анықтау үшін ХҚО-ға жүгінуді (1712 рет аталған) немесе БЖЗҚ-ға жеке жүгінуді (1624 рет аталған респонденттер) неғұрлым оңтайлы нұсқа деп санайды.

20-диаграмма

№11 сұрақ. Өз жеке зейнетақы шотыңыздың жай-күйі туралы қалай білуге болады?

Респонденттердің пікірінше, жеке зейнетақы шотының жай-күйі туралы ақпарат алудың үшінші неғұрлым оңтайлы тәсілі – электрондық мекенжайға үзінді-көшірме алу (1280 рет аталған), бұдан әрі – мобильдік қосымша арқылы ақпарат алу нұсқасы (1205 рет аталған).

Осылайша, жоғарыда көріп отырғанымыздай, халықтың басым бөлігі ақпарат алудың дербестендірілген тәсілдеріне (мемлекеттік институт – ХҚО арқылы немесе тікелей БЖЗҚ арқылы жеке өтініш жасау) немесе делдалдың қатысуынсыз жеке өтініш жасауға (үзінді көшірмені тікелей электрондық поштаға немесе БЖЗҚ мобильді қосымшасы арқылы алу) бейім.

Респонденттердің ең азы жеке зейнетақы шотының жай-күйі туралы ақпарат алу құралын банктер деп атап өтті (тек 239 аталу).

Әдетте, халық банктерде зейнетақы шотының жай-күйі туралы толық ақпарат алмайды. Екінші деңгейдегі банктерден алынатын ақпарат БЖЗҚ салымшысының жеке зейнетақы шотына аударылатын зейнетақы аударымдары туралы анықтама болып табылады. Бұл ақпарат (анықтама) банктік қызметтердің кейбір түрлерін, мысалы, банктік несиені алу үшін қажет. Осылайша, жеке зейнетақы шотының жай-күйі туралы ақпарат алу, бұл жағдайда ілеспе қызмет болып табылады.

Жеке зейнетақы шотының жай-күйі туралы ақпаратты жеке өзіңіз алған жағдайда, респонденттер неғұрлым ыңғайлы нұсқа – БЖЗҚ-ның ұялы қосымшасы (1205) арқылы жүгінгенді жөн көреді, бұл БЖЗҚ сайты (1135), Egov.kz порталы арқылы алынған үзінді көшірмеге қарағанда мобильді қосымша арқылы алынатын қызметтердің маңыздылығын көрсетеді (1197 аталу).

2.2. Қаржылық сауаттылықтың ілгері деңгейі

«Қаржылық сауаттылық деңгейі» бөлімінің сегіз сұрағынан тұратын зерттеу сауалнамасының келесі сұрақтар блогы қаржылық сауаттылық саласындағы неғұрлым озық білім деңгейін айқындауға бағытталған.

Сонымен қатар, осы кезеңде сұрақтар респондентке өз пікірін білдіруге мүмкіндік бермеді және бір мәнді сипатта болды.

а. Инвестициялық кіріс алу үшін зейнетақы активтерін инвестициялауды жүзеге асыру:

«Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы» Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 21 маусымдағы № 105-V Заңының 35-бабының 1-тармағына сәйкес Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорының зейнетақы активтерін сенімгерлік басқаруды Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі мен Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қоры арасында жасалатын сенімгерлік басқару туралы шарт негізінде **Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі** жүзеге асырады.

Қазақстан Республикасының Үкіметі Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорының зейнетақы активтері есебінен сатып алуға рұқсат етілген қаржы құралдарының тізбесін әзірлейді.

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі өз кезегінде Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорының инвестициялық декларациясын әзірлейді және бекітеді.

Бұдан басқа, 2021 жылдан бастап "БЖЗҚ" АҚ зейнетақы активтерін инвестициялық портфельді басқарушылармен (ИПБ) сенімгерлік басқару туралы шарт жасалады.

Салымшы БЖЗҚ-мен шарт жасасқан, олардың инвестициялық декларацияларымен және комиссиялық сыйақы туралы ақпаратымен таныса отырып, төрт инвестициялық портфельді басқарушының арасында (сауалнама жүргізу уақытында) таңдау жасай алады. Басқарушы компаниялар туралы барлық деректері бар ИПБ тізілімі "БЖЗҚ" АҚ сайтында орналастырылған.

«БЖЗҚ» АҚ салымшыдан өтініш келіп түскен күннен кейін күнтізбелік 30 күн ішінде **зейнетақы жинақтарының жеткіліктілік сомасынан асатын бөлігін** ИПБ сенімгерлік басқаруға аударады.

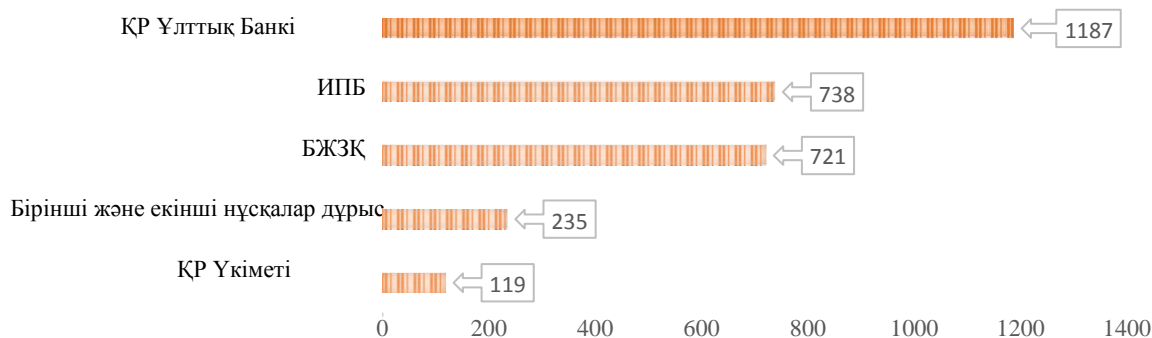
Осылайша, «Инвестициялық табыс алу үшін зейнетақы активтерін инвестициялауды кім жүзеге асырады?» сауалнамасының 3-сұрағының дұрыс нұсқасы «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі» болып есептеледі, сондай-ақ «Салымшының таңдауы бойынша инвестициялық портфельді басқарушылар (2021 жылдан бастап)», яғни «5-нұсқа – бірінші және екінші нұсқалар дұрыс» болып саналады.

Сауалнама көрсеткендей, сұралғандардың басым бөлігі немесе 1187 респондент (39,57%) зейнетақы активтерін инвестициялауды тек ҚР Ұлттық Банкі жүзеге асырады деп санайды.

Азы – немесе 738 респондент (24,60%) инвестициялық табыс алу үшін зейнетақы активтерін инвестициялау бөлігінде ИПБ функциясы туралы хабардар.

21-дигарамма

№3 сұрақ: Инвестициялық табыс алу үшін зейнетақы активтерін инвестициялауды кім жүзеге асырады?

721 респондент (24,03%) инвестициялық табыс алу үшін зейнетақы активтерін инвестициялауды БЖЗҚ жүзеге асырады деп қате есептейді.

Сонымен бірге, зейнетақы активтерін басқарушы, инвестициялық портфельді басқарушы (2021 жылдан бастап) ретінде Ұлттық банкті қамтитын жауапты тек 235 респондент (немесе сұралғандардың жалпы санының 7,83% -ы) таңдады.

Осылайша, респонденттердің басым бөлігі зейнетақы ақшасын инвестициялауды ҚР Ұлттық Банкі жүзеге асыратыны туралы хабардар. Сонымен қатар, 2021 жылдан бастап бұл жауап толық емес болып табылады – өйткені инвестициялық портфельді басқарушыға зейнетақы активтерін сенімгерлік басқару бойынша мүмкіндік берілді.

в. Зейнетақы жинақтарына инвестициялық кірісті есептеу қағидаттары туралы білу.

БЖЗҚ⁷ мәліметтеріне сай, инвестициялық табыс (тікелей сауалнама жүргізу алдында) апта сайын салымшылардың (алушылардың) шоттарына жинақтар сомасына, зейнетақы жарналарының мөлшеріне және олардың жүйелілігіне қарай бөлінеді.

Инвестициялық табысты есептеу шартты зейнетақы бірлігінің (ШЗБ) құнына байланысты. Әрбір ЖЗШ-дағы зейнетақы жинақтары теңгемен және ШЗБ мөлшерінде есепке алынады.

ШЗБ саны түскен жарнаның сомасын БЖЗҚ-ға ШЗБ құнына бөлу арқылы әрбір зейнетақы жарнасы түскен кезде есептеледі.

Осылайша, **зейнетақы жинақтарының мөлшері жарна сомасы мен инвестициялық табысқа, сондай-ақ жарналардың түсу мерзімділігіне байланысты** болады. Сондықтан жарналардың жеке зейнетақы шотына уақытылы және толық көлемде түсуі өте маңызды.

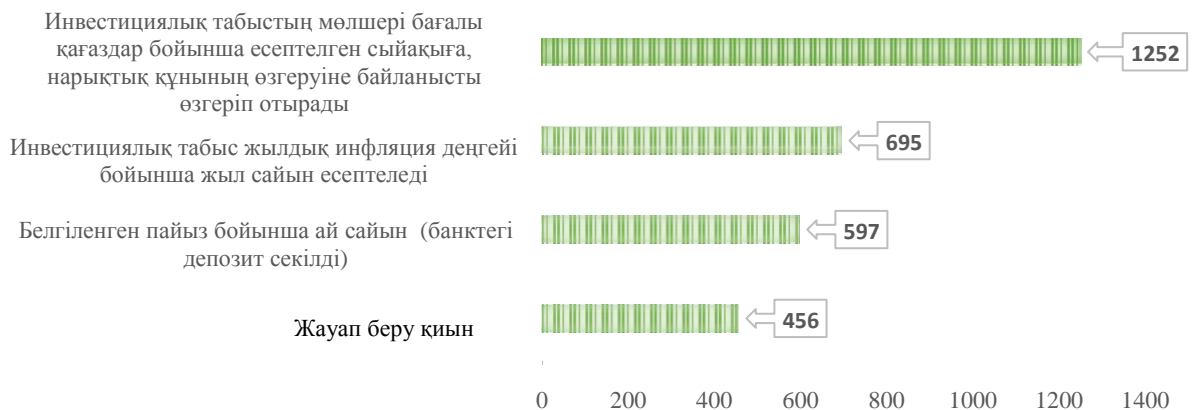
Инвестициялық табысты есептеу тетігі туралы білім мен хабардарлық деңгейін анықтау мақсатында респонденттерге «Сіздің зейнетақы жинақтарыңызға инвестициялық табыс қалай есептеледі?» 13-сұрағы төмендегі жауап нұсқаларынан біреуін таңдау мүмкіндігімен қойылған болатын:

1. Белгіленген пайыз бойынша ай сайын (банктегі депозит секілді);
2. Инвестициялық табыстың мөлшері бағалы қағаздар бойынша есептелген сыйақыға, бағалы қағаздардың нарықтық құнының өзгеруіне және шетел валюталарының бағамына байланысты өзгеріп отырады, бұл ретте инвестициялық табыс қор нарықтарындағы жағдайға байланысты оң да, теріс те болуы мүмкін;
3. Инвестициялық табыс жылдық инфляция деңгейі бойынша жыл сайын есептеледі;
4. Жауап беру қиын.

Жалпы, респонденттердің басым бөлігі инвестициялық табыстың мөлшері бағалы қағаздар бойынша есептелген сыйақыға, бағалы қағаздардың нарықтық құнының және шетел валюталары бағамының өзгеруіне байланысты өзгеріп отырады деп есептейді, бұл ретте инвестициялық табыс қор нарықтарындағы ахуалға байланысты оң да, теріс те болуы мүмкін (1252 респондент немесе сұралғандардың 41,73%).

⁷ "Қазақстандықтардың зейнетақы жинақтарына инвестициялық табысты қалай есептейді" материалы Zakon.kz сайтынан. <https://www.zakon.kz/4971073-kak-nachislyayut-investitsionnyy-dohod.html> сілтемесі бойынша қолжетімді

**№13-сұрақ. Сіздің зейнетақы жинақтарыңызға
инвестициялық табыс қалай есептеледі?**

Инвестициялық табыстың жылдық инфляция деңгейі бойынша жыл сайын есептелетінін болжайтын жауап ең жиі берілген екінші жауап болды (695 респондент немесе 23,17%)

597 респондент (немесе 19,90%) инвестициялық табыс белгіленген пайыз бойынша ай сайын есептеледі деген пікірді ұстанады, 456 респондент (сұралғандардың жалпы санының 15,20%-ы) жауап беруге қиналды.

Осылайша, респонденттердің басым бөлігі жоғарыда көрсетілген сұраққа дұрыс жауап берді, бұл респонденттердің зейнетақы жинақтарына инвестициялық кірісті есептеу тәртібі туралы жеткілікті хабардар екенін көрсетеді.

Зейнетақы жинақтарының әр түрлі қаржы құралдарына инвестицияланатыны және инвестициялық кіріс есебінен көбейетіні туралы респонденттердің хабардар болуы.

Респонденттердің жеке зейнетақы жинақтарына инвестициялық табыс бөлігінде хабардар болу деңгейін айқындау нақты деңгейді анықтауға да бағытталған

Респонденттердің жеке зейнетақы жинақтарына инвестициялық табыс бөлігінде хабардар болу деңгейін айқындау төмендегілердің де нақты деңгейін анықтауға да бағытталған:

- Меншікті зейнетақы жинақтарына есептелетін инвестициялық табысты қадағалауға халықтың қызығушылығы;
- Халықтың инвестиция мен инвестициялық жинақтардың негіздерін түсінуі.

Аталған сұрақ аясында респонденттерге келесі жауап нұсқалары ұсынылды:

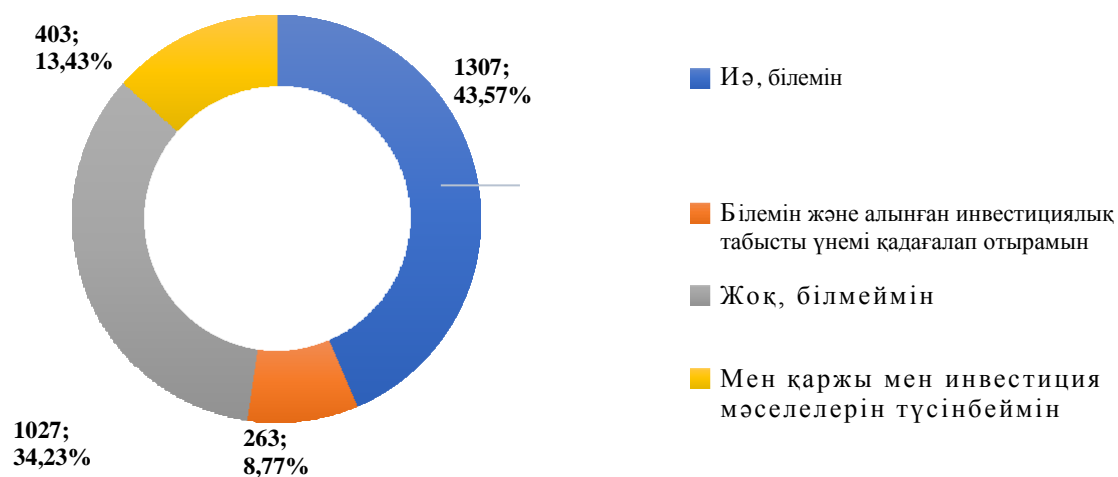
- 1) Иә, білемін;
- 2) Біліп қана қоймай, алынған инвестициялық табысты үнемі тексеріп отырамын;
- 3) Жоқ, білмеймін;
- 4) Қаржы және инвестиция мәселелерін түсінбеймін.

Зерттеу нәтижелері респонденттердің басым бөлігі зейнетақы жинақтарының қандай да бір инвестициялық активтерге салынатынын және инвестициялық табыс есебінен көбейетінін білетіндігін көрсетті (1307 респондент немесе сұралғандардың жалпы санының 43,60%-ы).

Алайда, респонденттердің екінші анағұрлым көп тобы аталған деректі білмейтін топ болып табылады – 1027 респондент немесе 34,23%.

403 респондент (немесе 13,44%) қаржы мәселелерін түсінбейді, 263 респондент (сұралғандардың жалпы санының 8,77%-ы) өзінің инвестициялық табысын біледі және үнемі қадағалап отырады.

№12 сұрақ: Сіз зейнетақы жинақтарының түрлі қаржы құралдарына инвестицияланатынын және инвестициялық табыс есебінен көбейетінін білесіз бе?

Осылайша, жоғарыда келтірілген ақпаратқа сүйене отырып, респонденттердің басым бөлігі – 1430 респондент немесе 47,67%-не зейнетақы жинақтарының инвестициялық активтерге салынатыны және инвестициялық табыс есебінен көбейетіні не қаржы және инвестициялар мәселелерін мүлдем түсінбейтіні туралы хабардар емес деп айтуға болады.

с. Зейнетақы жинақтары есебінен зейнет жасына жеткенге дейін зейнетақы жинақтарын алу мүмкіндігі

Жоғарыда айтылғандай, зейнетақы жасына келгенге дейін зейнетақы жинақтарын алу сақтандыру ұйымымен зейнетақы аннуитеті шартын жасасқан жағдайда мүмкін болады.

Сонымен қатар, заңнамалық тұрғыда ҚР азаматы зейнетақы төлемдерін өзге жағдайлар туындаған кезде де ала алатын нормалар да жазылған ("Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы" ҚР Заңының 31-бабы):

- егер мүгедектігі мерзімсіз болып белгіленсе, бірінші және екінші топтардағы мүгедектік;
- Қазақстан Республикасының шегінен тыс жерге тұрақты тұруға кету Қазақстан Республикасының заңнамасында айқындалған, кету фактісін растайтын құжаттарды ұсынған шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдар.

14-сұрақ респонденттерге зейнетақы жинақтарын мерзімінен бұрын алу мүмкіндігі туралы бір қате мәлімдемені анықтауды ұсынды.

Алынған жауаптардың "дұрыстығын" анықтау шеңберінде, сондай-ақ қаржылық сауаттылық рейтингін есептеу мақсатында респонденттерге келесі жауаптар нұсқалары ұсынылды (дұрыс емесін таңдау қажет):

- 1) БЖЗҚ-дан төленетін тұрақты зейнетақы төлемдері зейнет жасқа толғаннан кейін не 1-2 топтағы мерзімсіз мүгедектік белгіленген кезде ғана жүзеге асырылады;
- 2) Егер сақтандыру ұйымымен зейнетақы аннуитеті шартын жасасып, оған БЖЗҚ-дан зейнетақы жинақтарын аударса, зейнет жасына жеткенге дейін зейнетақы жинақтары есебінен ай сайынғы зейнетақы төлемдерін алуды бастауға болады;
- 3) БЖЗҚ-дан өз зейнетақы жинақтарыңызды кез келген жаста және кез келген мақсатта алуға болады;
- 4) БЖЗҚ-дан зейнетақы жинақтарының бір бөлігін зейнет жасқа толғанға дейін тұрғын үй жағдайын жақсарту және/немесе емделу ақысын төлеу мақсатында алуға болады.

Жалпы 2021 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша:

1. Міндетті зейнетақы жарналары (бұдан әрі – МЗЖ) есебінен қалыптастырылған зейнетақы жинақтарын БЖЗҚ-дан сақтандыру ұйымына (бұдан әрі-СҰ) аударуға құқығы бар тұлғалар:

- 1) зейнет жасқа толған тұлғалар: еркектер – 63 жасқа толғанда, әйелдер – 2020 жылғы 1 қаңтардан бастап 59,5 жасқа толғанда және 2021 жылғы 1 қаңтардан бастап 60 жасқа толғанда (1.-) "Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы" 21.06.2013 ж. Қазақстан Республикасы Заңының (бұдан әрі – заң) 31-бабының 1-тармағы;
- 2) егер мүгедектігі мерзімсіз болып белгіленсе, бірінші және екінші топтардағы мүгедектер (Заңның 31-бабы 1-тармағының 3)тармақшасы);
- 3) зейнетақы жинақтары жеткілікті болған кезде салымшылар 45 жасқа

толғанда (2-т.) Заңның 31-бабының 1-тармағы).

2. Міндетті кәсіптік зейнетақы жарналары (бұдан әрі – МКЗЖ) есебінен қалыптастырылған зейнетақы жинақтарын БЖЗҚ-дан СҰ-ға аударуға құқығы бар тұлғалар:

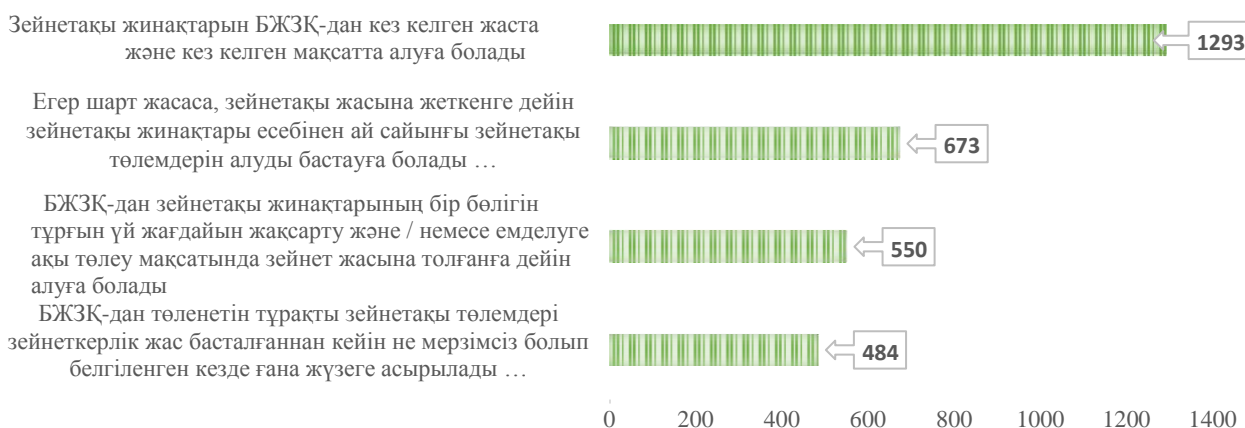
- 1) Заңның 32-бабының 1-тармағының (1-т.) республикалық бюджет туралы заңда тиісті қаржы жылына белгіленген ең төмен күнкөріс деңгейінің 70%-ынан төмен емес төлемді қамтамасыз ету үшін зейнетақы жинақтары жеткілікті болған кезде өздері үшін міндетті кәсіптік зейнетақы жарналары жиынтығында кемінде күнтізбелік алпыс ай төленген, 40 жасқа толған адамдар;
- 2) Зейнет жасына жеткен тұлғалар: ерлер – 63 жасқа толғанда, әйелдер – 2020 жылғы 1 қаңтардан бастап 59,5 жасқа және 2021 жылғы 1 қаңтардан бастап 60 жасқа толғанда (Заңның 32-бабының 1-тармағының 2)-тармақшасы);
- 3) егер мүгедектігі мерзімсіз болып белгіленсе, бірінші және екінші топтардағы мүгедектер (Заңның 32-бабының 1-тармағының 3)-тармақшасы).

Осылайша, респондент үшін дұрысы 3-нұсқа болып табылады («БЖЗҚ-дан өз зейнетақы жинақтарын кез келген жаста және кез келген мақсатқа алуға болады»).

Жүргізілген сауалнама негізінде респонденттердің басым бөлігі БЖЗҚ-дан зейнетақы жинақтарын кез келген жаста және кез келген мақсатқа **ешбір шартсыз** алудың мүмкін еместігі туралы хабардар етілгені анықталды – 1293 респондент немесе 43,10% жауаптың бұл нұсқасын дұрыс емес деп таңдады.

24-диаграмма

№14-сұрақ: Зейнетақы төлемдерін алу мүмкіндіктері (қате тұжырымды таңдау)

Сонымен қатар, 673 респонденттің (22,43%) зейнетақы аннуитеті шартын жасасқаннан кейін де зейнетақы төлемдерін мерзімінен бұрын алу мүмкін емес деп санайтындығы респонденттердің осы қызмет түрі туралы хабардар болуының төмендігін көрсетеді.

Осыған ұқсас, 550 респондент (18,33%) тұрғын үй жағдайын жақсарту және / немесе емделу ақысын төлеу мақсатында зейнетақы жинақтарын алуға болмайды деген қате пікірде.

Респонденттер ең аз дегенде 484 респондент таңдаған (16,13%) «БЖЗҚ-дан тұрақты зейнетақы төлемдері зейнеткерлік жасқа толғаннан кейін немесе 1-2 топтағы мерзімсіз мүгедектік белгіленген кезде ғана жүзеге асырылады» деген жауап дұрыс емес нұсқа болып табылады деп санайды.

Осылайша, респонденттер жалпы базалық деңгейде зейнетақы жинақтарын мерзімінен бұрын алу шарттары туралы жақсы хабардар. Сонымен қатар, осы мәселені егжей-тегжейлі қараған кезде респонденттер зейнетақы аннуитеті тетігінің мүмкіндіктері туралы іс жүзінде білмейтіні белгілі болады.

d. Зейнетақы аннуитеті туралы білу

«Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралды» ҚР заңының 5-бабының 1-тармағына сәйкес 11-бабының 1-тармағында (жасына байланысты зейнеткерлікке шыққан адамдар: еркектер – 63 жасқа толғанда, әйелдер - 60 жасқа толғанда) және 31-бабы 1-тармағының 2) және 3) тармақшаларында (45 жасқа толған кезде жеткілікті жинақ саны бар адамдар), егер мүгедектігі мерзімсіз болып белгіленсе, бірінші және екінші топтардағы мүгедектер), 32-бабы 1-тармағының 2) және 3) тармақшаларында көрсетілген адамдар міндетті зейнетақы жарналары және (немесе) міндетті кәсіптік зейнетақы жарналары¹ есебінен қалыптастырылған зейнетақы жинақтарын пайдалана отырып, сақтандыру ұйымымен сақтандыру төлемдерін өмір бойы жүзеге асыру туралы зейнетақы аннуитеті шартын жасасуға құқылы.

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ресми деректері бойынша ең төменгі жеткіліктілік – 2021 жылға арналған зейнетақы аннуитетін жасауға әйелдер үшін – 9,0 млн.теңгеден астам, ерлер үшін – 6,7 млн. теңгеден астам².

Бұл ретте аннуитет арқылы алынған зейнетақы жыл сайын 5% - ға индекстеледі.

Осылайша, жеке зейнетақы шотында зейнетақы жинақтары жеткілікті болған кезде зейнетақы жасына дейін зейнетақы жинақтарын алуға болады³.

Қорытынды ретінде, келесі жауап нұсқалары бар №15 Сұрақ "Зейнетақы аннуитетін алу үшін зейнетақы жинақтарын сақтандыру ұйымына аударуға кім құқылы" үшін:

1. Зейнетақы жинақтары жеткілікті болса, кез келген жастағы БЖЗҚ салымшылары;
2. Зейнетақы жинақтары жеткілікті болса, тек зейнеткерлік жасқа толған салымшылар ғана;
3. Зейнетақы жинақтары жеткілікті болса, салымшылар 45 жасқа толғанда;
4. Ешкімнің мұндай құқығы жоқ.

Сұрақтың дұрыс жауабы 3-нұсқа («Зейнетақы жинақтары жеткілікті болса, салымшылар 45 жасқа толғанда») болады.

Сауалнама нәтижелерінен көрініп тұрғандай, респонденттер сақтандыру ұйымдарымен зейнетақы аннуитетін жасау мүмкіндігі туралы хабардар.

Бұған қоса, 1075 респондент (немесе 35,83%) жасына қарамастан зейнетақы жинақтары жеткілікті болған жағдайда БЖЗҚ салымшыларының зейнетақы аннуитетін сатып алу үшін зейнетақы жинақтарын сақтандыру ұйымына аударуға құқығы бар деп жауап берді.

¹ "Зейнетақы жинақтарын БЖЗҚ-дан сақтандыру ұйымына аудару" анықтамалық материалы. Мына сілтеме бойынша қолжетімді: <https://www.enpf.kz/ru/services/depositors/transfer.php>

² «Қазақстанда зейнетақы аннуитеті құны төмендеді». Мына сілтеме бойынша қолжетімді: <https://kapital.kz/finance/92985/v-kazahstane-snzilas-stoimost-pensionnogo-annuiteta.html>

³ «2021 жылғы зейнетақы аннуитеті». Мына сілтеме бойынша қолжетімді: <https://generalre.kz/lyudyam/dobrovolnoe-strakhovanie/167-pensionnyi-annuitet>

№ 15 Сұрақ . Зейнетақы аннуитетін алу үшін зейнетақы жинақтарын сақтандыру ұйымына аударуға кім құқылы?

Жауаптың екінші ең көп таңдалған нұсқасы ретінде респонденттер зейнетақы жинақтары жеткілікті болса, зейнеткерлік жасқа толған салымшыларды ғана қамтитын нұсқаны таңдады (842 респондент немесе 28,07%).

656 респондент дұрыс жауапты таңдады (21,87%) – бұл респонденттердің үшінші жиі таңдауы.

Сондай-ақ, 427 респондент немесе респонденттердің жалпы санының 14,23% зейнетақы аннуитетін алу үшін зейнетақы жинақтарын сақтандыру ұйымына аудару құқығы қазіргі уақытта қолжетімсіз деп есептейді, бұл респонденттердің Зейнетақы жинақтарын сақтандыру ұйымына аудару мүмкіндігі туралы ақпараттың жоқтығын көрсетеді.

Жалпы, көріп отырғанымыздай респонденттер, көп жағдайда зейнетақы аннуитетін алу үшін зейнетақы жинақтарын сақтандыру ұйымына аудару мүмкіндігі туралы хабардар. Алайда, респонденттер осындай құқығы бар салымшылардың нақты жасы туралы хабардар емес, бұл респонденттер зейнетақы аннуитетінің мүмкіндіктері туралы әлі де аз хабардар екендігі туралы дәлелді растайды.

е. Жинақтаушы зейнетақы жүйесіндегі салық салу туралы білу

«Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасы кодексінің (бұдан әрі – Салық кодексі) 326-бабының ережелеріне сәйкес «БЖЗҚ» АҚ (бұдан әрі – БЖЗҚ) жүзеге асыратын зейнетақы төлемдері төлем көзіне жеке табыс салығы (бұдан әрі – ЖТС) салынатын табысқа жатады.

Салық кодексінің 320-бабының 1-тармағына сәйкес **БЖЗҚ-дан төленетін зейнетақы төлемдері түріндегі алушының табысына 10 (он) пайыз мөлшерлемесі бойынша ЖТС салынады.**

ЖТС ұстап қалу салымшының (алушының) барлық шарттары бойынша міндетті зейнетақы жарналары (бұдан әрі – МЗЖ), міндетті кәсіптік зейнетақы жарналары (бұдан әрі – МКЗЖ), ерікті зейнетақы жарналары (бұдан әрі – ЕЗЖ) есебінен жиынтық төлем сомасынан жүргізіледі.

Салық кодексінің 345-бабына сәйкес БЖЗҚ-дан төленетін зейнетақы төлемдері түріндегі табыстан салық шегеріміне құқығы бар тұлғалар:

1) Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес МЗЖ және МКЗЖ есебінен, ЕЗЖ есебінен қалыптастырылған зейнетақы жинақтарынан зейнетақы төлемдерін алушылар - ЕЗЖ есебінен зейнетақымен қамсыздандыру туралы шарттың талаптарына сәйкес ЕЗЖ есебінен - **республикалық бюджет туралы заңда белгіленген және зейнетақы төлемі жүзеге асырылатын әрбір ай үшін зейнетақы төлемі түріндегі табысты есептеу күніне қолданыста болатын ең төмен бір жалақы мөлшерінде;**

2) зейнетақы төлемдерін алушылар - зейнеткерлік жасқа толған және Қазақстан Республикасының шегінен тыс жерге тұрақты тұруға кеткен Қазақстан Республикасының резиденттері-жеке тұлғалар – **республикалық бюджет туралы заңда белгіленген және зейнетақы төлемі түрінде табысты есептеу күні қолданыста болатын ең төмен жалақының он екі еселенген мөлшерінде.**

Салық кодексінің 343-бабының 1-тармағына сәйкес Салық кодексінің 345-бабының 1-тармағына айқындалған мөлшерлерде салық шегерімі жеке тұлғаның салық шегерімін қолдану туралы өтініші және растайтын құжаттардың көшірмелері негізінде қолданылады.

Қазақстан Республикасының бейрезиденттері болып табылатын жеке тұлғаларға БЖЗҚ жүзеге асыратын зейнетақы төлемдеріне Салық кодексінің 655-бабы 3-тармағының ережелеріне сәйкес **салық шегерімдері жүзеге асырылмай**, Салық кодексінің 320-бабы 1-

тармағында белгіленген мөлшерлемені (10 (он) пайыз) қолдану арқылы **ЖТС салынады**.

Жеке тұлғалардың Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен мұраға қалдырылған зейнетақы жинақтары түріндегі табысына салық шегерімдері жүзеге асырылмай, 10 (он) пайыз мөлшерлеме бойынша ЖТС салынады.

Халықтың зейнетақы төлемдеріне салық салу бөлігінде хабардар болуын анықтау үшін респонденттерге сұрақ қойылды: «№16 сұрақ: Зейнетақы төлемдеріне салық салынады ма?»

Осы сұрақ аясында респонденттерге келесі жауаптар ұсынылды:

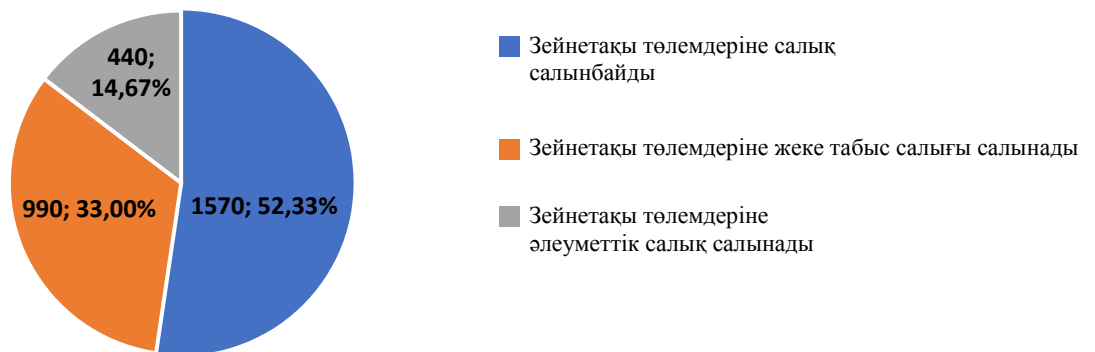
- 1) Зейнетақы төлемдеріне салық салынбайды;
- 2) Зейнетақы төлемдеріне жеке табыс салығы салынады;
- 3) Зейнетақы төлемдеріне әлеуметтік салық салынады.

Жүргізілген сауалнама нәтижелері көрсеткендей, респонденттердің басым бөлігі зейнетақы төлемдеріне салық салудың бар-жоғы туралы хабардар емес және зейнетақы төлемдеріне салық салынбайды деп пайымдайды – 1570 респондент немесе 52,35% зейнетақы төлемдеріне салық салуға қатысты сұраққа жауап беруге қиналады.

Респонденттер арасында ең көп таралған екінші жауап – 990 аталу немесе сұралғандардың жалпы санының 33,00% зейнетақы төлемдеріне жеке табыс салығын салуды дұрыс атап өтті.

26-диаграмма

№ 16 Сұрақ. Зейнетақы төлемдеріне салық салынады ма?

Өз кезегінде, 440 респондент (14,67%) зейнетақы төлемдеріне әлеуметтік салық салынады деп есептейді.

Жоғарыда келтірілген анықтамалық ақпараттан көріп отырғанымыздай, респонденттер үшін зейнетақы төлемдеріне тек ЖТС салынатынын көрсету дұрыс болар еді. Бұл жағдайда жауаптың осы нұсқасы респонденттердің жалпы санының 32,98% таңдалды.

f. Зейнетақы жинақтарының мемлекеттік кепілдігі туралы білу

«Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы» ҚР Заңының 5-бабына сәйкес мемлекет алушыларға бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорындағы міндетті зейнетақы жарналарының, міндетті кәсіптік зейнетақы жарналарының осы Заңда және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілерінде айқындалған тәртіппен адамдардың зейнеткерлік жасқа толуы кезінде, инфляция деңгейін ескере отырып міндетті зейнетақы жарналарының, міндетті кәсіптік зейнетақы жарналарының нақты енгізілген мөлшерінде сақталуына кепілдік береді.

Мемлекет бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорындағы міндетті зейнетақы жарналарының сақтандыру ұйымымен зейнетақы аннуитеті шартын жасасқан кезден бастап зейнетақымен қамсыздандыру туралы заңнамада белгіленген жасқа толғанға дейінгі кезеңде жүзеге асырылған инфляция деңгейін ескере отырып, нақты енгізілген міндетті зейнетақы жарналары мөлшерінде сақталуына кепілдік береді.

Осылайша, мемлекеттің кепілдіктері зейнетақы жарналарының міндетті түрлеріне (МЗЖ және МКЗЖ) сақталады.

Респонденттердің зейнетақы жарналарының мемлекет тарапынан сақталу кепілдіктері туралы хабардар болуын анықтау шеңберінде 17-сұрақ қойылды: "Мемлекет зейнетақы жасына келген сәтте жинақталған инфляцияны ескере отырып, зейнетақы жарналарының сақталуына... қатысты кепілдік береді", онда келесі сөздердің дұрыс нұсқасын енгізіп, ұсынысты жалғастыру қажет болды:

1. міндетті және ерікті зейнетақы жарналарының түрлері;
2. тек міндетті зейнетақы жарналарының түрлері;
3. тек ерікті зейнетақы жарналары.

Жоғарыда ұсынылған анықтамалық ақпаратқа сәйкес "тек міндетті зейнетақы жарналарының түрлері" (2-нұсқа) нұсқасы дұрыс болып табылады.

Жауаптың дұрыс нұсқасы-мемлекеттің зейнетақы жарналарының сақталуына кепілдік беруі тек міндетті зейнетақы жарналарына ғана таралады-1192 респондент таңдаған (сұралғандардың жалпы санының 39,73%). Бұл опция-ең көп таралған жауап.

Респонденттердің азырағы - барлық сұралғандардың жалпы санының 38,43% немесе 1153 респондент-мемлекеттің кепілдігі зейнетақы жарналарының міндетті және ерікті түрлеріне де қолданылады деп пайымдайды.

27-диаграмма

№ 17 Сұрақ. Мемлекет зейнетақы жасына келген сәтте жинақталған инфляцияны ескере отырып зейнетақы жарналарының сақталуына...кепілдік береді.

655 респондент немесе 21,83% мемлекеттің кепілдігі ерікті зейнетақы жарналарына ғана қолданылады деп есептейді.

g. Зейнетақы жүйесінің, сондай-ақ жеке кәсіпкерлікте зейнетақы жинақтарын есепке алудың ерекшеліктерін білу.

Халықтың зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылығын анықтауға арналған сұрақтар блогының соңында респонденттерге мәлімдемелердің дұрыстығы немесе қателігі туралы сұрақ қойылды.

Атап айтқанда, респонденттерге сұрақ қойылды:

№18 Сұрақ. Келесіні таңдаңыз, ДҰРЫС немесе ҚАТЕ?

1. Мемлекеттік базалық зейнетақы төлемінің мөлшері міндетті зейнетақы жарналарын БЖЗҚ-ға төлеудің жүйелілігіне байланысты (ҚАТЕ /ДҰРЫС);
2. Зейнеткерлік жасына жеткен кезде зейнетақы жинақтарын төлеу үшін ХҚО-ға жүгіну қажет (ҚАТЕ /ДҰРЫС);
3. Өзін-өзі жұмыспен қамтыған адамдар белгілі бір заңнамалық жағдайларда бірыңғай жиынтық төлем түрінде өз пайдасына міндетті зейнетақы жарналарын төлей алады (ҚАТЕ /ДҰРЫС);
4. Тұрғын үй жағдайын жақсартуға және (немесе) емделуге біржолғы зейнетақы төлемін алуға өтініш берген кезде ЖТС төлеуді зейнеткерлік жасқа толғанға дейін кейінге қалдыруға болады (ҚАТЕ/ДҰРЫС);
5. Зейнетақы жинақтары салымшының меншігі болып табылады, бірлесіп жинаған мүлікке жатпайды, мұрагерлік бойынша берілуі мүмкін және оларға ауыртпалық салынбайды (ҚАТЕ /ДҰРЫС).

Бұл сұрақтың мақсаты респонденттер туралы қаншалықты хабардар екенін анықтау болды:

- 1) базалық зейнетақы төлемін алуды жинақтау тәртібі;
- 2) зейнеткерлік жасқа толған кезде зейнетақы жинақтарын алу тәртібі;
- 3) бірыңғай жиынтық төлем түрінде өз пайдасына міндетті зейнетақы жарналары төленетін шарттар;
- 4) тұрғын үй жағдайларын жақсартуға және (немесе) емдеуге арналған біржолғы зейнетақы төлемін алған кезде салық салу ерекшеліктері ескеріле отырып төленеді;
- 5) зейнетақы жинақтарының құқықтық мәртебесі туралы ақпаратты қамтуы мүмкін.

2018 жылғы 1 шілдеден бастап мемлекеттік базалық зейнетақы төлемі әрбір алушыға оның зейнетақы жүйесіне қатысу өтілін ескере отырып, жеке тағайындалады.

Мәселен, егер зейнетақы жүйесіне қатысу өтілі 10 және одан аз жылды құраса немесе мүлдем болмаса, базалық зейнетақы мөлшері ең төменгі күнкөріс деңгейінің 54% -на тең (2020 жылы ең төменгі күнкөріс деңгейі-31 183 теңге), одан әрі 10 жылдан асатын әрбір жыл үшін оның мөлшері 2% - ға артады.

20 жыл қатысу өтілі кезінде базалық зейнетақы ең төменгі күнкөріс деңгейінің 74% - ын, 30 жыл-ең төменгі күнкөріс деңгейінің 94% - ын құрайды. Еңбек өтілі 33 және одан көп жыл болған кезде ол ең төменгі күнкөріс деңгейінің 100% - ы мөлшерінде⁴ белгіленеді.

2018 жылғы 11 қазаннан бастап күшіне енген № 1042 Қағидаларға өзгерістер енгізілуіне байланысты, "бір терезе" қағидатын пайдалана отырып, зейнеткерлік жасқа толуына байланысты бірыңғай өтініш беру бойынша композиттік қызмет енгізілді, оның шеңберінде зейнеткерлік жасқа толған алушы бірыңғай өтінішпен және құжаттар топтамасымен тұрғылықты жері бойынша Мемлекеттік қызмет корпорациялар бөлімшелеріне

⁴ Еңбек министрлігі: Қазақстанда зейнетақының орташа мөлшері 90 502 теңгені құрайды». 2020 ж. 13 ақпан. Мына сілтеме бойынша қолжетімді: <https://informburo.kz/novosti/mintruda-sredniy-razmer-pensii-v-kazahstane-sostavlyayet-90-502-tenge-102151.htm>

(яғни ХҚКО)⁵ жүгінеді.

Сондай-ақ, бұрын айтылғандай, белгілі бір заңнамалық жағдайларда кәсіпкерлік табысы болған жағдайда азаматтар бірыңғай жиынтық төлем түрінде өз пайдасына міндетті зейнетақы жарналарын өздері төлей алады.

Сонымен қатар, БЖЗҚ-дан төленетін біржолғы зейнетақы төлемдерінің сомасына салық салу тәртібін айқындау мақсатында ҚР Салық кодексінің 351-1-бабында Қазақстан Республикасының зейнетақы заңнамасына сәйкес жүзеге асырылатын тұрғын үй жағдайларын жақсарту және (немесе) емделуге ақы төлеу мақсатында біржолғы зейнетақы төлемдерінен ЖТС есептеу, ұстап қалу және төлеу ерекшеліктері көзделген.

Бұл ретте ЖТС салық кодексінің 320-бабында белгіленген мөлшерлемелерді (10% мөлшерінде) біржолғы зейнетақы төлемінің сомасына қолдану арқылы есептеледі.

Салық кодексінің 351-1-бабы 2-тармағына сәйкес біржолғы зейнетақы төлемдерінің сомасынан ЖТС ұстап қалу және аудару жеке тұлғаның ЖТС ұстап қалу туралы өтінішіне сәйкес БЖЗҚ мынадай тәсілдердің бірі бойынша жүргізіледі:

1) бір жолғы, Салық кодексінің 351-бабында көзделген тәртіппен біржолғы зейнетақы төлемін жүзеге асыру күнінен кешіктірмей;

2) БЖЗҚ белгілеген зейнетақы төлемдері кестесі бойынша он алты жылдан аспайтын мерзім ішінде ай сайын тең үлестермен жүзеге асырылады.

Жеке тұлға Салық кодексінің 351-1-бабы 2-тармағының 1) тармақшасына сәйкес біржолғы тәртіппен ЖТС ұстап қалу туралы өтініш берген кезде: БЖЗҚ біржолғы зейнетақы төлемін жүзеге асырған кезде біржолғы зейнетақы төлемі⁶ сомасынан ЖТС ұстап қалатын болады.

Осылайша, біржолғы зейнетақы төлемдерін алу кезінде ЖТС-ны кейінге қалдыру мүмкіндігі заңнамада көзделген.

Қазақстан Республикасының «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» кодексінің 33-бабының 2-тармағына сәйкес тұрғын үй жағдайларын жақсарту және (немесе) емделуге ақы төлеу мақсатында бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорынан төленетін біржолғы зейнетақы төлемдерін қоспағанда, ерлі-зайыптылардың некеде тұрған (ерлі-зайыпты болған) кезінде жинаған мүлкіне ерлі-зайыптылардың әрқайсысының еңбек қызметінен, кәсіпкерлік қызметтен және зияткерлік қызмет нәтижелерінен түскен кіріс сомалары, ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкінен және ерлі-зайыптылардың әрқайсысының бөлек мүлкінен алынған кіріс сомалары, олар алған зейнетақылар, жәрдемақылар, зейнетақы жинақтары, сондай-ақ арнаулы нысаналы мақсаты жоқ өзге де ақшалай төлемдер (материалдық көмек сомалары, мертігу не денсаулығының өзге де зақымдануы салдарынан еңбек қабілетінен айрылуына байланысты нұқсанды өтеуге төленген сомалар және басқалары) жатады.

Сондай-ақ, Қазақстан Республикасы Әділет министрінің 01.10.2012 жылғы № 167731 сұрағына 04.10.2012 ж. берген жауабына сәйкес жинақтаушы зейнетақы қорларынан төленетін зейнетақы төлемдері ерлі-зайыптылардың бірлескен мүлкі олар нақты алынған кезде ғана болуы мүмкін, яғни жинақтаушы зейнетақы қорларындағы сомалар ерлі-зайыптылар неке кезінде алған мүлік ретінде бағаланбайды.

Баяндалғанның негізінде зейнетақы жинақтары ерлі-зайыптылардың неке (ерлі-зайыптылық) кезінде жинаған мүлкіне жатпайды, сондықтан ажырасу кезінде бөлінбейді⁷.

⁵ "БЖЗҚ-дан кесте бойынша төлемдер" материалы "БЖЗҚ" АҚ сайтынан алынды. Мына сілтеме бойынша қолжетімді: <https://www.enpf.kz/ru/services/recipient/on-schedule.php>

⁶ "БЖЗҚ" АҚ сайтынан алынған "Біржолғы зейнетақы төлемдеріне салық салу тәртібі" материалы. Мына сілтеме бойынша қолжетімді: <https://www.enpf.kz/ru/services/recipient/withdrawal-tax.php>

⁷ «БЖЗҚ» АҚ сайтындағы «Сұрақ-жауап» айдары. Мына сілтеме бойынша қолжетімді: https://www.enpf.kz/ru/faq/?SECTION_ID=12#3526

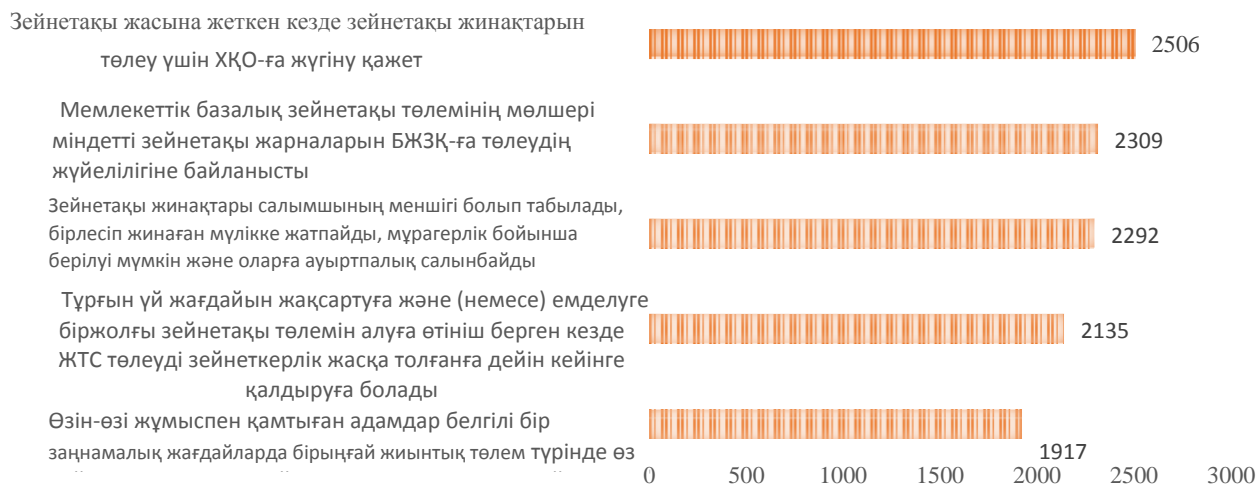
Осылайша, **№18 Сұрақтағы барлық көрсетілген нұсқалар дұрыс.**

Ұсынылған жауаптарға сәйкес, респонденттердің басым бөлігі (2506 жауап «ДҰРЫС» немесе сұралғандардың жалпы санының 83,53%) зейнетақы жасына жеткен кезде зейнетақы жинақтарын төлеу үшін ХҚО-ға жүгіну қажет деп санайды.

Респонденттер бәрінен бұрын білетін зейнетақы жүйесі туралы екінші дерек мемлекеттік базалық зейнетақы төлемінің мөлшері БЖЗҚ-ға міндетті зейнетақы жарналарын төлеудің жүйелілігіне байланысты екендігі болып шықты. Бұл туралы 2309 респондент немесе сауалнамаға қатысқандардың 76,97% біледі.

Бұдан азырақ – 2292 респондент немесе респонденттердің жалпы санының 76,40% – зейнетақы жинақтары салымшының меншігі болып табылатыны, бірлесіп жинаған мүлікке жатпайтыны, мұрагерлік бойынша берілетіні және оларға ауыртпалық салынбайтыны туралы хабардар.

**№ 18 Сұрақ. ДҰРЫС немесе ҚАТЕ нұсқасын таңдаңыз?
(«ДҰРЫС» жауаптар саны көрсетілген)**

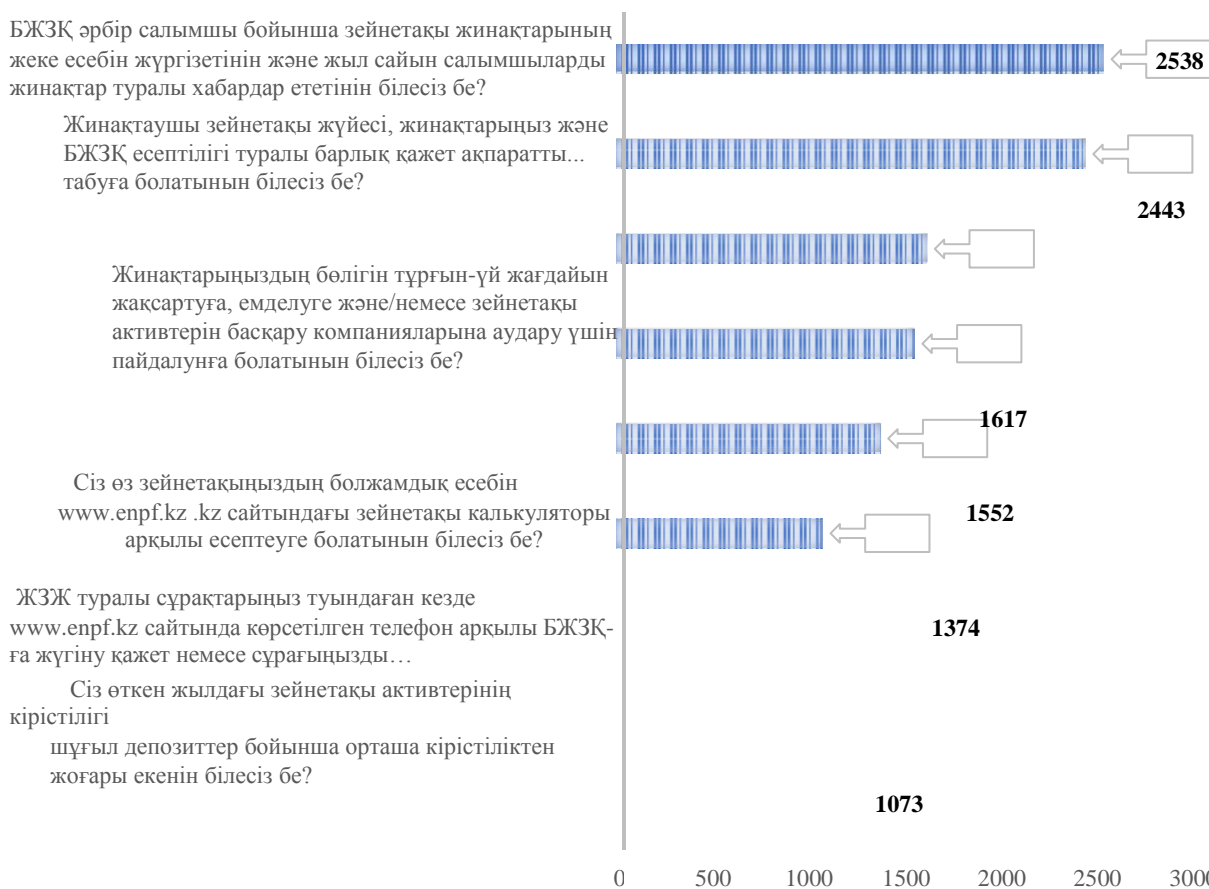
Респонденттер белгілі бір заңнамалық жағдайларда өзін – өзі жұмыспен қамтыған адамдар бірыңғай жиынтық төлем түрінде өз пайдасына міндетті зейнетақы жарналарын өздері төлей алатындығы туралы ең аз хабардар – 1917 респондент немесе респонденттердің жалпы санының 63,90% өзін-өзі жұмыспен қамтыған адамдар үшін бұл мүмкіндік туралы хабардар.

Бұл ретте, 462 респондент немесе сұралғандардың жалпы санының 15,40% барлық жауаптар нұсқаларына дұрыс жауап беріп, барлық нұсқалар дұрыс екенін атап өтті.

Зерттеу сауалнамасының «Қаржылық сауаттылық деңгейі» сұрақтар блогының қорытындысында респонденттерге зейнетақы жүйесі шеңберінде ұсынылған мүмкіндіктер (жинақтардың бір бөлігін тұрғын үй жағдайларын жақсартуға пайдалану, емдеу және/немесе инвестициялық портфельді басқару компаниясына ауыстыру), БЖЗҚ ақпараттық ресурстарының (сайт) мүмкіндіктері және өткен жылдағы БЖЗҚ жұмысының қорытындылары (зейнетақы активтерінің табыстылығы) жөнінде олардың хабардар болуы туралы қосымша сұрақтар қойылды.

Бұл ретте сауалнама нәтижелері көрсеткендей, респонденттердің басым бөлігі әрбір салымшы бойынша зейнетақы жинақтарының жеке есебін жүргізу және салымшыларды жинақтар туралы жыл сайын хабардар ету функциялары туралы хабардар етілген – 2538 респондент (84,60%) БЖЗҚ-ның осындай функциясы туралы білетіндерін айтты.

№ 19 Сұрақ. Келесі нұсқаларға БІЛЕМІН немесе БІЛМЕЙМІН деп жауап беріңіз. («БІЛЕМІН» жауаптар саны көрсетілген)

Сондай-ақ, респонденттер жинақтаушы зейнетақы жүйесі, өздерінің жинақтары және БЖЗҚ есептілігі туралы барлық қажетті ақпаратты www.enpf.kz сайтынан табуға болатындығы туралы хабардар болды – 2443 респондент немесе барлық сұралғандардың 81,43%-ы БЖЗҚ ресми сайтының осындай мүмкіндігі туралы хабардар.

Сонымен қатар, барлық сұралғандардың жартысынан астамы – 1617 респондент немесе 53,90% – тұрғын үй жағдайларын жақсартуға, емдеуге және/немесе инвестициялық портфельді басқару компаниясына ауыстыруға жинақтардың бір бөлігін пайдалану мүмкіндігі туралы хабардар.

Респонденттердің өткен жылғы зейнетақы активтерінің табыстылығы мерзімді депозиттер бойынша орташа табыстылықтан жоғары екендігі туралы ақпаратпен таныстығы ең төмен – тек 1073 респондент немесе респонденттердің жалпы санының 35,77% осы ақпаратпен таныс.

3. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЗЕЙНЕТАҚЫ ЖҮЙЕСІНЕ, "БЖЗҚ" АҚ-ҒА СЕНІМ ДЕҢГЕЙІ ЖӘНЕ СЕНІМ ДЕҢГЕЙІН АРТТЫРУ БОЙЫНША ШАРАЛАРДЫҢ ҚАБЫЛДАНУЫ

Зерттеу сауалнамасының №20-22 сұрақтары респонденттердің Қазақстанның зейнетақы жүйесі туралы оның ішінде, оның операторы – «БЖЗҚ» АҚ (№21 Сұрақ) туралы пікірлерін көрсетеді. Сонымен қатар, «БЖЗҚ» АҚ тарапынан «БЖЗҚ» АҚ-ға және жалпы зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейін арттыру мақсатында қабылдануы мүмкін негізгі шаралар мәселесі талданды (№22 сұрақ).

№ 20 және 21 сұрақтар тиісінше респонденттердің зейнетақы жүйесіне және "БЖЗҚ" АҚ-ға он балдық шкала бойынша пікірін тікелей көрсетеді.

Респонденттің зейнетақы жүйесіне және/немесе «БЖЗҚ» АҚ-ға сенімсіздігі немесе сенімі төмен болған (3 немесе одан төмен балл) жағдайында, респондентке ұсынылған жауап нұсқаларынан осы сенімсіздіктің немесе төмен сенім деңгейінің себебін көрсету (жабық жауаптар) немесе өзінің себебін көрсету (ашық жауап) ұсынылды.

Өз кезегінде, №22 сұрақ респонденттерге халықтың «БЖЗҚ» АҚ-ға деген сенім деңгейін арттыру үшін қандай шаралар қабылдануы мүмкін екенін анықтауды ұсынады және ақпараттық (№21 сұрақтың 1 және 2-жауаптарының нұсқалары), әртараптандырушылық (3-нұсқа), сондай-ақ инвестициялық шараларды (4 және 5-нұсқалар) ұсынады.

Бұл ретте «БЖЗҚ» АҚ ақпараттық саясатын күшейту, ашықтықты арттыру және зейнетақымен қамсыздандыру жүйесінің негізгі стейкхолдерлері ретінде халықпен кері байланыс жүйесін құру шаралары көзделді.

Әртараптандыру шаралары деп өңірлерде және шалғайдағы елді мекендерде (географиялық әртараптандыру) және электрондық байланыс құралдарында (ақпараттық әртараптандыру) көбірек филиалдарды құру түсіндіріледі.

Инвестициялық шаралар деп жинақтардың кірістілік деңгейін арттыру, сондай-ақ ерікті жинақтарды қалыптастыру үшін тартымды жағдайлар жасау түсіндіріледі.

Сондай-ақ, респонденттерге халықтың сенімін арттыру үшін Қорға қандай шаралар қолдану керектігін өздері айтып беруді таңдау ұсынылды (сенімді арттыру шараларын көрсету мүмкіндігімен «Басқа» ашық жауап).

№22 сұрақ бойынша респонденттерге жауаптардың бірнеше нұсқасын беруге мүмкіндік берілді.

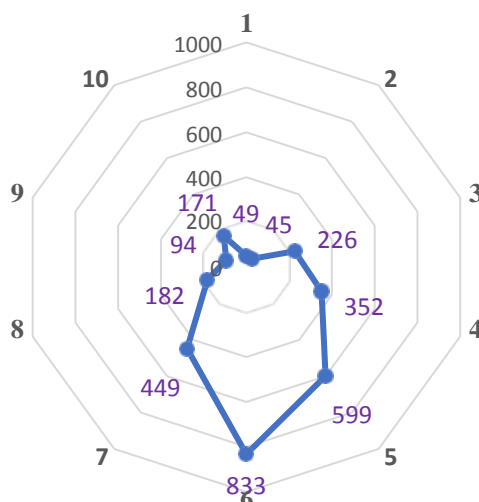
3.1. Қазақстанның зейнетақы жүйесіне халықтың сенім деңгейі

Халықтың Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейін анықтау шеңберінде респонденттерге сенім деңгейін он балдық шкала бойынша бағалау ұсынылды, онда 10 – Қазақстанның зейнетақы жүйесіне толық сенімді, ал 1 – Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген абсолютті сенімсіздікті білдіреді.

Зерттеу көрсеткендей, халықтың Қазақстан Республикасының зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейінің орташа көрсеткіші 5,79 балл деңгейінде, яғни орташадан жоғары деңгейде қалыптасты, бұл зерттеудің жұмыс гипотезасын, зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейі орташадан жоғары деңгейде екенін растайды.

Бұл ретте респонденттер көбінесе (модальдық мән) зейнетақы жүйесін «6» (833 респондент) балға бағалады.

Қазақстан Республикасының зейнетақы жүйесіне халықтың сенім деңгейінің көрсеткіштері

Өз кезегінде, сенім деңгейінің модальды және медиандық мәні 6,0 балл деңгейінде.

5-кесте

Қазақстанның зейнетақы жүйесіне халықтың сенім деңгейінің орташа, медиандық және модальдық көрсеткіші

БАҒАЛАУ									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
49	45	226	352	599	833	449	182	94	171
ОРТАША МӘНІ			МЕДИАНДЫҚ МӘНІ				МОДАЛЬДЫҚ МӘНІ		
5,8				6				6	

Облыстар мен республикалық маңызы бар қалалар бөлінісінде зейнетақы жүйесіне ең көп сенімділікті Батыс Қазақстан (6,7 балл), Шығыс Қазақстан (6,6 балл), Қарағанды (6,4) және Жамбыл (6,2) облыстарының респонденттері танытты.

Ақтөбе (4,8), Павлодар (4,9) облыстарының және Нұр-Сұлтан қаласының (5,0 балл) респонденттері Қазақстан Республикасының зейнетақы жүйесіне ең аз сенім білдірушілер болып табылады.

6-кесте

Ел өңірлері бөлінісінде сенім деңгейінің жалпы көрсеткіші бойынша зейнетақы жүйесіне деген сенім рейтингі

Ранг	Өңір	Орташа көрсеткіш (қала)	Орташа көрсеткіш (ауыл)	Орташа көрсеткіш (жалпы)
1	Батыс Қазақстан облысы	6,16	7,30	6,70
2	Шығыс Қазақстан облысы	6,87	6,05	6,56
3	Қарағанды облысы	6,19	7,05	6,37
4	Жамбыл облысы	8,28	4,74	6,15
5	Алматы қ.	6,12		6,12
6	Шымкент қ.	6,01		6,01
7	Түркістан облысы	5,09	6,17	5,95
8	Солтүстік Қазақстан облысы	6,40	5,54	5,94
Орташа көрсеткіш = 5,79				
9	Қызылорда облысы	5,88	5,58	5,71

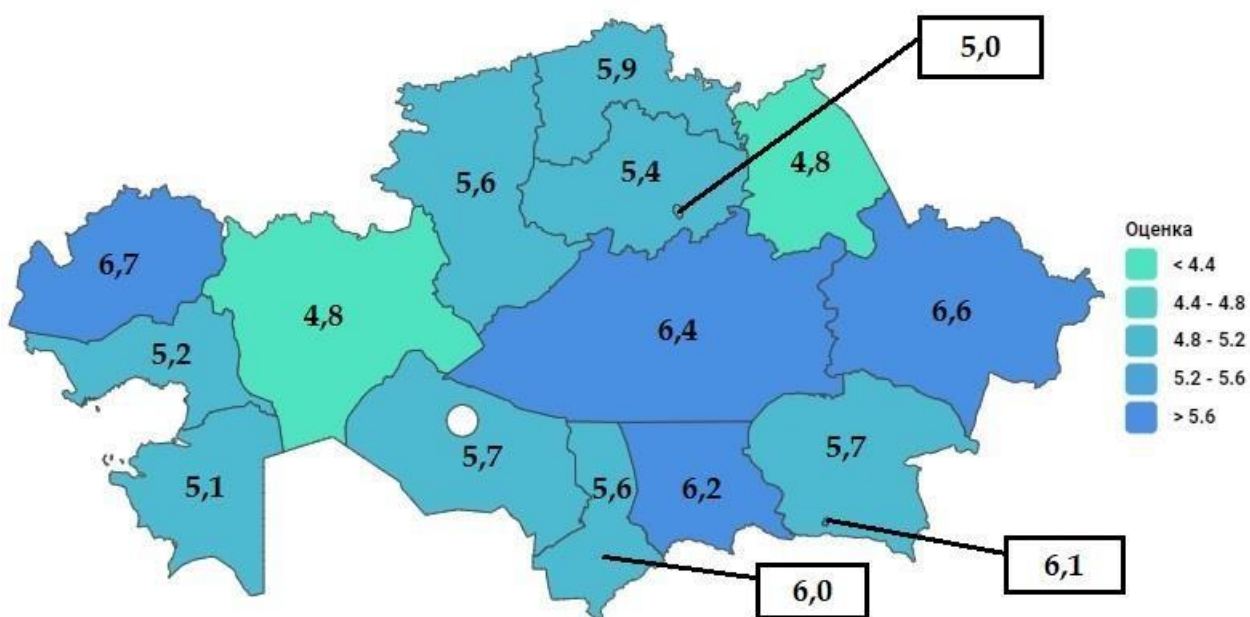
10	Алматы облысы	5,72	5,69	5,70
11	Қостанай облысы	6,16	4,81	5,60

Ранг	Өңір	Орташа көрсеткіш (қала)	Орташа көрсеткіш (ауыл)	Орташа көрсеткіш (жалпы)
12	Ақмола облысы	6,02	4,80	5,38
13	Атырау облысы	5,21	5,19	5,20
14	Маңғыстау облысы	4,78	5,24	5,05
15	Нұр-Сұлтан қ.	5,02		5,02
16	Павлодар облысы	4,94	4,60	4,84
17	Ақтөбе облысы	5,02	4,35	4,83

Шын мәнінде, көрсеткіші орташадан жоғары өңірлер саны көрсеткіштері елдегі орташа көрсеткіштен төмен өңірлердің санымен сәйкес келеді.

1-сурет

Қазақстанның зейнетақы жүйесіне халықтың сенім деңгейі бойынша облыстар мен қалалардың рейтингі (сенім деңгейінің орташа көрсеткіші = 5,8)

Қала халқы арасындағы Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім рейтингі Жамбыл (8,3 балл), Шығыс Қазақстан (6,9) және Солтүстік Қазақстан (6,4) облыстарында қала халқының басым бөлігі Қазақстанның зейнетақы жүйесіне сенім білдіретіндігін көрсетті.

7-кесте

Қала халқының сенім деңгейінің көрсеткіші бойынша елдің өңірлері бөлінісінде зейнетақы жүйесіне деген сенім рейтингі

Ранг	Өңір	Орташа көрсеткіш (қала)	Орташа көрсеткіш (ауыл)	Орташа көрсеткіш (жалпы)
1	Жамбыл облысы	8,28	4,74	6,15
2	Шығыс Қазақстан облысы	6,87	6,05	6,56
3	Солтүстік Қазақстан облысы	6,40	5,54	5,94
4	Қарағанды облысы	6,19	7,05	6,37

5	Батыс Қазақстан облысы	6,16	7,30	6,70
6	Қостанай облысы	6,16	4,81	5,60
7	Алматы қ.	6,12		6,12
8	Ақмола облысы	6,02	4,80	5,38
9	Шымкент қ.	6,01		6,01

Ранг	Өңір	Орташа көрсеткіш (қв)	Орташа көрсеткіш (ауыл)	Орташа көрсеткіш (жалпы)
10	Қызылорда облысы	5,88	5,58	5,71
11	Алматы облысы	5,72	5,69	5,70
12	Атырау облысы	5,21	5,19	5,20
13	Түркістан облысы	5,09	6,17	5,95
14	Нұр-Сұлтан қ.	5,02		5,02
15	Ақтөбе облысы	5,02	4,35	4,83
16	Павлодар облысы	4,94	4,60	4,84
17	Маңғыстау облысы	4,78	5,24	5,05

Маңғыстау (4,8 балл), Павлодар (4,9) және Ақтөбе (5,0) облыстарындағы қала халқының зейнетақы жүйесіне сенім деңгейі төмен.

Қала тұрғындары арасында зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейі жалпы сенім көрсеткішімен бірдей – жалпы облыс бойынша сенім көрсеткіштері. Зейнетақы жүйесіне деген сенімнің ең жоғары деңгейі бар өңірлерде қала халқы тарапынан жүйеге деген сенімнің жоғары деңгейі байқалады.

Осыған ұқсас жағдай ауылдық жерлердің тұрғындары арасында зейнетақы жүйесіне деген сенім көрсеткіштерінен де байқалады, мұнда зейнетақы жүйесіне деген сенімнің ең жоғары деңгейі Батыс Қазақстан облысында тіркелген (7,3 балл). Сонымен қатар, Батыс Қазақстан облысы зейнетақы жүйесіне деген сенімнің жалпы рейтингінде 1-ші орынға ие болды.

Одан әрі Қарағанды (7,1) және Түркістан (6,2 балл) облыстарының ауылдарының тұрғындары сәл артта қалып отыр.

8-кесте

Ауыл халқының сенім деңгейінің көрсеткіші бойынша елдің өңірлері бөлінісінде зейнетақы жүйесіне сенім рейтингі

Ранг	Өңір	Орташа көрсеткіш (қала)	Орташа көрсеткіш (ауыл)	Орташа көрсеткіш (жалпы)
1	Батыс Қазақстан облысы	6,16	7,30	6,70
2	Қарағанды облысы	6,19	7,05	6,37
3	Түркістан облысы	5,09	6,17	5,95
4	Шығыс Қазақстан облысы	6,87	6,05	6,56
5	Алматы облысы	5,72	5,69	5,70
6	Қызылорда облысы	5,88	5,58	5,71
7	Солтүстік Қазақстан облысы	6,40	5,54	5,94
8	Маңғыстау облысы	4,78	5,24	5,05
9	Атырау облысы	5,21	5,19	5,20
10	Қостанай облысы	6,16	4,81	5,60
11	Ақмола облысы	6,02	4,80	5,38
12	Жамбыл облысы	8,28	4,74	6,15
13	Павлодар облысы	4,94	4,60	4,84
14	Ақтөбе облысы	5,02	4,35	4,83
15	Алматы қ.	6,12		6,12
16	Шымкент қ.	6,01		6,01
17	Нұр-Сұлтан қ.	5,02		5,02

Ақтөбе (4,4), Павлодар (4,6) және Жамбыл (4,7) облыстарының ауыл тұрғындары тарапынан Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейінің көрсеткіші ең төмен.

Осылайша, ауыл халқы тарапынан Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім

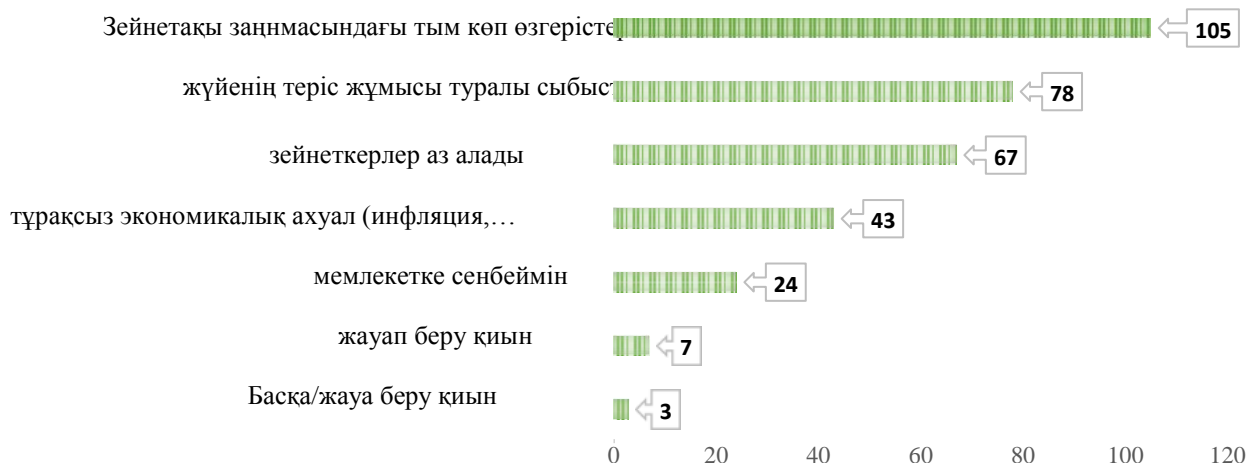
рейтингі қала халқының Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім рейтингінен төмен - Қазақстанның 14 облысының тек 4-інде ғана ауыл халқы тарапынан зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейі қала тұрғындарының ұқсас көрсеткішінен жоғары.

Осылайша, қала тұрғындары ауылдық жерлерге қарағанда зейнетақы жүйесіне сенуге бейім. Бұл дерек барлық өңірлер бойынша қала тұрғындары (5,88 бағалау) және ауыл тұрғындары (5,51 бағалау) бойынша жеке алынған бағалардың орташа мәндерінде де көрсетіледі.

Халықтың Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейінің төмендігінің (сенімсіздігінің) негізгі себептері зейнетақы заңнамасындағы болатын тым жиі өзгерістер – зейнетақы жүйесінің деңгейін 3 және одан төмен бағаға бағалағандардың 105-і осы тармақты негізгі деп атап өтті.

Зейнетақы жүйесіне сенімсіздік себептерін толық зерттеу Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенімнің төмен (1-ден 3 баллға дейін) бағасын берген респонденттердің басым бөлігі зейнетақы жүйесінің теріс жұмысы (78), зейнетақы төлемдерінің төмен деңгейі (67) және тұрақсыз экономикалық ахуал (43) туралы қауесеттердің бар екенін көрсетті.

Халықтың Қазақстан Республикасының зейнетақы жүйесіне сенімсіздігінің негізгі себептері

Сондай-ақ, 24 респондент жалпы мемлекетке сенбейтіндерін атап өтті, ал 7-і жауап беруге және сенімсіздік себебін көрсетуге қиналды.

Тұтастай алғанда, жоғарыда көріп отырғанымыздай, респонденттер тарапынан сенімсіздіктің негізгі себебі жүйелі сипатқа ие зейнетақы заңнамасындағы жиі болатын өзгерістермен байланысты – зейнетақы жүйесі демографиялық және жалпы экономикалық көрсеткіштерге байланысты, олар Үкіметтің, Ұлттық банктің және басқа да уәкілетті органдардың шешімдеріне әрдайым тәуелді бола бермейді.

3.2. Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорына (БЖЗҚ) халықтың сенім деңгейі

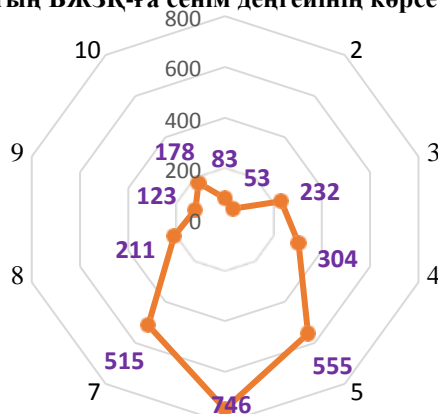
БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейінің көрсеткіштері тұтастай алғанда Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейінің көрсеткіштерімен ұштасады.

Іс жүзінде БЖЗҚ осы зейнетақы жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады және көптеген респонденттер БЖЗҚ-ны зейнетақы жүйесін іске асыру құралы ретінде қарастырады.

Осыған қарамастан, респонденттердің БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейін анықтауға бағытталған сауалнама БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейінің шамалы, бірақ Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейінің жиынтық көрсеткішінен жоғары екенін көрсетті.

Осылайша, БЖЗҚ-ға сенім деңгейінің медиандық және модальдық көрсеткіштері 6,0 балл деңгейінде болды, БЖЗҚ-ға сенім деңгейінің орташа мәні **5,84 балл** деңгейінде болды.

Халықтың БЖЗҚ-ға сенім деңгейінің көрсеткіштері

Бұл ретте, зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейінің көрсеткіші сияқты, респонденттер арасында ең жиі бағаланатын баға "6" (746 респондент) болып табылады.

9-кесте

Халықтың БЖЗҚ-ға сенім деңгейінің орташа, медианалық және модальдық көрсеткіші

БАҒАЛАУ									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
83	53	232	304	555	746	515	211	123	178
ОРТАША МӘН			МЕДИАНДЫҚ МӘН			МОДАЛЬДЫҚ МӘН			
5,84			6			6			

Ең жоғары балл Батыс Қазақстан (6,8), Қарағанды (6,6) және Шығыс Қазақстан (6,5 балл) облыстарында тіркелді.

БЖЗҚ-ға сенім білдірудің ең төмен деңгейі Ақтөбе (4,4 балл), Павлодар (4,7) облыстарында және Нұр-Сұлтан қ. (5,0 балл) тіркелді.

10-кесте

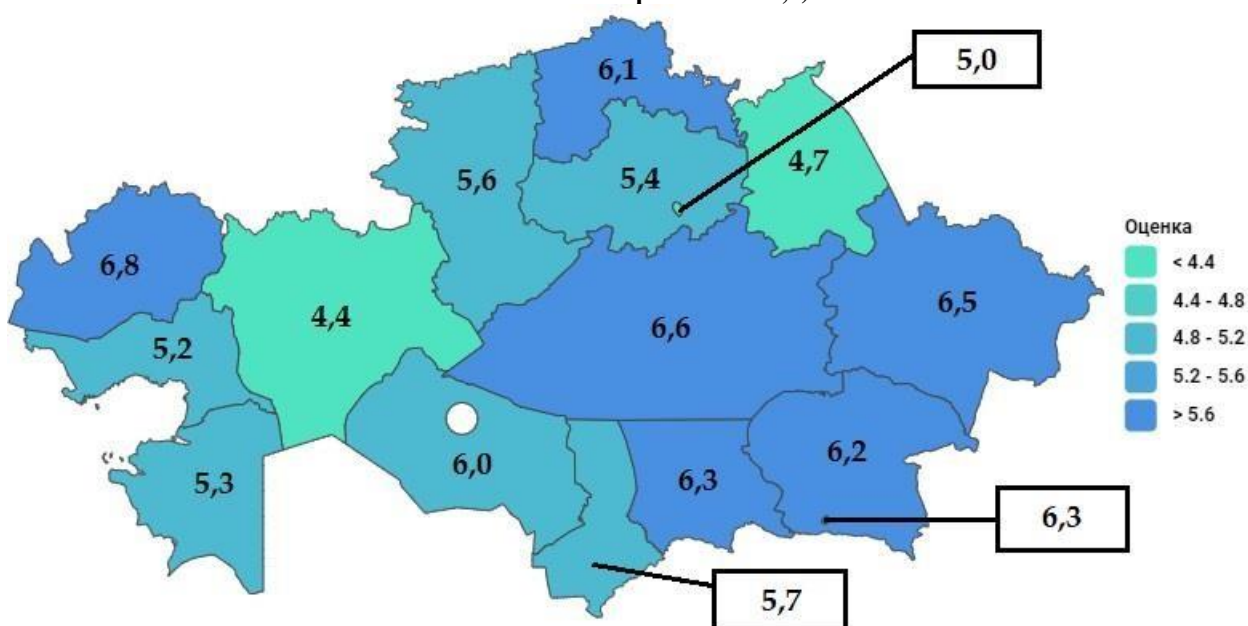
Сенім деңгейінің жалпы көрсеткіші бойынша ел өңірлері бөлінісінде БЖЗҚ-ға сенім рейтингі

Ранг	Өңір	Орташа көрсеткіш (қала)	Орташа көрсеткіш (ауыл)	Орташа көрсеткіш (жалпы)
1	Батыс Қазақстан облысы	6,24	7,44	6,81
2	Қарағанды облысы	6,34	7,61	6,59
3	Шығыс Қазақстан облысы	6,70	6,02	6,45
4	Алматы қ.	6,30		6,30
5	Жамбыл облысы	8,26	4,93	6,25
6	Алматы облысы	6,03	6,18	6,15
7	Солтүстік Қазақстан облысы	6,45	5,80	6,10
8	Түркістан облысы	5,26	6,14	5,96
Орташа көрсеткіш = 5,84				

Ранг	Өңір	Орташа көрсеткіш (қала)	Орташа көрсеткіш (ауыл)	Орташа көрсеткіш (жалпы)
9	Қызылорда облысы	5,98	5,63	5,79
10	Шымкент	5,66		5,66
11	Қостанай облысы	6,14	4,77	5,57
12	Ақмола облысы	6,23	4,72	5,44
13	Маңғыстау облысы	4,93	5,51	5,28
14	Атырау облысы	5,32	5,15	5,24
15	Нұр-Сұлтан қ.	4,99		4,99
16	Павлодар облысы	4,76	4,40	4,66
17	Ақтөбе облысы	4,42	4,15	4,35

2-сурет

БЖЗҚ-ға халықтың сенім деңгейі бойынша облыстар мен қалалардың рейтингі (сенім деңгейінің орташа көрсеткіші = 5,8)

Өз кезегінде, зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейімен қатар, қала және ауыл тұрғындарының пікірін анықтау тұрғысынан БЖЗҚ-ға деген сенімді зерттеу нәтижелері БЖЗҚ-ға деген жалпы сенім рейтингісіне сәйкес келеді.

Мәселен, қала халқы тұрғысынан ең жоғары балл Жамбыл (8,3 балл), Шығыс Қазақстан (6,7) және Солтүстік Қазақстан (6,5) облыстарында тіркелген, ал БЖЗҚ-ға деген сенімнің ең төмен деңгейі Ақтөбе (4,4 балл), Павлодар (4,8) және Маңғыстау (4,9 балл) облыстарында тіркелген.

11-кесте

Қала халқының сенім деңгейінің жалпы көрсеткіші бойынша ел өңірлері бөлінісінде БЖЗҚ-ға сенім рейтингі

Ранг	Өңір	Орташа көрсеткіш (қала)	Орташа көрсеткіш (ауыл)	Орташа көрсеткіш (жалпы)
1	Жамбыл облысы	8,26	4,93	6,25
2	Шығыс Қазақстан облысы	6,70	6,02	6,45
3	Солтүстік Қазақстан облысы	6,45	5,80	6,10
4	Қарағанды облысы	6,34	7,61	6,59
5	Алматы қ.	6,30		6,30
6	Батыс Қазақстан облысы	6,24	7,44	6,81

Ранг	Өңір	Орташа көрсеткіш (қала)	Орташа көрсеткіш (ауыл)	Орташа көрсеткіш (жалпы)
7	Ақмола облысы	6,23	4,72	5,44
8	Қостанай облысы	6,14	4,77	5,57
9	Алматы облысы	6,03	6,18	6,15
10	Қызылорда облысы	5,98	5,63	5,79
11	Шымкент	5,66		5,66
12	Атырау облысы	5,32	5,15	5,24
13	Түркістан облысы	5,26	6,14	5,96
14	Нұр-Сұлтан қ.	4,99		4,99
15	Маңғысау облысы	4,93	5,51	5,28
16	Павлодар облысы	4,76	4,40	4,66
17	Ақтөбе облысы	4,42	4,15	4,35

Бұл ретте ауыл халқы бөлінісінде халықтың БЖЗҚ-ға сенімділігінің ең жоғары деңгейі Қарағанды (7,6), Батыс Қазақстан (7,4) және Алматы (7,0 балл) облыстарында тіркелген.

12-кесте

Ауыл халқының сенім деңгейінің жалпы көрсеткіші бойынша ел өңірлері бөлінісінде БЖЗҚ-ға сенім рейтингі

Ранг	Өңір	Орташа көрсеткіш (қала)	Орташа көрсеткіш (ауыл)	Орташа көрсеткіш (жалпы)
1	Қарағанды облысы	6,34	7,61	6,59
2	Батыс Қазақстан облысы	6,24	7,44	6,81
3	Алматы облысы	6,03	6,18	6,15
4	Түркістан облысы	5,26	6,14	5,96
5	Шығыс Қазақстан облысы	6,70	6,02	6,45
6	Солтүстік Қазақстан облысы	6,45	5,80	6,10
7	Қызылорда облысы	5,98	5,63	5,79
8	Маңғыстау облысы	4,93	5,51	5,28
9	Атырау облысы	5,32	5,15	5,24
10	Жамбыл облысы	8,26	4,93	6,25
11	Қостанай облысы	6,14	4,77	5,57
12	Ақмола облысы	6,23	4,72	5,44
13	Павлодар облысы	4,76	4,40	4,66
14	Ақтөбе облысы	4,42	4,15	4,35
15	Шымкент	5,66		5,66
16	Нұр-Сұлтан қ.	4,99		4,99
17	Алматы қ.	6,30		6,30

Ақтөбе (4,2 балл), Павлодар (4,4) және Ақмола (4,7) облыстарының ауылдық округтерінің респонденттері БЖЗҚ-ға деген сенімнің ең төмен деңгейін көрсетті.

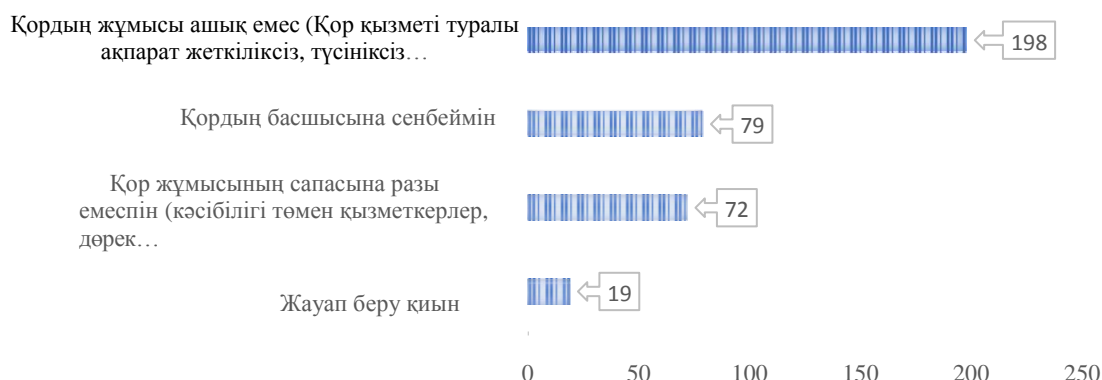
Жалпы, ауыл халқы тарапынан БЖЗҚ-ға деген сенім рейтингі зейнетақы жүйесі сияқты қалалық көрсеткіштерден артта қалып отыр – 14 облыстың тек бесеуінде ғана ауылдық респонденттер БЖЗҚ жұмысын қалалық респонденттерге қарағанда жоғары бағалады, 9 облыста ауыл тұрғындары арасында БЖЗҚ бағасы қалалықтарға қарағанда төмен.

Қала халқы бойынша Қазақстанның 17 өңірінің ішінде 8 өңірінде БЖЗҚ-ға сенім деңгейі БЖЗҚ-ға деген сенімнің орташа деңгейінен жоғары.

Жалпы, Алматы қаласы мен Жамбыл облысын қоспағанда (оның орнына қалалар рейтингісінде – Қызылорда және Маңғыстау облыстары), БЖЗҚ жұмысын жоғары бағалаған алғашқы 8 өңірдің тұрғындары жалпы рейтингте ауыл тұрғындары үшін рейтингтің ұқсас тізімімен толық сәйкес келеді (әр түрлі ретпен).

Халықтың БЖЗҚ-ға деген сенімінің төмендеуіне қандай факторлар әсер ететінін егжей-тегжейлі бағалау кезінде БЖЗҚ жұмысына байланысты ішкі факторлар байқалады.

Мәселен, таңдауға ұсынылған нұсқалардың ішінен БЖЗҚ-ға сенімсіздіктің ең көп таралған себебі Қордың ашық жұмыс істемеуі (Қордың қызметі туралы ақпарат жеткіліксіз, түсініксіз/тым күрделі ақпарат) – 198 аталу (немесе респонденттердің жалпы санының 6,6%).

БЖЗҚ тұрғындарының сенімсіздігінің негізгі себептері

79 респондент БЖЗҚ басшылығына сенбейді (немесе барлық сұралғандардың 2,6%).

БЖЗҚ-ға сенімсіздіктің басқа себептерінің арасында (респонденттер арасында 72 пікір (2,4%)) Қор жұмысының сапасына наразылық (кәсіби емес қызметкерлер, дәреке қарым-қатынас) байқалады. Сонымен қатар, *соңғы 12 айда* БЖЗҚ кеңселерінде көрсетілген 72 адамның тек 3-не ғана қызмет көрсетілді. Осылайша, қалған 69 респонденттің бағалауы өткен жылдары алынған БЖЗҚ кеңселеріне жүгіну тәжірибесіне негізделуі мүмкін және соның салдарынан халыққа қызмет көрсету сапасының өзгеру серпінін (жақсарту/нашарлау) көрсетпеуі мүмкін.

Бұл ретте, БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейінің орташа көрсеткіші 5,84 балл деңгейінде болғандықтан, БЖЗҚ-ға деген сенімнің орташа деңгейі зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейінен жоғары болып, 5,79 балды құрады.

Осыған қарамастан, БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейі зейнетақы жүйесіне деген сеніммен бірдей – зейнетақы жүйесіне деген сенім рейтингінің алғашқы 8 орнын (зейнетақы жүйесіне деген сенім рейтингінде Шымкент қаласын және БЖЗҚ-ға деген сенім рейтингінде Алматы облысын қоспағанда) БЖЗҚ-ға деген сенім рейтингіндегідей өңірлер алады, бірақ олар әр түрлі дәйектілікпен ерекшеленеді.

Сонымен қатар, жоғарыда аталғандардың барлығын негізге ала отырып, зерттеу нәтижелері БЖЗҚ мен зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейі орташа көрсеткіштен жоғары екендігі туралы бұрын қойылған гипотезаны растайды (№1 жұмыс гипотезасы).

3.3. БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейін арттыру шаралары

БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейін арттыру үшін қандай шаралар қабылдау қажет екенін зерттеу бөлігінде респонденттердің көпшілігі – 2012 немесе сұралған халықтың жалпы санының 67,07% БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейін арттыру үшін жинақтардың кірістілік деңгейін арттыру қажет деген пікірге сүйенеді.

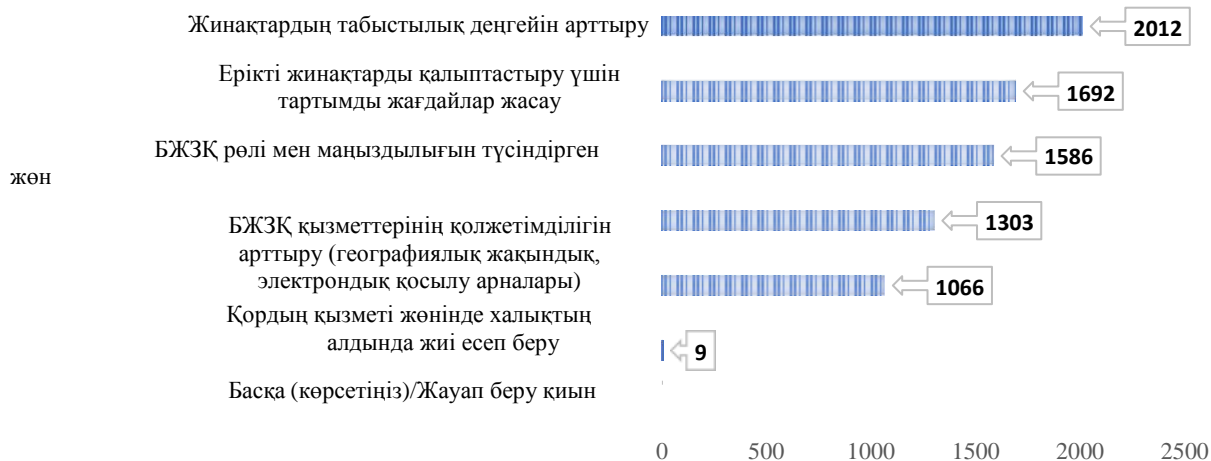
Жауаптың екінші ең көп таралған нұсқасы ерікті жинақтарды қалыптастыру үшін тартымды жағдайлар жасау қажеттілігі болып табылады (1692 аталу немесе 56,40%).

Респонденттердің аз ғана бөлігі (сұралғандардың жалпы санының 1586 немесе 52,87%) БЖЗҚ-ның рөлі мен маңызын жақсырақ түсіндіру қажеттігін атап өтті.

Сондай-ақ респонденттер БЖЗҚ көрсететін қызметтердің қолжетімділігін арттыру қажеттігін атап өтті – 1303 респондент немесе респонденттердің жалпы санының 43,43%.

34-диаграмма

№ 21 Сұрақ: Сіз сенім білдіру үшін БЖЗҚ қандай шаралар қабылдауы қажет?

Осылайша, қазіргі уақытта респонденттер үшін болашақта зейнетақының қолайлы деңгейін қамтамасыз ету мақсатында Қордың кірістілігін арттыру негізгі мәселе болып табылады, бұл респонденттер ерікті жинақтарды қалыптастыру үшін тартымды жағдайлар жасау туралы нұсқаны тандауда да байқалады.

4. «БЖЗҚ» АҚ ҚЫЗМЕТІ ТУРАЛЫ ХАЛЫҚТЫҢ АҚПАРАТҚА ҚОЛ ЖЕТКІЗУІ, ХАБАРДАР БОЛУЫ ЖӘНЕ ҚАБЫЛДАУЫ ЖАЙЫНДА ПРОБЛЕМАЛАРДЫ АНЫҚТАУ, СОНДАЙ-АҚ «БЖЗҚ» АҚ-НЫҢ АҚПАРАТТЫҚ РЕСУРСТАРЫ МЕН ХАЛЫҚПЕН КОММУНИКАЦИЯ ЖАСАУ АРНАЛАРЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІН АНЫҚТАУ

23-25-сұрақтар респонденттер ақпаратты қалай қабылдайтынын түсінуге бағытталған: ол қандай көздерден алынады (№25-сұрақ), ол қаншалықты қолжетімді (№23-сұрақ) және қаншалықты халық үшін түсінікті (№24-сұрақ).

Бұл мәселелер, шын мәнінде, халықпен қарым-қатынас процесінің тиімділігін, ақпараттық процестің тиімділігін анықтауға бағытталған.

Ақпарат халыққа (ақпарат алушыларға) белгілі бір байланыс арналары арқылы жеткізіледі. Өз кезегінде, байланыс арналары қолжетімді (тиімді коммуникация) немесе халық үшін қолжетімсіз (тиімсіз коммуникация) болуы мүмкін.

Бұл ретте, тіпті халық үшін байланыс арналарының қолжетімділігі де тиімді коммуникация шарттарының бірі болып табылады. Байланыс арналары арқылы ақпарат алғаннан кейін ақпаратты халық қабылдауы (түсінуі) керек.

Қолжетімділік, түсініктілік және ақпарат көздерінің өзара байланысы 3-суретте айқын көрсетілген.

3-сурет

Осыған байланысты, бірінші кезекте, ақпарат көздеріне қатысты пікірге талдау жасалды (№25 сұрақ), одан әрі "БЖЗҚ" АҚ және оның қызметі туралы ақпаратқа қолжетімділік анықталды (№23 сұрақ) және қорытындыда тұрғындар алатын ақпаратты түсіну анықталды (№24 сұрақ).

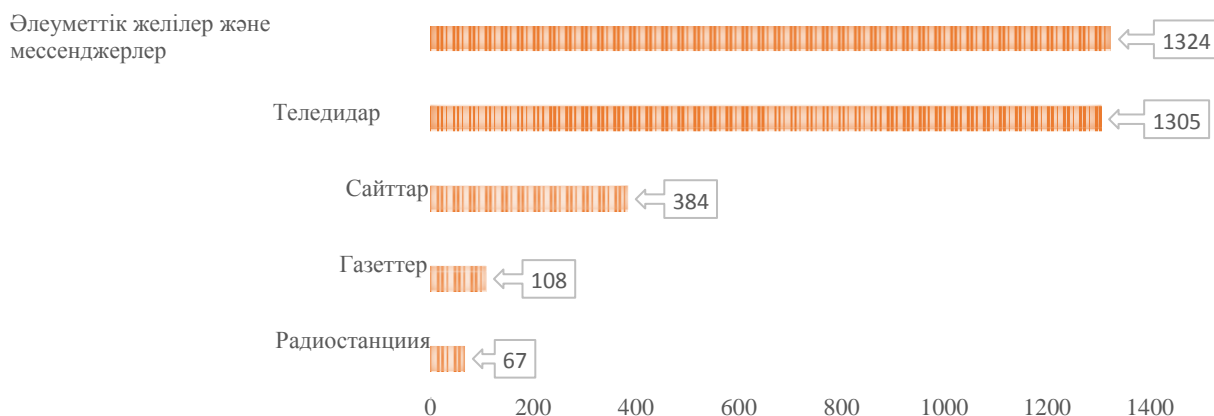
Ақпарат көздері бойынша ақпарат алуды зерттеу нәтижелері респонденттердің басым бөлігі ақпаратты (жаңалықтарды) әлеуметтік желілер және мессенджерлер арқылы (1324 аталу), сәл азы – теледидар арқылы (1305 аталу) алуға бейім екенін көрсетті.

Үшінші ең көп таралған ақпарат көзі жаңалықтар және басқа сайттар болып табылады – респонденттер арасында 384 аталу.

Бұл ретте, жоғарыда көрсетілгендей, Интернет-көздердің (әлеуметтік желілер, мессенджерлер мен сайттар) жиынтық әсері 1708 аталуды құрайды, бұл ақпарат көздері аталуының жалпы санының 56,93% - ын құрайды.

Ең аз дегенде, респонденттер жаңалықтарды радиостанциялар (67 аталу) және газеттер (108 аталу) арқылы алады.

№ 24 Сұрақ: Сіз жаңалықтарды қандай ақпарат көзінен аласыз?

Осылайша, респонденттердің басым бөлігі ақпаратты, атап айтқанда, жаңалықтарды интернет-көздер арқылы, атап айтқанда: әлеуметтік желілер мен мессенджерлер арқылы алуға бейім.

Жалпы, қазіргі уақытта әлеуметтік желілер мен мессенджерлер ыңғайлы болып табылады, бірақ ол ең сенімді ақпарат көзі емес, осыған байланысты осы кезеңде респонденттер ақпаратты неғұрлым сенімді ақпарат көздерінен алуды жөн көреді деген болжам жоққа шығарылды (№2 Жұмыс гипотезасы).

Өңірлер бөлінісінде респонденттердің жауаптарын бөлу 13-кестеде көрсетілген.

13-кесте

**Өңірлер бөлінісінде жауап нұсқаларын бөлу
(№24 Сұрақ. Сіз жаңалықтарды қандай ақпарат көзінен аласыз?)**

№ р/с	Өңір	Теле-дидар	Радио-станция	Газетте р	Сайттар	Әлеуметтік желілер мен мессенджерлер
1	Нұр-Сұлтан қ.	49	4	4	44	94
2	Алматы қ.	96	7	10	19	182
3	Ақмола облысы	54	7	16	24	27
4	Ақтөбе облысы	54	0	3	17	69
5	Алматы облысы	155	0	1	31	160
6	Атырау облысы	34	7	8	15	40
7	Батыс Қазақстан облысы	66	1	0	6	32
8	Жамбыл облысы	68	3	2	17	93
9	Қарағанды облысы	83	7	2	10	115
10	Қостанай облысы	98	9	20	33	41
11	Қызылорда облысы	55	1	0	4	69
12	Маңғыстау облысы	64	1	12	27	36
13	Түркістан облысы	165	17	23	43	117
14	Павлодар облысы	77	1	1	22	19
15	Солтүстік Қазақстан облысы	34	0	3	9	40
16	Шығыс Қазақстан облысы	92	0	2	51	72
17	Шымкент қ.	61	2	1	12	118

Сонымен бірге, зейнетақымен қамсыздандыру мәселелерінде респонденттер неғұрлым сенімді ақпарат көздеріне сүйенеді деп болжанады. Сұрақтың қойылуы тек ақпарат (жаңалықтар) алу процесіне әсер еткендіктен, респонденттердің көзқарасы бойынша әлеуметтік желілер мен мессенджерлер ең қолайлы болып табылады.

Сонымен қатар, ең танымал ақпарат көзі ретінде әлеуметтік желілер мен мессенджерлерді таңдау осы ақпарат көздері басым болатын мобильді Интернеттің маңыздылығын көрсетеді.

"БЖЗҚ" АҚ қызметі туралы **ақпараттың қолжетімділігін** зерттеу респонденттердің басым бөлігі ақпарат алу процесін барлығы үшін оңай қолжетімді деп тапқанын көрсетті (1817 респондент немесе сұралған халықтың жалпы санының 60,57%).

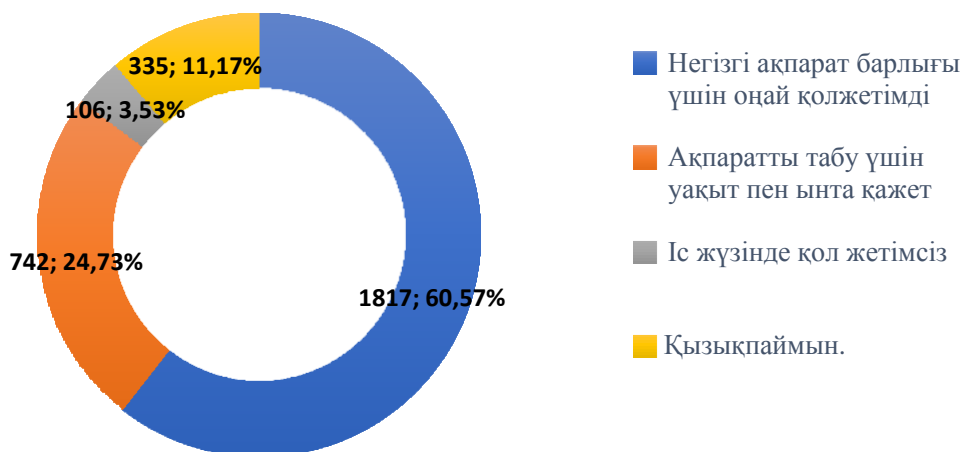
Сонымен қатар, БЖЗҚ туралы ақпарат алу үшін уақыт пен күш-жігер қажет деп есептейтін респонденттердің саны 742 респондентті немесе барлық сұралғандардың жалпы санының 24,73% - ын құрайды.

Респонденттер арасында ең танымал үшінші жауап ретінде БЖЗҚ туралы ақпарат алуға мүдделіліктің болмауы болды - 335 респондент немесе сұралған халықтың жалпы санының 11,17% - ы БЖЗҚ туралы ақпарат алуға мүдделі емес.

Нәтижесінде БЖЗҚ туралы ақпарат алу іс жүзінде мүмкін емес деп есептейтін респонденттердің саны 106 респондентті немесе сұралғандардың жалпы санының 3,53% - ын құрады.

36 Диаграмма

№ 23 Сұрақ: БЖЗҚ қызметі туралы ақпаратты табу қаншалықты оңай деп ойлайсыз?

Жоғарыда көрсетілгендей, респонденттер БЖЗҚ қызметі туралы ақпараттың қолжетімділігі туралы полярлық пікірге ие. Алайда, бұл ақпарат іс жүзінде қол жетімді емес деп санайтындардың саны аз және тек 3,53% құрайды.

Өңірлер тұрғысында респонденттердің жауаптарын бөлу 15-кестеде көрсетілген.

**Өңірлер тұрғысында респонденттердің жауаптарын бөлу
(№23 Сұрақ. Қалай ойлайсыз, БЖЗҚ қызметі туралы ақпаратты табу қаншалықты оңай?)**

№ р/с	Өңір	№1 нұсқа	Үлесі, %	№2 нұсқа	Үлесі, %	№3 нұсқау	Үлесі, %	№4 нұсқа	Үлесі, %
1	Нұр-Сұлтан қ.	102	54,26%	31	16,49%	2	1,06%	53	28,19%
2	Алматы қ.	229	72,93%	80	25,48%	5	1,59%	0	0,00%
3	Ақмола облысы	61	52,14%	30	25,64%	11	9,40%	15	12,82%
4	Ақтөбе облысы	66	46,48%	40	28,17%	5	3,52%	31	21,83%
5	Алматы облысы	226	68,48%	90	27,27%	9	2,73%	5	1,52%
6	Атырау облысы	59	56,73%	20	19,23%	2	1,92%	23	22,12%
7	Батыс Қазақстан облысы	75	71,43%	17	16,19%	0	0,00%	13	12,38%
8	Жамбыл облысы	142	78,45%	18	9,94%	5	2,76%	16	8,84%
9	Қарағанды облысы	114	52,05%	101	46,12%	2	0,91%	2	0,91%
10	Қостанай облысы	78	56,93%	4	2,92%	0	0,00%	55	40,15%
11	Қызылорда облысы	63	48,84%	56	43,41%	9	6,98%	1	0,78%
12	Маңғыстау облысы	46	40,35%	12	10,53%	26	22,81%	30	26,32%
13	Түркістан облысы	128	39,38%	137	42,15%	23	7,08%	37	11,38%
14	Павлодар облысы	91	76,47%	18	15,13%	3	2,52%	7	5,88%
15	Солтүстік Қазақстан облысы	68	79,07%	11	12,79%	0	0,00%	7	8,14%
16	Шығыс Қазақстан облысы	148	68,20%	28	12,90%	2	0,92%	39	17,97%
17	Шымкент қ.	121	69,94%	49	28,32%	2	1,16%	1	0,58%

Жауаптар нұсқаларын ажырату

№1 нұсқа	Барлығына оңай қол жетімді
№2 нұсқа	Ақпаратты табу үшін уақыт пен ынта қажет
№3 нұсқа	Іс жүзінде қол жетімсіз
№4 нұсқа	Қызықпаймын

Тиімді байланыс процесінің маңызды факторы-**ақпаратты дұрыс түсіну**. Осыған байланысты БЖЗҚ қызметі туралы ақпараттың халық үшін қаншалықты **түсінікті** екенін анықтау маңызды.

Зерттеу көрсеткендей, ақпаратты түсіну процесі ақпарат алу процесімен өзара байланысты.

Сауалнамаға қатысқан респонденттердің көпшілігі (сұралғандардың жалпы санының 1738 немесе 57,93%) БЖЗҚ қызметі туралы негізгі ақпарат баршаға түсінікті деп санайды.

БЖЗҚ қызметі туралы ақпаратты түсіну үшін уақыт пен күш қажет деп санайтындардың саны 853 респондентті (28,43%) құрайды.

Респонденттердің саны бойынша үшінші санат-жауап беруге қиналған респонденттер (306 респондент немесе 10,20%).

БЖЗҚ қызметі туралы ақпарат түсініксіз болғандар саны 103 респондентті немесе сұралғандардың жалпы санының 3,43% - ын құрады.

37-диаграмма

Өңірлер тұрғысында респонденттердің жауаптарын бөлу 17-кестеде көрсетілген.

Өңірлер тұрғысында респонденттердің жауаптарын бөлу
(№ 24 Сұрақ: Қалай ойлайсыз, халыққа БЖЗҚ қызметі туралы ақпарат қаншалықты түсінікті?)

№ р/с	Өңір	№1 нұсқа	Үлес, %	№2 нұсқа	Үлес, %	№3 нұсқа	Үлес, %	№4 нұсқа	Үлес, %
1	Нұр-Сұлтан қ.	111	59,04%	31	16,49%	2	1,06%	44	23,40%
2	Алматы қ.	171	54,46%	119	37,90%	16	5,10%	8	2,55%
3	Ақмола облысы	64	54,70%	38	32,48%	7	5,98%	8	6,84%
4	Ақтөбе облысы	66	46,48%	39	27,46%	3	2,11%	34	23,94%
5	Алматы облысы	179	54,24%	136	41,21%	11	3,33%	4	1,21%
6	Атырау облысы	63	60,58%	17	16,35%	1	0,96%	23	22,12%
7	Батыс Қазақстан облысы	77	73,33%	16	15,24%	0	0,00%	12	11,43%
8	Жамбыл облысы	148	81,77%	16	8,84%	1	0,55%	16	8,84%
9	Қарағанды облысы	83	37,90%	107	48,86%	24	10,96%	5	2,28%
10	Қостанай облысы	102	74,45%	1	0,73%	0	0,00%	34	24,82%
11	Қызылорда облысы	75	58,14%	48	37,21%	4	3,10%	2	1,55%
12	Маңғыстау облысы	71	62,28%	15	13,16%	5	4,39%	23	20,18%
13	Түркістан облысы	144	44,31%	137	42,15%	24	7,38%	20	6,15%
14	Павлодар облысы	72	60,50%	22	18,49%	3	2,52%	22	18,49%
15	Солтүстік Қазақстан облысы	54	62,79%	31	36,05%	1	1,16%	0	0,00%
16	Шығыс Қазақстан облысы	152	70,05%	14	6,45%	0	0,00%	51	23,50%
17	Шымкент қ.	106	61,27%	66	38,15%	1	0,58%	0	0,00%

Жауаптар нұсқаларын ажырату

№1 Нұсқа	Барлығына түсінікті
№2 нұсқа	Ақпаратты түсіну үшін уақыт және ынта қажет
№3 нұсқа	Түсініксіз
№4 нұсқа	Жауап беру қиын

Осылайша, БЖЗҚ қызметі туралы ақпараттың түсініктілігі туралы мәселе бойынша нәтижелерді бөлу БЖЗҚ қызметі туралы ақпараттың қолжетімділігі туралы мәселе бойынша жауаптардың нәтижелерін толығымен қайталайды.

Сондай-ақ, респонденттер БЖЗҚ қызметі туралы ақпараттың түсінікті (№24 сұрақ) және қол жетімділігін (№23 сұрақ) шамамен тең пропорцияда бағалайтынын ескере отырып, осы екі сұрақтың арасындағы корреляция коэффициенті небары 0,463 құрады, бұл респонденттердің БЖЗҚ туралы ақпаратты түсіну жеңілдігі мен оны жеңіл қабылдау арасында белгілі бір байланыс бар екенін көрсетеді.

Алайда, корреляция коэффициенті көрсеткендей, бұл тәуелділік респонденттердің ақпаратты қабылдау деңгейін анықтайтындай маңызды емес.

Бұл қорытынды, осылайша, БЖЗҚ қызметі туралы ақпараттың қолжетімділігі осы ақпаратты респонденттер қаншалықты түсінетінін негіздейді деген гипотезаны растайды (№3 жұмыс гипотезасы).

Төменде көрсетілгендей, ақпарат көздері тұрғысынан респонденттер ең көп ақпаратты әлеуметтік желілер арқылы алады, ал дәлірек 706 респондент Instagram әлеуметтік желісі арқылы – жаңалықтарды алу көзі ретінде атап өткен «КТК» телеарнасынан (телеарналар арасында ең көп сілтеме) артық.

19-кесте

Ақпарат алу көздерінде аталуды зерттеу нәтижелерін жиілік-пайыздық бөлу (Интернет-сайттар, әлеуметтік желілер және мессенджерлер)

Ақпарат көзінің түрі/атауы	Аталу саны	Санаттағы барлық аталу %
Әлеуметтік желілер және мессенджерлер		100,00%
Instagram	706	36,79%
Facebook	393	20,48%
VK.com	221	11,52%
Twitter	195	10,16%
WhatsApp	174	9,07%
Telegram	132	6,88%
Youtube	94	4,90%
OK.ru	2	0,10%
Tik-tok	2	0,10%

Респонденттердің көпшілігі төмендегі теледидар арналары арқылы ақпарат алуды жөн көргенін атап өтті:

20-кесте

Ақпарат алу көздерінде аталуын зерттеу нәтижелерін жиілік-пайыздық бөлу (теледидар)

Телеарна түрі	Телеарна атауы	Аталау саны	Барлық аталалу %
Орталық (республикалық) телеарна	КТК	509	26,54%
	Хабар	339	17,67%
	Қазақстан	295	15,38%
	Бірінші арна (Еуразия)	203	10,58%
	Астана	193	10,06%
	Еларна	114	5,94%
	НТВ	58	3,02%
	НТК	53	2,76%
	СТС	26	1,36%

Телеарна түрі	Телеарна атауы	Аталу саны	Барлық аталу %
	31 арна	16	0,83%
	МИР	11	0,57%
	7 арна	10	0,52%
	Ресей	7	0,36%
	РЕН ТВ	7	0,36%
Жергілікті (өңірлік) теледидар	Өскемен	12	0,63%
	Алау	11	0,57%
	Ақтөбе	10	0,52%
	Орал	9	0,47%
	Солтүстік	7	0,36%
	Алма	7	0,36%
	Атырау	5	0,26%
	ТДК	4	0,21%
	Көкше	4	0,21%
	Алтай	3	0,16%
	5 арна (Қарағанды)	2	0,10%
	Сарыарқа	2	0,10%
	Қарағанды	1	0,05%

Жоғарыда көріп отырғанымыздай, респонденттер бәрінен бұрын КТК (телеарналар арасында 26,54% аталу), Хабар (17,67%) және Қазақстан (15,38%) телеарналарынан ақпарат алуды жөн көреді.

21-кесте

**Ақпарат алу көздерінде аталуын зерттеу нәтижелерін жиілік-пайыздық бөлу
(Интернет-сайттар, газеттер мен радиостанциялар)**

Ақпарат алу көзінің түрі/атауы	Аталу саны	Санаттағы барлық аталу %
Интернет-Сайттар		100,00%
Nur.kz	178	40,83%
Zakon.kz	98	22,48%
Mail.Ru	62	14,22%
Tengrinews	45	10,32%
enpf.kz	30	6,88%
egov.kz	11	2,52%
khabar.kz	10	2,29%
Google	1	0,23%
365кз	1	0,23%
Газеттер		100,00%
Каз. Правда	44	38,94%
Караван	26	23,01%
Егемен Қазақстан	10	8,85%
АиФ	10	8,85%
Экспресс	8	7,08%
Луч	5	4,42%
Акмолинская правда	3	2,65%
Ақжайық	3	2,65%
Аймақ	2	1,77%
Курс	1	0,88%
Стабильная	1	0,88%

Ақпарат алу көзінің түрі/атауы	Аталу саны	Санаттағы барлық аталу %
Радио		100,00%
Радио Азия	30	36,59%
Авторадио	14	17,07%
Еуропа Плюс	12	14,63%
Русское радио	8	9,76%
Рус	8	9,76%
Тенгри	6	7,32%
Қазақ радиосы	3	3,66%
Шалқар	1	1,22%
Басқа		100,00%
Туыстар	1	100,00%

Бұл ретте, көптеген әлеуметтік желілерде (Facebook – 393, VK.com – 221 аталу) республикалық теледидар арналарымен бірдей деңгейде аталады («Хабар» – 339, «Қазақстан» – 295 аталу).

Осылайша, әлеуметтік желілер республикалық теледидар арналарымен бірдей деңгейдегі ақпарат алудың танымал көзіне айналуда.

5. ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІНІҢ КОРРЕЛЯЦИЯЛЫҚ ТАЛДАУЫ

Респонденттердің жауаптарының өзара байланысын, сондай-ақ әртүрлі әлеуметтік-демографиялық сипаттамалары бар респонденттердің жауаптарының өзара байланысын анықтау үшін корреляциялық талдау жүргізілді. Осы мақсаттар үшін Зерттеу сауалнамасының барлық мәселелерінің корреляция коэффициенттері есептеліп, салыстырылды.

Зерттеу сұрақтарының жұптық корреляция коэффициенттерінің матрицасы 2-қосымшада келтірілген. Зерттеу сұрақтарының жұптық корреляциясына талдау жүргізу негізінде зерттеу сұрақтарының жұптық коэффициенттерінің қысқартылған кестесі жасалды.

Қысқартылған кестеге сандық байланысы жоқ параметрлерді алып тастау мақсатында корреляция коэффициенті кемінде 0,3 болатын сұрақтардың жұптық коэффициенттері енгізілді.

Мұның себебі, Чеддока шкаласына сәйкес, екі параметрдің орташа байланыс күші үшін корреляция коэффициентінің сандық өлшемінің қажетті және жеткілікті шарты 0,3-тен жоғары көрсеткіш болып табылады.

22-кесте

Сандық байланысты сапалық сипаттамаға айналдыруға арналған Чеддока шкаласы

Байланыс тығыздығының сандық өлшемі	Байланыс күшінің сапалық сипаттамасы
0,1-0,3	Әлсіз
0,3-0,5	Орташа
0,5-0,7	Елеулі
0,7-0,9	Жоғары
0,9-0,99	Өте жоғары

Корреляцияның жұптық коэффициенттерінің қысқартылған кестесі 22-кестеде келтірілген.

Респонденттердің жауаптарының корреляциясының жұптық коэффициенті кестесі (сипаттауға және негіздеуге жататын көрсеткіштер белгіленген)

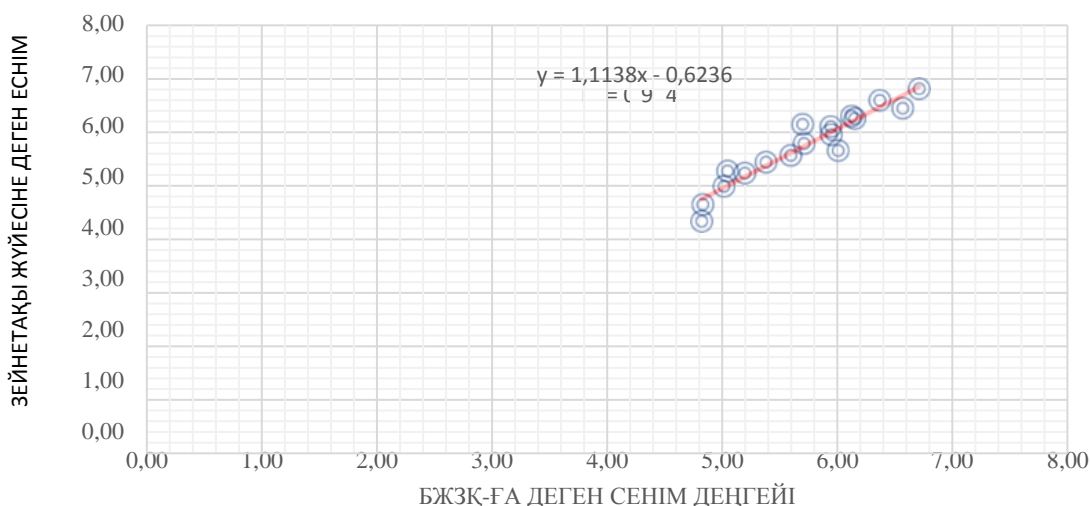
№ р/с	1 Параметр	2 Параметр	Корреляция коэффициенті
1	5 Сұрақ. 1 нұсқа	5 Сұрақ. 5 нұсқа	-0,354
2	11 Сұрақ. 3 нұсқа	11 Сұрақ. 4 нұсқа	-0,307
3	12 Сұрақ	8 Сұрақ	0,351
4	19 Сұрақ. 2 нұсқа	19 Сұрақ. 1 нұсқа	0,537
5	19 Сұрақ. 3 нұсқа	18 Сұрақ. 1 нұсқа	-0,304
6	21 Сұрақ (бағалау)	20 Сұрақ (бағалау)	0,808
7	22 Сұрақ. 3 нұсқа	22 Сұрақ. 2 нұсқа	-0,319
8	24 Сұрақ	23 Сұрақ	0,463
9	25 Сұрақ. 5 нұсқа	25 Сұрақ. 1 нұсқа	-0,674
10	29 Сұрақ	27 Сұрақ (жасы)	0,509
11	29 Сұрақ	27 Сұрақ	0,478
12	31 Сұрақ	30 Сұрақ	-0,416

Ұсынылған кестеге сәйкес, БЖЗҚ-ға сенім деңгейі мен зейнетақы жүйесіне сенім деңгейі арасында ең көп байланыс бар (кестенің 6-тармағы), онда жұптық корреляция коэффициенті 0,808 құрайды.

Бұдан бөлек, облыстар мен республикалық маңызы бар қалалар бөлінісінде БЖЗҚ-ға сенім деңгейі мен зейнетақы жүйесіне сенім деңгейін салыстыру R2 детерминация коэффициенті 0,90 деңгейінде оң нәтиже береді, бұл екі ауыспалының функционалдық тәуелділігінің жоғары деңгейін (БЖЗҚ-ға сенім деңгейі және Қазақстанның зейнетақы жүйесіне сенім деңгейі) көрсетеді.

38-диаграмма

БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейін зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейімен географиялық қағидаты бойынша салыстыру

Осылайша, БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейі жалпы Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейімен тікелей байланысты және БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейінің зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейіне тікелей тәуелділігі бар деген гипотеза да расталады (№4 жұмыс гипотезасы).

Сонымен қатар корреляция коэффициенттерінің бірі (кестенің 8-тармағы) ақпаратты алудың жеңілдігі мен оны қабылдау деңгейі арасындағы тәуелділікті растайды (23 және 24 сұрақтар).

Бұл ретте, бұл тәуелділіктің оң коэффициенті бар, яғни респондентке ақпарат алу қаншалықты оңай болса, оған бұл ақпаратты түсіну оңайырақ болады.

Тәуелділіктің елеулі деңгейі (корреляция коэффициенті 0,5-тен жоғары) 19-сұрақтың 1 және 2 жауаптары арасында анықталды.

Іс жүзінде бұл факт респонденттер жинақтаушы зейнетақы жүйесі, өздерінің жинақтары мен БЖЗҚ есептілігі туралы барлық қажетті ақпаратты www.enpf.kz сайтынан табуға болатынын білетіндігін көрсетеді, сондай-ақ БЖЗҚ әрбір салымшы бойынша зейнетақы жинақтарының жеке есебін жүргізетінін және жыл сайын салымшыларды жинақтар туралы хабардар ететінін жақсы біледі.

Осылайша, егер респондент зейнетақы жүйесі туралы ақпаратты сайт арқылы алу мүмкіндігі туралы хабардар болса, онда ол БЖЗҚ-ның жыл сайын салымшыларды зейнетақы жинақтары туралы хабардар етіп отыратындығы туралы да хабардар болуы ықтимал.

Сондай-ақ, 25-сұрақтың 1 және 5-нұсқаларының теріс корреляция коэффициентімен -0,674 (кестенің 9-тармағы) өзара байланысы да қызық, бұл «Теледидар» (1-нұсқа) және «Әлеуметтік желілер мен мессенджерлер» (5-нұсқа) жауап нұсқаларын таңдау арасындағы теріс байланысты көрсетеді.

Теріс тәуелділіктің бұл көрсеткіші респонденттер ақпарат алудың тек бір әдісін – теледидарды немесе әлеуметтік желілерді және мессенджерлерді таңдауға бейім екенін көрсетеді.

Жалпы алғанда, басқа қатынастар респонденттердің зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылық деңгейін сипаттайды және ақпаратты толық білмейтінін сипаттайды.

Шын мәнінде, корреляция коэффициенттерінің барлық абсолюттік мәндері сұрақтардың өзара байланысының әлсіздігін көрсетеді – білім деңгейі де, табыс деңгейі де, басқа көрсеткіштер де респонденттің пікіріне және оның қаржылық сауаттылық деңгейіне әсер етпейді - табыс деңгейі жоғары респонденттер де, табыс деңгейі төмен респонденттер сияқты Қазақстанның зейнетақы жүйесіне сенеді немесе сенбейді немесе зейнетақымен қамсыздандыру саласында қаржылық сауатты бола алады.

Респонденттердің білім деңгейі мен жасына байланысты да осындай жағдай – респонденттердің жасы Қазақстанның зейнетақы жүйесіне немесе БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейіне аз әсер етеді.

Бұдан басқа, корреляция коэффициенттерін талдау көрсеткендей, қаржылық сауаттылық деңгейінің және зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейінің көрсеткіштері респонденттің тұратын жеріне (қала немесе ауылдық жер) байланысты емес.

Сонымен қатар, талдаудың тұжырымдары осы зерттеуге қойылған гипотезаларды жоққа шығарады:

1) зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейі және БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейі респонденттің (оның отбасының) материалдық жағдайына тікелей байланысты (№5 жұмыс гипотезасы);

2) БЖЗҚ қызметі туралы ақпаратты қабылдау (түсіну) деңгейі респонденттің жасына және білім деңгейіне байланысты (№6 жұмыс гипотезасы);

3) респондент үшін БЖЗҚ қызметі туралы ақпаратқа қолжетімділік деңгейі респонденттің білім деңгейіне және жасына тікелей байланысты (№7 жұмыс гипотезасы).

Жоғарыда "Қаржылық сауаттылық" блогының 1 және 2-сұрақтарында қойылған респонденттер жауаптарының жасына, қызмет саласына, материалдық жағдайына, біліміне,

қоныстану типіне қарай 1 және 2-сұрақтарға тәуелділігін анықтау жөніндегі тапсырма нақтыланады - респонденттер зейнет жасында өздерінің қаржылық әл-ауқаты үшін негіз деп санайтындардың арасындағы тәуелділік олардың жасына, қызмет саласына, материалдық жағдайына, біліміне немесе қоныс түріне (қала, ауыл) байланысты емес.

Сәйкесінше, респонденттердің зейнетақы төлемдерінің қандай түрлері бар екендігі туралы білімі жоғарыда келтірілген факторларға байланысты емес.

6. ХАЛЫҚТЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ ДЕҢГЕЙІНЕ ТЕРЕҢДЕТІЛГЕН ТАЛДАУ ЖАСАУ

Бұл бөлім жүргізілген талдамалық зерттеуге қосымша болып табылады және зерттеуге Тапсырыс беруші тарапынан міндетті болып табылмайды.

Бұл ретте осы бөлімнің нәтижелерін зерттеуге Тапсырыс беруші одан әрі пайдалана алады, сондай-ақ барлық мүдделі тұлғалар халықтың қаржылық сауаттылығы деңгейінің және халықтың Қазақстан Республикасының зейнетақы жүйесіне, сондай-ақ БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейінің өзара байланысын түсіну үшін пайдалана алады.

Сұрақтарды санаттарға бөлу: пікір, негізгі білім, нақты білім

Зерттеу сауалнамасын зерттеудің екі негізгі бағытына бөлуден басқа, 1-ден 24-ке дейінгі сауалнаманың сұрақтарын шартты түрде келесі санаттарға бөлуге болады:

1) респонденттің **пікірін** анықтауға бағытталған сұрақтар (1,9-сұрақтар, «Сенім деңгейі» блогының барлық сұрақтары).

2) респонденттің **базалық білімін** анықтауға бағытталған сұрақтар (2,3,4,5,6,10,11,12,13,14,15,16,17,18 сұрақтар).

3) респонденттің **нақты білімін** анықтауға бағытталған сұрақтар (сұрақтар 7,8).

Осы мәселелерді үш санатқа бөлу халықтың жұмыс қағидаттары және жалпы зейнетақы жүйесін қалыптастыру туралы хабардар болу дәрежесін тереңірек түсінуге және бағалауға мүмкіндік береді.

Зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылық бөлігіндегі мәселелерді пікір, базалық білім және нақты білім санаттарына бөлу әрбір респонденттің, сондай-ақ, атап айтқанда, жалпы әлеуметтік-демографиялық сипаттамалары (бұл жағдайда, белгілі бір аумақта тұратын, бір жас санатындағы, білімі, материалдық жағдайы және/немесе әлеуметтік мәртебесі) бар респонденттер тобының жалпы рейтингін қалыптастыру және білімін бағалау үшін, сондай-ақ халықтың қаржылық сауаттылығы деңгейінің жинақтаушы зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейіне әсері үшін пайдалы.

Халықтың зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейінің халықтың зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылығы деңгейіне тәуелділігі тұрғысында осы зерттеудің алдына екі қарама-қарсы **гипотеза** қойылды:

1. Халықтың зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылығы деңгейінің жоғарылауымен қатар, халықтың зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейі де артады (яғни "тікелей желілік тәуелділік").

2. Халықтың зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылығы деңгейінің жоғарылауымен халықтың жинақтаушы зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейі төмендейді ("кері желілік тәуелділік").

Өз кезегінде, хабардар алу байланысы (базалық та, нақты да білімнің болуы) зерттеу нысаны туралы халықтың пікірін қалыптастыруға тікелей әсер етеді.

Бұл факт әртүрлі әлеуметтік зерттеулерде расталады. Сонымен, зерттеу деректеріне сәйкес, қоғамдық **пікірді** қалыптастыру (стихиялық немесе мақсатты) белгілі бір әлеуметтік құбылыс туралы **білімді** мамандандырылған сана деңгейінен тәжірибелік (бұқаралық) сана деңгейіне ауыстыруға ықпал етеді.

Қоғамдық түсінік қызығушылық тудыратын тақырыпты мамандардың түсінігіндей

толық және жан-жақты ақпаратқа ие бола алмайды.

*Осылайша, қоғамдық пікір бұқаралық түсінік саласына кездейсоқ немесе мақсатты түрде енген фрагменттелген білім негізінде қалыптасады*⁸.

Жауаптардың нәтижелерін бір көрсеткіште шоғырландыру мақсатында зерттеу Сауалнамасының әрбір сұрағына жауаптың әрбір нұсқасына жауаптың дұрыстығына байланысты белгілі бір балл берілді.

Осылайша, мысалы, жауаптардың **бірнеше нұсқасын** болжаған және шын мәнінде респондентке ұсынылған жауаптардың барлық нұсқалары дұрыс деп болжаған кейбір сұрақтар әр жауап үшін 5 баллға бағаланды.

Жауаптың **бір ғана нұсқасын** болжаған нақты ақпаратты білуге арналған сұрақтар (3, 4, 5-сұрақ және т.б.) бес балдық шкала бойынша да бағаланды, бұл ретте респонденттің жауабы дұрыс жауапқа неғұрлым жақын болса, ол осы жауап үшін соғұрлым жоғары балл алды.

Бұл ретте "Қаржылық сауаттылық деңгейі" блогының бірінші мәселесі:

«№1 Сұрақ. Сіздің ойыңызша, зейнеткерлік жастағы қаржылық әл-ауқатыңыздың негізі не болады?»

бұл мәселе жанама түрде зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылық деңгейін анықтаумен байланысты болғандықтан бағаланбады және сұрақ қоюынан көрініп тұрғандай, халықтың зейнетақы жасындағы қаржылық әл-ауқатты қамтамасыз етудің негізгі көздері туралы **пікірін** анықтауға бағытталған.

Ерікті зейнетақы жарналары тұрғысында №7 Сұраққа ұқсас:

«№5 Сұрақ. БЖЗҚ-дағы зейнетақы жарналарының қандай түрлерін білесіз?»

3-тармақ. Ерікті зейнетақы жарналары, азамат зейнетақы шотына ақшаны өзі салады»

2.1.2. бөлімнің с тармағында көрсетілгендей бірнеше жауап нұсқалары болуы керек.

Бұл ретте ерікті зейнетақы жарналарының мөлшерлемесі, оларды төлеу тәртібі, сондай-ақ зейнетақы төлемдерінің тәртібі ерікті зейнетақы жарналары есебінен зейнетақымен қамсыздандыру туралы шарт тараптарының келісімі бойынша белгіленеді.

«Қаржылық сауаттылық деңгейі» блогының көптеген сұрақтарына қарағанда бұл сұрақтар «дұрыс» жауапты көздемейді және зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылық деңгейін анықтауға тікелей бағытталмайды.

Рейтингтің мақсаты және қаржылық сауаттылық деңгейін анықтау үшін әр сұрақтың жауаптарына келесі балдар берілді:

24-кесте

Зерттеу сауалнамасының сұрақтарына жауап нұсқалары үшін балдар

(6-сұрақ бойынша дұрыс жауаптар көрсетілген – дұрыс жауап үшін 5 балл)

Сұрақ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	5	5	5	5	5	5	5				балл
2	3	3	5	0							
3	3	3	1	1	5						
4	5	3	3	2							
5	5	5	5	5	0	0					
6	2	5									

¹⁵ Т. Науменко. Социология массовой коммуникации. Стр. 151.

⁸ Т. Науменко. Социология массовой коммуникации. 151-бет

Сұрақ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7	5	0								
8	5	3	0							
9	0	5								
10	0	5								
11	5	5	5	5	5	5	5	5	0	
12	4	5	1	0						
13	2	5	1	0						
14	4	5	1	4						
15	3	2	5	0						
16	0	5	2							
17	3	5	1							
18	5	5	5	5	5					
19	5	5	5	5	5	5				
	бірнеше жауап нұсқалары бар сұрақтар									

Осылайша, респондент ала алатын ең жоғары балл - 190 балл.

Зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылықтың ең жоғары рейтингі Батыс Қазақстан (орта есеппен 115,24 балл), Қызылорда (111,40) және Алматы (110,52) облыстарында тіркелген.

25-кесте

Облыстар бөлінісінде халықтың зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылығы рейтингінің орташа көрсеткіші

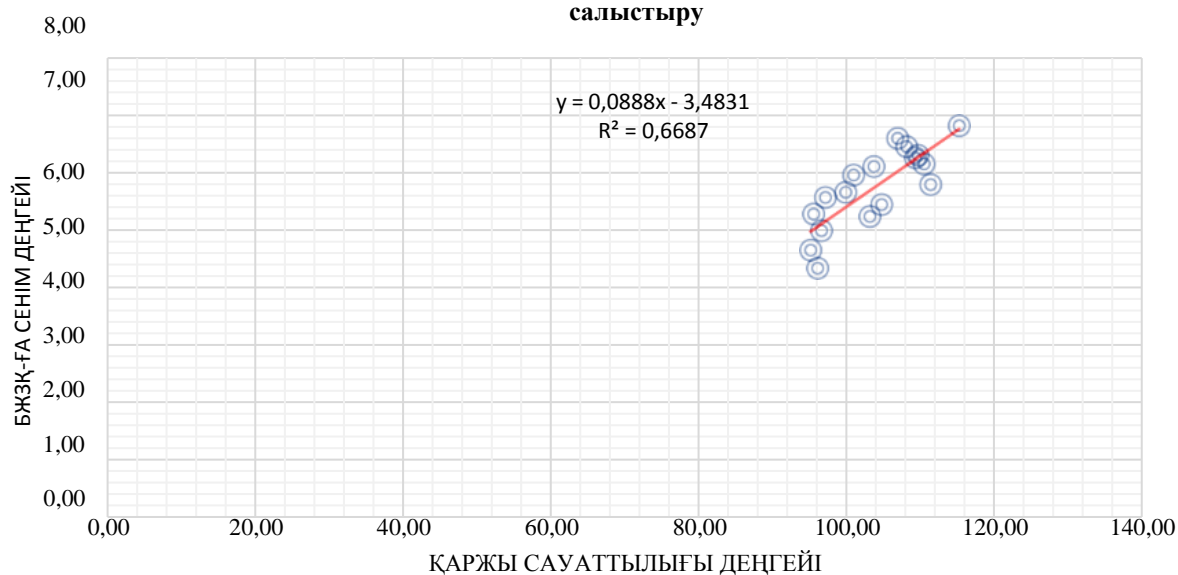
Ранг	Қала/ Облыс	Орташа көрсеткіш (қала)	Орташа көрсеткіш (ауыл)	Жалпы рейтинг
1	Батыс Қазақстан облысы	112,65	118,08	115,24
2	Қызылорда облысы	113,29	109,86	111,40
3	Алматы облысы	114,69	109,35	110,52
4	Алматы қ.	109,69		109,69
5	Жамбыл облысы	120,15	102,22	109,35
6	Шығыс Қазақстан облысы	106,96	110,18	108,18
7	Қарағанды облысы	107,67	104,11	106,96
8	Ақмола облысы	104,57	105,03	104,81
9	Солтүстік Қазақстан облысы	100,15	106,93	103,78
10	Атырау облысы	106,82	98,87	103,23
11	Түркістан облысы	93,64	102,93	101,04
12	Шымкент	99,98		99,98
13	Қостанай облысы	97,58	96,81	97,26
14	Нұр-Сұлтан қ.	96,73		96,73
15	Ақтөбе облысы	96,19	96,33	96,23
16	Маңғыстау облысы	88,74	100,35	95,67
17	Павлодар облысы	95,90	93,80	95,29

Зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылық деңгейін және БЖЗҚ мен Қазақстанның зейнетақы жүйесіне сенім деңгейін салыстыру

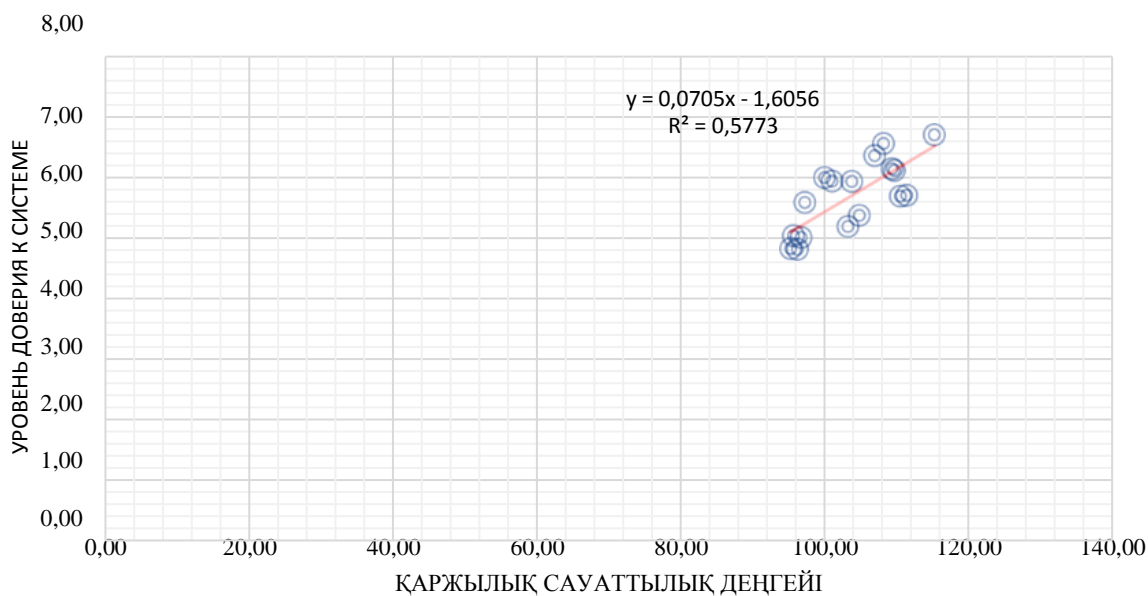
Өңір	Қаржылық сауаттылық рейтингі	БЖЗҚ-ға сенім деңгейі	Зейнетақы жүйесіне сенім деңгейі
Нұр-Сұлтан қ.	96,73	4,99	5,02
Алматы қ.	109,69	6,30	6,12
Ақмола облысы	104,81	5,44	5,38
Ақтөбе облысы	96,23	4,35	4,83
Алматы облысы	110,52	6,15	5,70
Атырау облысы	103,23	5,24	5,20
Батыс Қазақстан облысы	115,24	6,81	6,70
Жамбыл облысы	109,35	6,25	6,15
Қарағанды облысы	106,96	6,59	6,37
Қостанай облысы	97,26	5,57	5,60
Қызылорда облысы	111,40	5,79	5,71
Маңғыстау облысы	95,67	5,28	5,05
Түркістан облысы	101,04	5,96	5,95
Павлодар облысы	95,29	4,66	4,84
Солтүстік Қазақстан облысы	103,78	6,10	5,94
Шығыс Қазақстан облысы	108,18	6,45	6,56
Шымкент	99,98	5,66	6,01

39-диаграмма

Зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылық деңгейін және БЖЗҚ-ға сенім деңгейін салыстыру

Зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылық деңгейін және Қазақстанның зейнетақы жүйесіне сенім деңгейін салыстыру

Жоғарыда көріп отырғанымыздай, халықтың зейнетақы жүйесі мен БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейі мен қаржылық сауаттылық деңгейі арасында аздаған тәуелділік байқалады.

Бұл ретте, БЖЗҚ-ға сенім деңгейі БЖЗҚ-ға сенім деңгейіне ($R^2 = 0,58$) қарағанда, қаржылық сауаттылық деңгейіне ($R^2 = 0,67$) байланысты болады.

Осылайша, халықтың зейнетақы жүйесі мен БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейінің және қаржылық сауаттылық деңгейінің тікелей тәуелділігі анықталды – қаржылық сауаттылық деңгейі неғұрлым жоғары болса, респонденттер зейнетақы жүйесі мен БЖЗҚ-ға сенім артады.

7. ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ БОЙЫНША ТҰЖЫРЫМДАР

Жүргізілген сауалнама нәтижелері бойынша келесі қорытынды жасауға болады:

1. Сауалнама нәтижелері респонденттердің басым бөлігі БЖЗҚ-ның рөлі мен оның жинақтаушы зейнетақы жүйесі туралы хабардар екендігін көрсетті. Сонымен қатар, респонденттердің басым бөлігі БЖЗҚ-ның негізгі функциялары туралы хабардар, бұл БЖЗҚ-ның жинақтаушы зейнетақы жүйесіндегі рөлі туралы жалпы түсінікті көрсетеді.

2. Респонденттер зейнетақы жарналары туралы жақсы біледі. Бұл ретте ұсынылған жауаптарды неғұрлым терең талдау респонденттер зейнетақы жарналарының қандай да бір түрлері туралы білсе де және міндетті зейнетақы жарналарының (МЗЖ) нақты мөлшері туралы және жұмыс берушілер төлейтін міндетті кәсіптік зейнетақы жарналары (МКЗЖ) туралы аз хабардар екенін түсінуге мүмкіндік береді, онда азаматтың өзі зейнетақы шотына енгізетін ерікті зейнетақы жарналары бөлігінде қандай да бір баға беру қиынға соғады (тек 5 респондент қандай да бір көрсеткішті көрсетті, қалған 2995 жауап беруге қиналды).

Өз кезегінде, «Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы» ҚР Заңының 27-бабы 5-тармағына сәйкес ерікті зейнетақы жарналарының мөлшерлемесі, оларды төлеу тәртібі, сондай-ақ зейнетақы төлемдерінің тәртібі ерікті зейнетақы жарналары есебінен зейнетақымен қамсыздандыру туралы шарт тараптарының келісімі бойынша белгіленеді.

Жоғарыда айтылғандарға байланысты бұл мәселе респонденттердің қаржылық сауаттылық деңгейін анықтау кезінде есепке алынбады.

Бірыңғай жиынтық төлем ставкасының (БЖТ) белгіленген мөлшері республикалық және облыстық маңызы бар қалалар мен астананың тұрғындары үшін 1 АЕК және басқа елді мекендердің тұрғындары үшін 0,5 АЕК болады.

Респонденттердің ұсынылған жауаптарына сәйкес бірыңғай жиынтық төлемнің (БЖТ) дұрыс мөлшерін айқындау бөлігінде 232 респондент (немесе барлық респонденттердің жалпы санының 7,73%) БЖТ дұрыс мөлшерін көрсетті.

Респонденттердің басым бөлігі - 2173 респондентке немесе барлық сұралғандардың жалпы санының 72,43% – ына БЖТ-ның қандай да бір мөлшерін көрсету қиынға соқты.

Бұл ретте сұрақтың өзі респондентке БЖТ мөлшерін АЕК-ке нақты көрсетуге жолдады. Осылайша, респонденттерге БЖТ үшін төлем ретінде төленетін АЕК санын көрсету ғана қалды.

Осыған қарамастан, респонденттер міндетті зейнетақы жарналарының (МЗЖ) - 10% және міндетті кәсіптік зейнетақы жарналарының (МКЗЖ) - 5% мөлшері туралы хабардар болды, тиісінше респонденттердің 83,03% және 4,80% МЗЖ және МКЗЖ мөлшеріне қатысты дұрыс жауаптар берді. Сонымен қатар, жоғарыда көрсетілгендей, БЖТ мөлшері туралы 1 АЕК мөлшерінде дұрыс жауап бергендердің саны МКЗЖ мөлшері туралы дұрыс жауап бергендерден де көп болды.

3. Зейнетақымен қамсыздандырудың қолданыстағы моделі әрбір азаматтың өзінің болашақ зейнетақымен қамсыздандырылуы үшін дербес жауапкершілігіне бағдарланған, сондықтан жеке зейнетақы шотының мониторингі үшін жеке жауапкершілікті түсіну мәселесі халықтың зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қаржылық сауаттылығының базалық деңгейін айқындауға бағытталған.

Болашақ зейнетақымен қамтамасыз етілу жауапкершілігі, ең алдымен, азаматтардың өздеріне жүктелетіндігіне қарамастан, халықтың көп бөлігі (1251 сауалнамаға жауап беруші немесе сауалнамаға қатысқандардың жалпы санының 41,70%-ы), жүргізілген сауалнамаға сәйкес, осы дербес жауапкершілікті бөгде ұйымдарға (Үкіметке, БЖЗҚ-ға және т. б.) немесе жалпы мемлекетке жүктей отырып, өз жинақтарына көңіл аударма бермейді.

Бұл жерде зейнетақы жинақтарының сомасына жылына 1 рет және одан да көп қызығушылық танытқандардың үлесі (895 респондент немесе барлық сауалнамаға қатысқандардың жалпы санының 29,83%-ы) екі-үш жылда бір рет қызығушылық

танытатындардан көп (854 респондент немесе 28,47%).

Өз кезегінде, халықтың зейнетақы жинақтарының көлеміне қызығушылық таныту деңгейінің төмен болуы, респонденттердің өз болашағы үшін жауапкершілікті зейнетақымен қамтамасыз ету бөлігінде, мемлекетке және мемлекеттік институттардың мойнына жүктейтіндіктерімен де байланысты болуы мүмкін.

4. БЖЗҚ қызметі туралы ақпарат көздерін зерттеу көрсеткендей, халықтың басым бөлігі ақпаратты, делдалдың қатысуынсыз, ХҚКО-ға және/немесе БЖЗҚ-ға жеке өтініш беру арқылы алу әдістерін таңдайды.

Сауалнамаға жауап берушілердің өз жеке зейнетақы шоттарының жай-күйі туралы ақпарат алу арнасы ретінде ең аз таңдайтыны банктер болып саналады (тек 239-ы ғана атап өтті).

Әдетте, халық банктерде өздерінің зейнетақы шотының жай-күйі туралы толық ақпаратты ала алмайды. Екінші деңгейдегі банктерден алынатын ақпарат салымшының БЖЗҚ-дағы жеке зейнетақы шотына аударылатын зейнетақы аударымдары туралы анықтама болып табылады. Бұл ақпарат (анықтама) банктік қызметтердің кейбір түрлерін, мысалы, банктік несиені алу үшін қажет.

Жеке зейнетақы шотының жай-күйі туралы ақпарат алу үшін респонденттер неғұрлым ыңғайлы тәсілдерді – үзінді көшірмені тікелей электрондық мекенжайға (1280) немесе БЖЗҚ мобильді қосымшасы арқылы (1205-і атап өткен) алуды қалайды және бұл мобильді қосымша немесе интернет арқылы алынатын қызметтердің маңыздылығын көрсетеді.

5. Ерлер мен әйелдердің зейнетке шығу жасы туралы халықтың хабардарлығын талдау аясында жүргізілген сауалнама, респонденттердің көпшілігінің дұрыс жауап бергенін көрсетті (2246 респондент немесе 74,89%).

Бұл ретте сауалнамаға жауап берушілердің төрттен бірінен сәл астамы (753 респондент немесе 25,11%), әлі де әйелдер үшін зейнеткерлік жас өзгерген жоқ және ол 58 жасты құрайды деп қате пайымдайды.

6. Инвестициялық кіріс және зейнетақы жинақтарын инвестициялау функцияларына қатысты респонденттердің жауаптарын талдау, сауалнамаға қатысқандардың едәуір бөлігінің немесе 1187 адамның (39,57%) зейнетақы активтерін инвестициялауды ҚР Ұлттық Банкі жүзеге асырады деп есептейтіндігін көрсетті. Біршама аз бөлігі – 738-і ғана (24,60%) – зейнетақы активтерін инвестициялау бойынша ИПБ функциялары туралы білетін болып шықты.

721 респондент (24,03%) инвестициялық табыс алу үшін зейнетақы активтерін инвестициялауды БЖЗҚ жүзеге асырады деп қате пайымдайды.

Сонымен қатар, Ұлттық банкті де, инвестициялық портфельді басқарушыларды да (2021 жылдан бастап) атап өтетін жауапты, тек 235 адам ғана (немесе сауалнамаға қатысқандардың жалпы санының 7,83%-ы) таңдады.

7. Зейнетақы жинақтарын мерзімінен бұрын алу жөнінде халықтың пікірі мен білімін талдау, сауалнамаға жауап берушілердің басым бөлігінің зейнетақы төлемдерін мерзімінен бұрын алу мүмкіндігі туралы хабардар екендігін көрсетті.

Респонденттердің едәуір бөлігі (сауалнамаға қатысқандардың жалпы санының 1293 немесе 43,10%-ы) кез келген жаста және кез келген мақсатқа БЖЗҚ-дан зейнетақы жинақтарын **сөзсіз** алу мүмкіндігі туралы хабардар болып шықты.

Дегенмен, 673 (22,43%) респондент зейнетақы аннуитеті шарты жасалғаннан кейін де зейнетақы төлемдерін мерзімінен бұрын алу мүмкін емес деп санайды, бұл респонденттердің бұл мәселе бойынша хабардар еместігін көрсетеді.

Сол сияқты, респонденттердің 547-сі (18,23%) тұрғын үй жағдайларын жақсарту және / немесе емделуге ақы төлеу мақсатында зейнетақы жинақтарын алу мүмкін емес деп санайды. «БЖЗҚ-дан тұрақты зейнетақы төлемдері зейнеткерлік жасқа толғаннан кейін немесе 1-2 топтағы мерзімсіз мүгедектік белгіленген кезде ғана жүзеге асырылады» деген дұрыс емес жауап нұсқасын олардың ең азы – 484 респондент (16,13%) таңдаған.

Сонымен, сауалнамаға жауап берушілер, жалпы алғанда, зейнетақы жинақтарын мерзімінен бұрын алу шарттары туралы базалық деңгейде жақсы біледі. Алайда, осы мәселені егжей-тегжейлі қарау барысында, олардың іс жүзінде зейнетақы аннуитеті тетігінің мүмкіндіктері жөнінде хабардар емес екендігі белгілі болды.

8. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, респонденттердің көпшілігі зейнетақы төлемдеріне салық салынатын-салынбайтынын білмейді және зейнетақы төлемдеріне салық салынбайды деп санайды (1570 респондент немесе 52,35%).

Олардың 990-ы немесе сауалнамаға қатысқандардың жалпы санының 33,00%-ы зейнетақы төлемдеріне жеке табыс салығы салынатынын дұрыс айтқан. Бұл екінші ең көп таралған жауап.

Өз кезегінде 440 респондент (14,67%) зейнетақы төлемдеріне әлеуметтік салық салынады деп санайды.

9. Зерттеу көрсеткендей, халықтың Қазақстан Республикасының зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейінің орташа көрсеткіші 5,79 баллды құрады, яғни орташа деңгейден жоғары, бұл зерттеудің жұмыс гипотезасын растайды, зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейі орташа деңгейден жоғары.

Шын мәнінде, халықтың сенім деңгейінің көрсеткіші орташа деңгейден жоғары болған өңірлер саны, еліміз бойынша, көрсеткіштері орташадан төмен болатын өңірлер санына сәйкес келеді.

Қала тұрғындары арасындағы зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейі жалпы облыс бойынша сенім көрсеткішімен бірдей. Зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейі ең жоғары өңірлерде де, жоғары сенім деңгейі қала халқы тарапынан байқалады.

Жалпы, ауыл халқының Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім рейтингі қала халқының сенім рейтингінен төмен - Қазақстанның 14 облысының тек 4 облысында ғана ауыл халқының зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейі қала тұрғындарының осындай көрсеткішінен жоғары.

Халықтың Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенімінің (сенімсіздігінің) төмен болуының негізгі себептері зейнетақы заңнамасындағы тым жиі енгізілетін өзгерістер болып табылады – зейнетақы жүйесінің деңгейін 3 және одан төмен бағаға бағалаған респонденттердің 105-і осы тармақты негізгі деп атап көрсеткен.

Зейнетақы жүйесіне сенімсіздік себептерін неғұрлым егжей-тегжей толық зерттеу көрсеткендей, Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенімді төмен бағалаған (1-ден 3 баллға дейін) респонденттердің басым бөлігі зейнетақы төлемдері деңгейінің төмен екендігін (78) және экономикалық жағдай тұрақсыздығын (67) атап өткен.

Сондай-ақ, олардың 24-і жалпы мемлекетке сенбейтінін, ал 7-і жауап беруге және сенімсіздік себебін көрсетуге қиналатындығын айтқан.

Жалпы, жоғарыда көріп отырғанымыздай, респонденттердің сенімсіздігінің негізгі себебі зейнетақы заңнамасындағы жүйелі сипаттағы жиі өзгерістерге байланысты болып отыр – зейнетақы жүйесі демографиялық және жалпы экономикалық көрсеткіштерге қарай өзгереді және бұл әрдайым Үкіметтің, Ұлттық банк пен басқа да уәкілетті органдардың шешімдеріне тәуелді бола бермейді.

10. БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейінің көрсеткіштері жалпы алғанда Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейінің көрсеткіштерімен корреляцияланады.

Іс жүзінде, БЖЗҚ осы зейнетақы жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады және көптеген респонденттер БЖЗҚ-ны зейнетақы жүйесін іске асыру құралы ретінде қарайды.

Соған қарамастан, респонденттердің БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейін анықтауға бағытталған сауалнама, олардың БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейі жоғары болмағанмен, Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейінің жиынтық көрсеткішінен артығырақ екенін көрсетті.

Мәселен, БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейінің орташа көрсеткіші 5,84 балл деңгейінде, ал зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейінің орташа мәні 5,79 балл деңгейінде болды.

Жалпы, ауыл халқының БЖЗҚ-ға деген сенім рейтингі, зейнетақы жүйесімен бірдей, қалалық көрсеткіштерден артта қалып отыр – 14 облыстың тек 5 облысында ғана ауылдық респонденттер БЖЗҚ жұмысын қалалық респонденттерге қарағанда жоғары бағалады, 9 облыста ауыл тұрғындары арасындағы БЖЗҚ бағасы қала тұрғындарына қарағанда төменірек.

Қала халқы жағдайында, Қазақстанның 17 өңірінен 8-інде, БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейі орташа деңгейден асады.

Халықтың БЖЗҚ-ға деген сенімінің төмендеуіне қандай факторлар әсер ететінін егжей-тегжейлі бағалауда БЖЗҚ жұмысына байланысты ішкі факторлар көбірек байқалады.

Мысалы, ұсынылған жауап нұсқалардың ішінен, Қор жұмысының ашық еместігін (Қор қызметі туралы ақпарат жеткіліксіз, түсініксіз / тым күрделі ақпарат) 198-і (немесе сауалнамаға жауап беруші жалпы санының 6,6%-ы) атап өткен. 79-ы (немесе сауалнамаға қатысқандардың 2,6%-ы) БЖЗҚ басшылығына сенбейтіндігін білдірген.

БЖЗҚ-ға деген басқа сенімсіздік себептерінің арасында (сауалнамаға жауап берушілердің 72-сі (2,4%) атап өткен), Қор жұмысының сапасына қанағаттанбаушылық (кәсібилігі төмен қызметкерлер, дәрекі қарым-қатынас) байқалады. Алайда, осы көрсетілген 72 адамның, *соңғы 12 айда*, тек 3-іне ғана БЖЗҚ кеңселерінде қызмет көрсетілген. Осылайша, респонденттердің қалған 69-ның берген бағасы *өткен жылдардағы* БЖЗҚ кеңселеріне жүгінген тәжірибесіне негізделген болуы мүмкін және олар халыққа қызмет көрсету сапасының өзгеру динамикасынан (жақсару/нашарлау) байқалмауы ықтимал. Дегенмен, бұл өткен жылдарда жинақталған тәжірибелердің маңызды екендігін көрсетеді.

11. БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейін арттыру үшін қандай шаралар қабылдау керектігін зерттеу бөлігінде сауалнамаға жауап берушілердің көпшілігі – респонденттердің 2012 сілтемесі немесе сауалнамаға қатысқан халықтың жалпы санының 67,07%-ы – БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейін арттыру үшін жинақтардың кірістілік деңгейін арттыру қажет деген пікірді таңдайды.

Екінші ең көп таралған жауап – ерікті жинақтарды қалыптастыру үшін тартымды жағдайлар жасау қажеттілігі (1692 атап өту немесе 56,40%).

Респонденттердің аз мөлшері (1586 немесе сауалнамаға қатысқандардың жалпы санының 52,87%-ы) БЖЗҚ-ның рөлі мен маңызын жақсырақ түсіндіру қажет дегенді атап өткен.

Сондай-ақ, олар БЖЗҚ ұсынатын қызметтердің қолжетімділігін арттыру керектігін көрсеткен – 1303 респондент немесе олардың жалпы санының 43,43%-ы.

Осылайша, қазіргі уақытта респонденттер үшін болашақта зейнетақының қолайлы деңгейін қамтамасыз ету мақсатында зейнетақы жинақтарының кірістілігін арттыру маңызды болып табылады, бұл респонденттердің ерікті жинақтарды қалыптастыру үшін тартымды жағдайлар жасау туралы нұсқаны таңдауынан да байқалады.

12. Ақпарат көздерін зерттеу нәтижелері респонденттердің көпшілігі ақпаратты (жаңалықтарды) әлеуметтік желілер мен мессенджерлер арқылы (1324 атап өту), аз ғана бөлігі – теледидар арқылы (1305 атап өту) алуға бейім екенін көрсетті.

Бұл ретте, жоғарыда көріп отырғанымыздай, Интернет-көздердің (әлеуметтік желілер, мессенджерлер мен сайттар) жиынтық әсері 1708 атап өтулерді немесе 56,93% - құрайды.

Жалпы, қазіргі уақытта әлеуметтік желілер мен мессенджерлер ыңғайлы болғанымен, ең сенімді ақпарат көзі емес, соған байланысты осы кезеңде респонденттер ақпаратты неғұрлым сенімді көздерден алуды жөн көреді деген гипотеза жоққа шығарылды (№2 жұмыс гипотезасы).

Сонымен бірге, зейнетақымен қамсыздандыру мәселелерінде респонденттер неғұрлым сенімді ақпарат көздеріне сүйенуге бейім деп те болжанады. Қойылған сұрақтар тек ақпарат (жаңалықтар) алу процесін қозғағандықтан, респонденттердің көзқарасы

бойынша әлеуметтік желілер мен мессенджерлер ең қолайлы болып табылады.

Бұған қоса, ең танымал ақпарат көзі ретінде әлеуметтік желілер мен мессенджерлерді таңдау да осы ақпарат көздері басым болатын мобильді интернеттің маңыздылығын көрсетеді.

13. Зерттеу көрсеткендей, ақпаратты түсіну процесі ақпарат алу процесімен өзара байланысты.

БЖЗҚ қызметі туралы **ақпараттың қолжетімділігін** зерттеу, сауалнамаға жауап берушілердің көпшілігі ақпарат алу процесін барлығына оңай қол жетімді деп санайтындығын көрсетті (1817 адам немесе сауалнамаға қатысқан халықтың жалпы санының 60,57%).

Сол сияқты, **алынған ақпараттың түсініктілігіне** қатысты респонденттердің көпшілігі БЖЗҚ қызметі туралы негізгі ақпарат барлығына түсінікті деп есептейді (1738 немесе сауалнамаға қатысқандардың жалпы санының 57,93%-ы).

Сауалнамаға жауап берушілер БЖЗҚ қызметі туралы ақпаратты түсіну (№24 сұрақ) мен оны алу қолжетімділігін (№23 сұрақ) шамамен тең пропорцияда бағалайтынын ескергенде, осы екі мәселе арасындағы корреляция коэффициенті небәрі 0,463 құрады, бұл адамдардың БЖЗҚ туралы ақпаратты түсінуі мен оны алу жеңілдігі арасында белгілі бір тәуелділік бар екенін көрсетеді. Алайда, корреляция коэффициенті көрсеткендей, бұл тәуелділік, олардың ақпаратты қабылдау деңгейін анықтайтындай маңызды емес.

Осылайша, бұл қорытынды БЖЗҚ қызметі туралы ақпараттың қолжетімділігі респонденттердің ақпаратты қаншалықты түсінетінін анықтайды деген гипотезаны растайды (№3 жұмыс гипотезасы).

Нақтыланған жауаптар берілген ақпарат көздеріне (теледидар, газеттер, интернет көздері және т.б.) қатысты, респонденттер ең алдымен, бұрын айтылғандай, әлеуметтік желілер мен мессенджерлерді атап өтеді.

14. Жалпы, халықтың БЖЗҚ-ға және Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейін анағұрлым терең корреляциялық талдау көрсеткендей, БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейі тұтастай алғанда Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейімен тікелей байланысты және БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейінің зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейіне тікелей тәуелділігі бар.

Сондай-ақ, корреляция коэффициенттерінің бірі ақпаратты алудың қарапайымдылығы мен оны түсініп қабылдау деңгейі арасындағы байланысты растайды.

Сонымен қатар, бұл тәуелділік оң корреляция коэффициентіне ие, яғни респондентке ақпарат алу неғұрлым оңай болса, оған бұл ақпаратты түсіну де оңайырақ болады.

Сондай-ақ, негізгі ақпарат алу көзін «Теледидар және «әлеуметтік желілер мен мессенджерлер» нұсқалары арасында таңдаудың да өзара байланысы қызықты. Корреляциялық талдау көрсеткендей, бұл нұсқалар кері байланыста болады (корреляция коэффициенті теріс және -0,674-ке тең), бұл теледидар мен әлеуметтік желілер және мессенджерлер арасындағы таңдауда респонденттер, әдетте, тек бір ақпарат көзін таңдайды, яғни не теледидар, не әлеуметтік желілер мен мессенджерлер, бірақ бір мезгілде екеуін емес.

Бұл ретте корреляция коэффициенттерінің барлық абсолютті мәндері сұрақтар арасындағы әлсіз байланысты көрсетеді – білім деңгейі де, табыс деңгейі де, басқа көрсеткіштер де респонденттердің пікіріне және оның қаржылық сауаттылық деңгейіне әсер етпейді – табыс деңгейі жоғары респонденттер де, табысы төмен респонденттер сияқты Қазақстанның зейнетақы жүйесіне сенуі не сенбеуі немесе зейнетақымен қамтамасыз ету саласында қаржылық сауатты болуы мүмкін. Респонденттердің білім деңгейі мен жасы бойынша да осыған ұқсас жағдай – Қазақстанның зейнетақы жүйесіне немесе БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейіне олардың жасының әсері аз.

Сонымен қатар, корреляция коэффициенттерін талдау көрсеткендей, қаржылық

сауаттылық деңгейі мен зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейі респонденттің тұрғылықты жерімен (қала немесе ауылдық жер) байланысты емес.

Бұл ретте, 6-бөлімде көрсетілгендей, қаржылық сауаттылық деңгейі зейнетақы жүйесіне және БЖЗҚ-ға сенім деңгейіне тікелей байланысты болады.

Атап айтқанда, халықтың зейнетақы жүйесіне және БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейі мен қаржылық сауаттылық деңгейі арасында тікелей корреляция бар екендігі анықталды – қаржылық сауаттылық деңгейі неғұрлым жоғары респонденттердің зейнетақы жүйесіне, көбіне БЖЗҚ-ға деген сенімділігі соғұрлым жоғары.

8. ҚОРЫТЫНДЫ ЖӘНЕ ҰСЫНЫСТАР

Жалпы, халықтың қаржылық сауаттылық деңгейін зерттеу көрсеткендей, халықтың көп бөлігі зейнетақымен қамсыздандыру саласында базалық білімге ие.

Бұл ретте халықтың БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейіне тікелей әсер ететін негізгі көрсеткіш Қазақстанның зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейі болып табылады (яғни қаржылық сауаттылық деңгейі БЖЗҚ мен зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейіне әсер етпейді).

Жүргізілген зерттеу аясында зейнетақы жүйесіне және БЖЗҚ-ға сенімсіздіктің негізгі себептері белгіленді. Атап айтқанда, сауалнамаға жауап берушілер сенімсіздіктің төмендегідей себептерін атап өтті:

- Зейнетақы жүйесі бойынша – зейнетақы заңнамасындағы жиі өзгерістер (3,5%),
- БЖЗҚ бойынша – Қор жұмысының ашықтығы жеткіліксіз (6,6%).

Бұл ретте зейнетақы заңнамасындағы жиі өзгерістер жүйелі сипатқа ие және оны тек бір уәкілетті мемлекеттік орган ғана шеше алмайды - зейнетақы жүйесі Үкіметтің, Ұлттық банктің және басқа да уәкілетті органдардың шешімдеріне үнемі тәуелді бола бермейтін демографиялық және жалпы экономикалық көрсеткіштерге байланысты болады.

Осылайша, БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейінің зейнетақы жүйесіне деген сенім деңгейімен өзара байланысын ескере отырып, БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейін арттыруға бағытталған шаралар зейнетақымен қамсыздандыру саласында да осындай шаралармен, оның ішінде мемлекеттік институттарды тарта отырып, жүргізілуі тиіс.

Зейнетақы жүйесіне деген сенімсіздіктің жүйелі проблемаларын шешпей, халықтың БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейін арттыру мүмкін емес.

Бұл ретте халықтың Қазақстанның зейнетақы жүйесіне де, БЖЗҚ-ға да сенім деңгейін арттыру үшін зейнетақы жинақтарының кірістілігін арттыру мүмкіндіктерін қарастыру **ұсынылады**. Мәселен, 2012 респонденттер немесе сауалнамаға қатысқандардың жалпы санының 67,07%-ы, бұл факторды БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейін арттыруда маңызды деп санайды.

Сондай-ақ, олар ерікті жинақтарды қалыптастыру үшін тартымды жағдайлар жасау қажеттігін де көрсетеді (1692 атап өту немесе 56,40%).

Жауап бергендердің аз саны (1586 немесе сауалнамаға қатысқандардың жалпы санының 52,87%-ы) БЖЗҚ-ның рөлі мен маңызын жақсырақ түсіндіру керектігін және БЖЗҚ ұсынатын қызметтер қолжетімділігін қамтамасыз ету қажеттілігін атап өтеді - 1303 адам немесе қатысқандардың жалпы санының 43,43%-ы.

Бұл ретте жүгінулер бойынша *жинақталған тәжірибенің* маңызы зор болып қала береді – Қор жұмысының сапасына наразы болған (кәсібилігі төмен қызметкерлер, дөрекі қарым-қатынас) 72 респонденттің, *соңғы 12 айда*, тек 3-і ғана қызметтер алуға (БЖЗҚ кеңселерінде де, электрондық кеңселерінде де) өтініш білдірген.

Қалғандары *өткен жылдарда* алынған тәжірибені көрсеткен және бұл 69 респонденттің бағасы халыққа қызмет көрсету сапасының өзгеру (жақсару/нашарлау) динамикасын көрсете алмайды, алайда БЖЗҚ мен зейнетақы жүйесінің жұмысы туралы жалпы пікірдің қалай қалыптасатындығын түсіну үшін маңызды.

БЖЗҚ қызметі туралы халықтың қаржылық сауаттылығы мен хабардарлығын арттыру да маңызды болып табылады. Атап айтқанда, осы зерттеу шеңберінде, халықтың зейнетақы жүйесіне және БЖЗҚ-ға деген сенім деңгейі мен қаржылық сауаттылық деңгейінің тікелей байланысы анықталды – қаржылық сауаттылық деңгейі неғұрлым жоғары респонденттер зейнетақы жүйесіне, соның ішінде БЖЗҚ-ға үлкен сенім артады.

Дегенмен, жоғарыда айтылғандай, қазіргі уақытта респонденттер үшін зейнетақы жинақтарының кірістілігін арттыру мәселесі шешуші болып табылады.

Халықпен оларға түсінікті түрлі арналар арқылы (электрондық арналар және көрсетілетін қызметтердің географиялық қолжетімділігі) өзара іс-қимыл жасау қажеттілігі атап өтіледі.

Қорытындылай келе, БЖЗҚ қызметі туралы ақпарат алу бөлігінде, ең танымал арналар ретінде әлеуметтік желілер мен мессенджерлер түріндегі байланыс арналарын ақпарат алудың, сондай-ақ халыққа ақпаратты жеткізудің дербестендірілген тәсілін (ХҚКО және БЖЗҚ кеңселері арқылы) пайдалану **ұсынылады.**

1-ҚОСЫМША

Зерттеу сауалнамасы

С Сауалнама нөмірі	
--------------------	--

Код №			
-------	--	--	--

*Маршрут
коды*

Қайырлы күн, құрметті сұхбат беруші!
САУАЛНАМА

Біз Қазақстан халқының зейнетақымен қамтамасыз ету саласындағы қаржылық сауаттылық деңгейін анықтау мақсатында социологиялық зерттеу жүргізіп жатырмыз. Біздің сауалнамаға қатысу үшін Сіз кездейсоқ іріктеу әдісімен таңдалдыңыз. Сұхбаттасу уақытыңызды алатынын түсінеміз және зерттеуімізге көрсеткен көмегіңіз бен шынайы жауаптарыңыз үшін өте ризамыз. Сұхбаттасу ұзақтығы шамамен 15 минутты құрайды.

1. Облыс атауы _____

2. Елді мекен атауы _____

3. Елді мекен түрі:

1. Астана. 2. Алматы. 3. Шымкент 4. Облыс орталығы. 5. Аудан орталығы/Село/Ауыл.

4. Сұхбат берушінің нөмірі |_____|_____

Сұхбат беруші! Сауалнама жүргізілген күнді белгілеңіз

5. Сауалнама күні |_____|_____|_____ 2021ж
айы күні

Сұхбат беруші! Сауалнаманың жергілікті басталу уақытын белгілеңіз

6. Сауалнаманың басталу уақыты (жергілікті уақытпен) |_____|_____|_____
_____ сағат минут

Қаржылық сауаттылық деңгейі

1. Сіздің ойыңызша, зейнеткерлік жаста сіздің қаржылық әл-ауқатыңыздың негізі не болады? *Бір жауап*

1. Менің БЖЗҚ-дағы зейнетақы жинақтарым;
2. Өзге жинақтар (БЖЗҚ-дағы жинақтардан басқа);
3. Мемлекеттен зейнетақы;
4. Жеке бизнес;
5. Отбасының/туыстардың қолдауы;
6. Сақтандыру төлемдері;
7. Басқасы _____ (көрсетіңіз)

2. Біздің елде зейнетақы төлемдерінің қандай түрлері бар екенін атаңыз? *Бір жауап*

1. Қазақстанның барлық азаматтарына кепілдік берілген мемлекеттік базалық зейнетақы төлемі және еңбек өтілі бойынша мемлекеттік еңбек (ынтымақты) зейнетақысы
2. Міндетті зейнетақы жарналарынан, міндетті кәсіптік зейнетақы жарналарынан, ерікті зейнетақы жарналарынан қалыптастырылған қызметкердің жеке зейнетақы жинақтары есебінен БЖЗҚ-дан төленетін зейнетақы төлемдері
3. Екі нұсқа да дұрыс
4. Басқасы (көрсетіңіз) _____.

3. Инвестициялық кіріс алу үшін зейнетақы ақшасын инвестициялауды кім жүзеге асырады?

1. Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі;
2. Салымшының таңдауы бойынша инвестициялық портфельді басқарушылар (2021 жылдан бастап);
3. БЖЗҚ (Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қоры);
4. Қазақстан Республикасының Үкіметі;
5. Бірінші және екінші нұсқа дұрыс.
6. _____
7. _____

4. БЖЗҚ немен айналысады? *Бір жауап*

1. Міндетті және ерікті зейнетақы жарналарын жинайды, зейнетақы жинақтарының есебін жүргізеді, зейнетақы жинақтары есебінен төлемдерді жүзеге асырады;
2. Зейнетақы жинақтарының құнын сақтау және көбейту үшін зейнетақы активтерін инвестициялайды;
3. «Бір терезе» қағидаты бойынша халыққа барлық мемлекеттік қызметтерді көрсетеді";
4. Басқасы (көрсетіңіз) _____.

5. **БЖЗҚ-да зейнетақы жарналарының қандай түрлерін білесіз? Бірнеше жауап**
1. Қызметкердің табысынан аударылатын міндетті зейнетақы жарналары, мөлшерін (%-бен) көрсетіңіз;
 2. Зиянды еңбек жағдайларында жұмыс істейтін қызметкерлердің пайдасына жұмыс беруші төлейтін міндетті кәсіптік зейнетақы жарналары, Мөлшерін көрсетіңіз (%-бен);
 3. Ерікті зейнетақы жарналары, азаматтың өзі және (немесе) жұмыс беруші өз қызметкерінің пайдасына зейнетақы шотына ақша салады;
 4. Бірыңғай жиынтық төлем, азаматтың өзі зейнетақы шотына ақша салады Мөлшерін көрсетіңіз (айлық есептік көрсеткіштерде);
 5. Жауап беруге киналамын;
 6. Басқасы (көрсетіңіз)_____.
6. **Қазақстанда зейнеткерлікке шығу жасы (зейнеткерлік жас) қандай? Бір жауап**
1. Ерлер 63 жаста, әйелдер 58 жаста;
 2. Ерлер 63 жаста, ал әйелдердің зейнеткерлік жасы 2018 жылдан бастап 2027 жылға қарай 58 жастан 63 жасқа дейін жыл сайын артып келеді, 2021 жылы ол 60 жасты құрайды.
7. **Сіз соңғы 12 айда БЖЗҚ-ға аударымдар жасадыңыз ба? Бір жауап**
1. Иә;
 2. Жоқ.
8. **Сіз ЖЗҚ-дағы зейнетақы жинақтарыңыздың сомасын білуге қызығушылық танытасыз ба? Бір жауап**
1. Иә, мен зейнетақы жинақтарының жай-күйі туралы шоттың үзінді көшірмені үнемі (жылына 1 рет және одан да көп) тексеремін;
 2. Екі-үш жылда бір рет;
 3. Жоқ, қызықпаймын.
9. **Сіз соңғы 12 айда БЖЗҚ-ның электрондық қызметтерін пайдаландыңыз ба? Бір жауап**
1. Жоқ;
 2. Иә.
Егер пайдалансаңыз, тәжірибеңізді айтып өтіңіз_____
10. **Сізге соңғы 12 айда БЖЗҚ кеңселерінде қызмет көрсетілді ме? Бір жауап**
1. Жоқ;
 2. Иә.
Егер пайдалансаңыз, тәжірибеңізді айтып өтіңіз_____
11. **Жеке зейнетақы шоттың жай-күйі туралы қалай білуге болады? Бірнеше жауап**
1. БЖЗҚ-ға жеке өтініш жасау арқылы;
 2. Пошта мекенжайына үзінді көшірме алу арқылы;
 3. Электрондық мекенжайға үзінді көшірме алу арқылы;
 4. БЖЗҚ сайтындағы жеке кабинет арқылы;
 5. БЖЗҚ мобильді қосымшасы арқылы;
 6. Электрондық үкімет порталы арқылы www.egov.kz;
 7. ХҚКО-дан;
 8. Банктен;
 9. Жауап беруге киналамын;
 10. Басқасы (көретіңіз)_____.
12. **Сіз зейнетақы жинақтары әртүрлі қаржы құралдарына инвестицияланатынын және инвестициялық кіріс арқылы көбейетінін білесіз бе? Бір жауап**
1. Иә, білемін;
 2. Мен біліп қана қоймай, алынған инвестициялық кірісті үнемі қадағалап отырамын;
 3. Жоқ, білмеймін;
 4. Мен қаржы және инвестиция мәселелерін түсінбеймін.

13. Сіздің зейнетақы жинақтарыңызға инвестициялық кіріс қалай есептеледі? Бір жауап

1. Ай сайын белгіленген пайыз бойынша (банктегі депозиттегідей);
2. Инвестициялық кірістің мөлшері бағалы қағаздар бойынша есептелген сыйақыға, бағалы қағаздардың нарықтық құнының және шетел валюталарының бағамдарының өзгеруіне байланысты өзгеріп отырады, бұл ретте инвестициялық кіріс қор нарықтарындағы жағдайға байланысты оң да, теріс те болуы мүмкін;
3. Инвестициялық табыс жыл сайын жылдық инфляция деңгейі бойынша есептеледі;
4. Жауап бере алмаймын.

14. Қате мәлімдемені көрсетіңіз. Бір жауап

1. БЖЗҚ-дан тұрақты зейнетақы төлемдері зейнеткерлік жасқа толғаннан кейін немесе 1-2 топтағы мерзімсіз мүгедектік белгіленген кезде ғана жүзеге асырылады;
2. Егер сіз сақтандыру ұйымымен зейнетақы аннуитеті шартын жасасаңыз және оған БЖЗҚ-дағы зейнетақы жинақтарын аударсаңыз, зейнетақы жинақтары есебінен ай сайынғы зейнетақы төлемдерін зейнеткерлік жасқа толғанға дейін алуға болады;
3. БЖЗҚ-дан зейнетақы жинақтарын кез келген жаста және кез келген мақсатта алуға болады;
4. Зейнетақы жасына дейін БЖЗҚ-дан зейнетақы жинақтарының бір бөлігін тұрғын үй жағдайларын жақсарту және / немесе емделуге ақы төлеу мақсатында алуға болады.

15. Зейнетақы аннуитетін алу үшін сақтандыру ұйымына зейнетақы жинақтарын аударуға кімнің құқығы бар? Бір жауап

1. Зейнетақы жинақтары жеткілікті болған жағдайда, кез келген жастағы БЖЗҚ салымшылары;
2. Зейнетақы жинақтары жеткілікті болса, зейнеткерлік жасқа толған салымшылар;
3. Зейнетақы жинақтары жеткілікті болса, 45 жасқа толған салымшылар;
4. Ешкімнің мұндай құқығы жоқ.

16. Зейнетақы төлемдеріне салық салынады ма? Бір жауап

1. Зейнетақы төлемдеріне салық салынбайды;
2. Зейнетақы төлемдеріне жеке табыс салығы салынады;
3. Зейнетақы төлемдеріне әлеуметтік салық салынады.

17. Мемлекет зейнетақы жасына байланысты жинақталған инфляцияны ескере отырып, зейнетақы жарналарының сақталуына кепілдік береді..... (бір дұрыс жауапты қойыңыз)

1. зейнетақы жарналарының міндетті және ерікті түрлері;
2. зейнетақы жарналарының тек міндетті түрлері;
3. зейнетақы жарналарының тек ерікті түрлері;

18. Келесі мәлімдеменің ДҰРЫС немесе БҰРЫС екенін таңдаңыз?

1. Мемлекеттік базалық зейнетақы төлемінің мөлшері БЖЗҚ-ға міндетті зейнетақы жарналарын төлеудің жүйелілігіне байланысты _____;
2. Зейнетақы жинақтарын төлеу үшін зейнеткерлік жасқа толған кезде ХҚКО-ға жүгіну қажет _____;
3. Өзін-өзі жұмыспен қамтыған адамдар, белгілі бір заңнамалық жағдайларда, бірыңғай жиынтық төлем түрінде өз пайдасына міндетті зейнетақы жарналарын өздері төлей алады _____;
4. Тұрғын үй жағдайларын жақсартуға және (немесе) емдеуге біржолғы зейнетақы төлемін алуға өтініш берген кезде ЖТС төлеуді зейнеткерлік жасқа дейін кейінге қалдыруға болады _____;
5. Зейнетақы жинақтары салымшының меншігі болып табылады, бірлесіп сатып алынған мүлікке жатпайды, мұраға берілуі мүмкін және оларға ауыртпалық салынбайды _____.

19. Келесі мәлімдемелерге БІЛЕМІН немесе БІЛМЕЙМІН деп жауап беріңіз.

1. БЖЗҚ әрбір салымшы бойынша зейнетақы жинақтарының жеке есебін жүргізетінін және жыл сайын салымшыларды жинақтар туралы хабардар ететінін білесіз бе _____;
2. Жинақтаушы зейнетақы жүйесі, өз жинақтарыңыз бен БЖЗҚ есептілігі туралы барлық қажетті ақпаратты сайттан табуға болатынын білесіз бе www.enpf.kz _____;
3. ЖЗҚ туралы кез келген сұрақтар туындаған кезде БЖЗҚ-ға сайтта көрсетілген телефондар арқылы хабарласу қажет екенін білесіз бе www.enpf.kz немесе әлеуметтік желілерде өз сұрағыңызды қойыңыз _____;
4. Жинақтардың бір бөлігін тұрғын үй жағдайларын жақсарту, емделу үшін пайдалануға және/немесе инвестициялық портфельді басқару компаниясына аударуға болатынын білесіз бе _____;
5. Сіз өзіңіздің зейнетақыңыздың болжамды есебін www.enpf.kz сайтындағы зейнетақы калькуляторы арқылы есептеуге болатынын білесіз бе? _____;
6. Өткен жылғы зейнетақы активтерінің кірістілігі мерзімді депозиттер бойынша орташа _____.

кірістіліктен жоғары екенін білесіз бе _____.

**Сенімділік
деңгейі**

20. Қазақстанның зейнетақы жүйесіне қаншалықты сенесіз, он баллдық шкала бойынша бағалаңыз (мұндағы 10 – толық сенімді, ал 1 – мүлдем сенімсіздікті білдіреді) Бір жауап

1.

Мүлдем сенбеймін					Толық сенемін				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Егер 1-ден 3-ке дейінгі бағаларды белгілесеніз, сенбеуіңіздің себебін көрсетіңіз:

- 1) 1) зейнетақы заңнамасына жиі өзгерістер енгізу;
- 2) 2) жүйенің теріс жұмысы туралы қауесеттер;
- 3) 3) зейнеткерлер аз алады;
- 4) 4) тұрақсыз экономикалық жағдай (инфляция, девальвация, зейнетақы активтері табыстылығының жеткіліксіздігі);
- 5) 5) мемлекетке сенбеймін;
- 6) 6) басқасы (көрсетіңіз) _____

2. Жауап беруге қиналамын

21. Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорына (БЖЗҚ) қаншалықты сенетіндігіңізді он баллдық шкала бойынша бағалаңыз (мұндағы 10 – толық сенімді, ал 1 – мүлдем сенімсіздікті білдіреді) Бір жауап

1.

Мүлдем сенбеймін					Толық сенемін				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Егер 1-ден 3-ке дейінгі бағаларды белгілесеніз, сенбеуіңіздің себебін көрсетіңіз:

- 1) Қор жұмысының ашық еместігі (Қор қызметі туралы ақпарат жеткіліксіз, түсініксіз / тым күрделі ақпарат);
- 2) Қор басшылығына сенбеймін;
- 3) Қор жұмысының сапасына риза емеспін (кәсібилігі төмен қызметкерлер, дөрекі қарым-қатынас);
- 4) басқасы (көрсетіңіз) _____

2. Жауап беруге қиналамын

22. Сіздің сенім артуыңыз үшін БЖЗҚ қандай шаралар қабылдауы керек? Бірнеше жауап

1. БЖЗҚ-ның рөлі мен маңызын жақсы түсіндіру қажет;
2. Қор қызметі туралы халық алдында жиі есеп беру керек;
3. БЖЗҚ қызметтерінің қолжетімділігін арттыру керек (географиялық тұрғыдан жақын болуы, қол жетімді электрондық арналары);
4. Жинақтардың кірістілік деңгейін арттыру қажет;
5. Ерікті жинақтарды қалыптастыру үшін тартымды жағдайлар жасау қажет;
6. Басқа (көрсетіңіз) _____.

23. БЖЗҚ қызметі туралы ақпаратты табу қаншалықты оңай деп ойлайсыз? Бір жауап

1. Негізгі ақпарат барлығына оңай қол жетімді;
2. Ақпаратты табу үшін уақыт пен ынта қажет;
3. Қол жетімді емес десе де болады;
4. Маған бұл қызықты емес.

24. БЖЗҚ қызметі туралы ақпарат халық үшін қаншалықты түсінікті деп ойлайсыз? Бір жауап

1. Негізгі ақпарат барлығына түсінікті;
2. Ақпаратты түсіну үшін уақыт пен ынта қажет;
3. Түсініксіз, нақты не екенін көрсетіңіз _____ (терминология, заңнама және т. б.);
4. Жауап беру қиын.

25. Жаңалықты қай дереккөзден аласыз?

1. Теледидардан Қай арналар екенін көрсетіңіз _____
 2. Радиостанциялар Қайсысы екенін көрсетіңіз _____
 3. Газеттер Қайсысы екенін көрсетіңіз _____
 4. Сайттар Қайсысы екенін көрсетіңіз _____
 5. Әлеуметтік желілер мен мессенджерлер Қайсысы екенін көрсетіңіз _____
- Басқасы (көрсетіңіз) _____

Әлеуметтік-демографиялық ақпарат

26. Сауалнамаға жауап берушінің жынысы:

1. Ер;
2. Әйел.

27. Толық жасыңыз нешеде?

(Толық жасыңызды көрсетіңіз.) | | | | | жас. Төмендегі жас тобыңызды белгілеңіз.

1. 18 - 29 жас;	3. 40 - 49 жас;	5. 60 - 65 жас;
2. 30 - 39 жас;	4. 50 - 59 жас;	6. 65 жастан жоғары.

28. Ақпаратты қай тілде алғыңыз келеді?

1. Қазақша;
2. Орысша;
3. Басқасы (көрсетіңіз) _____.

29. Сіздің отбасылық жағдайыңыз?

1. Бойдақ/тұрмыс құрмаған
2. Некеде тұрамын, оның ішінде азаматтық (АХАЖ-да тіркеусіз);
3. Ажырасқан;
4. Жесір.

30. Сіздің білім деңгейіңіз қандай?

1. Толық емес орта (8-9 сыныптар);	4. Аяқталмаған жоғары;
2. Жалпы орта білім беру (мектеп / лицей/гимназияның 10-11 сыныптары);	5. Жоғары (бакалавриат);
3. Арнаулы орта (КТМ, КТУ, колледж, училище);	6. Жоғары (магистратура);
	7. Ғылыми дәреже бар.

31. Сіздің қазіргі уақыттағы әлеуметтік мәртебеніз?

Мемлекеттік жұмыспен қамтылған

1. Мемлекеттік органда (мекемеде, ұйымда) қызметкер (орта және жоғары білімі бар мамандарды, күзетшілерді, хатшыларды қоса алғанда);
 2. Мемлекеттік органдағы (мекемедегі, ұйымдағы) басшы (кез келген деңгейдегі);
 3. Әскери қызметші немесе құқықтық тәртіп органдарының (армия, ПМ, прокуратура) қызметкері.
- Жеке кәсіпкерлікте немесе жеке фирма-компанияда жұмыспен қамтылған
4. Жеке компанияда/шетелдік фирмада қызметкер (орта және жоғары білімі бар мамандарды, күзетшілерді, хатшыларды қоса алғанда);
 5. Жеке компанияда/шетелдік фирмада басшысы (кез-келген деңгейдегі) - компанияның фирманың иесі емес;
 6. Жалдамалы қызметкері/жұмыскері бар, жұмыскері жоқ (соның ішінде меншік иесін, жеке кәсіпкерді (ЖК) қоса алғанда) кәсіпкер (өз бизнесі);
 7. Фермер;
 8. Өзін-өзі жұмыспен қамтыған (заңды тұлға, жеке кәсіпкер ретінде тіркелусіз).

Жалдамалы жұмысшылар

9. Тұрақты жұмысы бар жұмысшы/ сатушы / ауыл шаруашылығы жұмысшысы;
10. Маусымдық жұмысшы (жылдың белгілі бір маусымында жұмыс істейді);
11. Күндік жұмысшы (бір күн немесе бірнеше күн жұмыс істейді).

Түрлі себептермен жұмыссыздар

12. Үй шаруасындағы әйел (декреттік демалыстағыларды қоса алғанда);
13. Студент/оқушы;
14. Жұмыс істемейтін зейнеткер;
15. Мүгедек (денсаулық жағдайы бойынша жұмыс істемейтін).

Жұмыссыздар

16. Жұмыссыз – жұмысы жоқ, бірақ іздеп жүр, еңбек биржасында тіркелген;
17. Жұмыссыз – жұмысы жоқ, бірақ іздеп жүр және еңбек биржасында тіркелмеген.
18. Жұмыссыз – жұмысы жоқ және жұмыс іздеп жүрген жоқ, еңбек биржасында тіркелмеген;
Үкіметтік емес ұйымда жұмыспен қамтылған (ҮЕҰ, кәсіподақтар, партиялар, спорт клубтары және т.б.).
19. Қызметкер (орта және жоғары білімі бар мамандарды, күзетшілерді, хатшыларды қоса алғанда);
20. Басшы (кез келген деңгейдегі);
21. Басқасы (толығырақ көрсетіңіз)_____;
22. Жауап беруден бас тарту.

32. Өзіңіздің қызмет салаңызды белгілеңіз? Бір жауап

1. Мемлекеттік сала;
2. Коммерциялық бизнес;
3. Қаржы және сақтандыру бизнесі;
4. Өндірістік бизнес;
5. Ғылым;
6. Білім және тәрбие;
7. Өнер және шығармашылық;
8. Медицина;
9. Ауыл шаруашылығы;
10. Басқасы (көрсетіңіз)_____.

33. Отбасыңыздың материалдық жағдайын сипаттаңыз?

1. Ақша тіпті тамаққа да жетпейді;
2. Тамаққа ақша жетеді, бірақ киім сатып алу, коммуналдық қызметтерді төлеу қиындық туғызады;
3. Қазір жаңа теледидар, тоңазытқыш немесе кір жуғыш машина сатып алу қиын;
4. Үлкен тұрмыстық техникаға ақша жетеді, бірақ біз жаңа көлік сатып ала алмаймыз;
5. Біздің табысымыз пәтер/үй сияқты қымбат сатып алулардан басқа, барлық нәрсеге жетеді;
6. Бізде материалдық қиындықтар жоқ.
7. Жауап беруден бас тартамын.

34. Сауалнамаға жауап берушінің байланыс деректері (телефоны) _____

СҰХБАТТЫҢ АЯҚТАЛУ УАҚЫТЫ |_____| |_____|

сағат минут

Сұхбат берушінің кепілдігі: мен бұл сұхбатты қатаң түрде нұсқаулыққа сәйкес, өзім жасағанымды растаймын. (Т.А.Ә.) _____

**Жұптасқан корреляция
коэффициенттерінің
матрицасы**

**Жұптық корреляция коэффициенттерінің матрицасы мен
зерттеу материалдары бойынша түсініктеме**

Корреляция кестесі 64 көрсеткіштің жұптық корреляциясын қамтиды (сұрақтарға жауаптар және 3000 сауалнамаға жауап берушінің сұрақтарға жауап беру нұсқалары).

Енгізілген сұрақтар мен олардың жауап нұсқаларының тізімі төменде келтірілген:

1	1-сұрақ	33	18-сұрақ. 4-нұсқа
2	Вопрос 2. Вариант 1	34	18-сұрақ. 5-нұсқа
3	3-сұрақ	35	19-сұрақ. 1-нұсқа
4	4-сұрақ	36	19-сұрақ. 2-нұсқа
5	5-сұрақ. 1-нұсқа	37	19-сұрақ. 3-нұсқа
6	5-сұрақ. 2-нұсқа	38	19-сұрақ. 4-нұсқа
7	5-сұрақ. 3-нұсқа	39	19-сұрақ. 5-нұсқа
8	5-сұрақ. 4-нұсқа	40	19-сұрақ. 6-нұсқа
9	5-сұрақ. 5-нұсқа	41	20-сұрақ (бағалау)
10	6-сұрақ	42	21-сұрақ (бағалау)
11	7-сұрақ	43	22-сұрақ. 1-нұсқа
12	8-сұрақ	44	22-сұрақ. 2-нұсқа
13	9-сұрақ	45	22-сұрақ. 3-нұсқа
14	10-сұрақ	46	22-сұрақ. 4-нұсқа
15	11-сұрақ. 1-нұсқа	47	22-сұрақ. 5-нұсқа
16	11-сұрақ. 2-нұсқа	48	22-сұрақ. 6-нұсқа
17	11-сұрақ. 3-нұсқа	49	23-сұрақ
18	11-сұрақ. 4-нұсқа	50	24-сұрақ
19	11-сұрақ. 5-нұсқа	51	25-сұрақ. 1-нұсқа
20	11-сұрақ. 6-нұсқа	52	25-сұрақ. 2-нұсқа
21	11-сұрақ. 7-нұсқа	53	25-сұрақ. 3-нұсқа
22	11-сұрақ. 8-нұсқа	54	25-сұрақ. 4-нұсқа
23	11-сұрақ. 9-нұсқа	55	25-сұрақ. 5-нұсқа
24	12-сұрақ	56	26-сұрақ
25	13-сұрақ	57	27-сұрақ (жас)
26	14-сұрақ	58	27-сұрақ
27	15-сұрақ	59	28-сұрақ
28	16-сұрақ	60	29-сұрақ
29	17-сұрақ	61	30-сұрақ
30	18-сұрақ. 1-нұсқа	62	31-сұрақ
31	18-сұрақ. 2-нұсқа	63	32-сұрақ
32	18-сұрақ. 3-нұсқа	64	33-сұрақ